

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

Βρυξέλλες, 19.2.2003
COM(2003) 75 τελικό

ΠΡΑΣΙΝΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

**Δικονομικές εγγυήσεις υπέρ υπόπτων και κατηγορουμένων σε ποινικές διαδικασίες σε
ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση**

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εισαγωγή.....	5
1. ΓΙΑΤΙ ΕΙΝΑΙ ΣΚΟΠΙΜΟ ΝΑ ΑΝΑΛΗΦΘΕΙ ΔΡΑΣΗ ΕΚ ΜΕΡΟΥΣ ΤΗΣ ΕΕ ΣΤΟ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟ ΤΟΜΕΑ	7
1.1. Ιστορικό.....	7
1.2. Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση	7
1.3. Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	9
1.4. Ανακοίνωση της Επιτροπής “Προς ένα χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης”	9
1.5. Συμπεράσματα του Τάμπερε.....	10
1.6. Πρόγραμμα Μέτρων Αμοιβαίας Αναγνώρισης	10
1.7. Ενίσχυση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης	11
1.8. Ελεύθερη κυκλοφορία.....	11
1.9. Προσχωρούσες χώρες	11
1.10. Ανταπόκριση σε ένα αίτημα	12
1.11. Το Πράσινο Βιβλίο της Επιτροπής για την ευρωπαϊκή εισαγγελική αρχή	12
1.12. Επικουρικότητα.....	12
1.13. Συμμόρφωση και παρακολούθηση	13
2. ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ	14
2.1. Εισαγωγή.....	14
2.2. Η Διαβούλευση στην Ιστοσελίδα ΔΕΥ	15
2.3. Το ερωτηματολόγιο προς τα κράτη μέλη.....	16
2.4. Η συνάντηση εμπειρογνομόνων.....	16
2.5. Τα "βασικά δικαιώματα"	17
2.6. Δικαιώματα που δεν καλύπτονται από το Πράσινο Βιβλίο	17
3. ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΚΑΙ ΙΣΧΥΟΥΣΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ.....	19
3.1. Εισαγωγή.....	19
3.2. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών	19
3.3. Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης	20
3.4. Άλλες νομοθετικές πράξεις.....	21

4.	ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΡΟΣΩΠΗΣΗΣ.....	23
4.1.	Εισαγωγή.....	23
4.2.	Ισχύουσες διατάξεις	23
4.3.	Σχολιασμός και ερωτήσεις	25
5.	ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ ΙΚΑΝΟΥ, ΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟΥ (Η ΟΡΚΩΤΟΥ) ΔΙΕΡΜΗΝΕΑ Η/ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗ ΟΥΤΩΣ ΩΣΤΕ Ο ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΣ ΝΑ ΓΝΩΡΙΖΕΙ ΤΙΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΟΥ ΤΟΥ ΑΠΑΓΓΕΛΛΟΝΤΑΙ ΚΑΙ ΝΑ ΚΑΤΑΝΟΕΙ ΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ.....	30
5.1.	Εισαγωγή.....	30
5.2.	Σχολιασμός και ερωτήσεις	32
5.2.1.	Επίπεδο παροχής	32
5.2.2.	Μέσα παροχής.....	33
6.	ΕΝΔΕΔΕΙΓΜΕΝΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΕΥΑΛΩΤΩΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΩΝ	37
6.1.	Εισαγωγή.....	37
6.2.	Σχολιασμός και ερωτήσεις	39
7.	ΠΡΟΞΕΝΙΚΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ	41
7.1.	Εισαγωγή.....	41
7.2.	Σχολιασμός και ερωτήσεις	42
8.	ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΗΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ/ ΕΓΓΡΑΦΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ	43
8.1.	Εισαγωγή.....	43
8.2.	Σχολιασμός και ερωτήσεις	43
9.	ΣΥΜΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ.....	45
9.1.	Εισαγωγή.....	45
9.2.	Διενέργεια της αξιολόγησης	46
9.3.	Εργαλεία αξιολόγησης	47
9.4.	Κυρώσεις.....	47
9.5.	Συμπεράσματα	47
	ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ :	49
	Γενικά	49
	Νομική Εκπροσώπηση	49
	Παροχή νομικών μεταφραστών και διερμηνέων	50
	Προστασία ευάλωτων ομάδων	51

Προξενική συνδρομή	51
Το Έγγραφο Δικαιωμάτων	52
Αξιολόγηση και παρακολούθηση.....	52
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	53
Συναφείς διατάξεις ισχυουσών συνθηκών	53

ΠΡΑΣΙΝΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Δικονομικές εγγυήσεις υπέρ υπόπτων και κατηγορουμένων σε ποινικές διαδικασίες σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το παρόν Πράσινο Βιβλίο αποτελεί το επόμενο βήμα της διαδικασίας διαβούλευσης για την επίτευξη στοιχειωδών κοινών κανόνων όσον αφορά τις δικονομικές εγγυήσεις υπέρ προσώπων τα οποία θεωρούνται ύποπτα, κατηγορούνται, διώκονται και καταδικάζονται για ποινικά αδικήματα σε όλα τα κράτη μέλη. Εξετάζει ποιοι μπορούν να είναι αυτοί οι στοιχειώδεις κοινοί κανόνες και σε ποιους τομείς μπορούν να εφαρμοστούν.

Για τις δικαστικές αρχές κάθε κράτους μέλους, είναι σημαντικό να έχουν εμπιστοσύνη στα δικαστικά συστήματα των υπολοίπων κρατών μελών. Από το Μάιο 2004, αυτό θα ισχύει πλέον για τα είκοσι πέντε, αντί για δέκα πέντε, κράτη μέλη. Η πεποίθηση ότι υφίστανται δικονομικές εγγυήσεις και δίκαιη διαδικασία λειτουργεί κατά τρόπο που ενισχύει αυτή την εμπιστοσύνη. Συνεπώς, είναι σκόπιμο να υπάρχουν ορισμένα στοιχειώδη κοινά πρότυπα σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση, παρόλο που οι τρόποι για να επιτευχθεί αυτό πρέπει να αποφασιστούν από κάθε κράτος μέλος ξεχωριστά.

Κατά τη διάρκεια του προηγούμενου έτους, η Επιτροπή προέβη σε επισκόπηση των δικονομικών εγγυήσεων. Προς το σκοπό αυτό, δημοσίευσε τον Ιανουάριο και το Φεβρουάριο 2002 στην ιστοσελίδα Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων ένα ευρύ Έγγραφο Διαβούλευσης σε διάφορες γλώσσες. Το έγγραφο αυτό προσδιόριζε τους τομείς στους οποίους θα μπορούσαν να εστιαστούν τα μετέπειτα μέτρα και ζητούσε την υποβολή σχολίων και αντιδράσεων από τους ενδιαφερομένους.

Συγχρόνως, απεστάλη στα κράτη μέλη ερωτηματολόγιο για διάφορες πτυχές των δικαστικών διαδικασιών που προβλέπουν τα ισχύοντα εσωτερικά συστήματά τους.

Χρησιμοποιώντας τις απαντήσεις στα δύο αυτά έγγραφα, η Επιτροπή επεσήμανε τους ακόλουθους τομείς, οι οποίοι θεωρεί ότι πρέπει να εξεταστούν κατά προτεραιότητα:

- πρόσβαση σε νομική εκπροσώπηση, τόσο πριν όσο και κατά τη διάρκεια της δίκης,
- πρόσβαση σε μετάφραση και διερμηνεία,
- γνωστοποίηση στους υπόπτους και στους κατηγορουμένους των δικαιωμάτων τους ("Έγγραφο Δικαιωμάτων"),
- εξασφάλιση της ενδεδειγμένης προστασίας ιδίως των ευάλωτων υπόπτων και κατηγορουμένων,
- προξενική συνδρομή προς τους αλλοδαπούς κρατούμενους.

Συνεπώς, το παρόν Πράσινο Βιβλίο, αφού πρώτα εξετάσει γιατί είναι σκόπιμο να αναληφθεί δράση εκ μέρους της ΕΕ στο συγκεκριμένο τομέα, θα εστιαστεί στους πέντε αυτούς τομείς και θα εξετάσει τρόπους για να αξιολογηθεί κατά πόσον τα κράτη μέλη συμμορφώνονται προς τις υποχρεώσεις τους. Τα υπόλοιπα δικαιώματα τα οποία έχει επισημανθεί ότι πρέπει να

εξεταστούν θα αποτελέσουν τη βάση μεταγενέστερων εργασιών της Επιτροπής. Οι προτεραιότητες θα χρειαστεί να επανεξεταστούν ενόψει της διεύρυνσης.

Στο Πράσινο Βιβλίο τίθενται ορισμένες συγκεκριμένες ερωτήσεις. Απαντήσεις στις ερωτήσεις αυτές, καθώς και γενικά σχόλια, μπορούν να σταλούν, κατά προτίμηση πριν τις 15 Μαΐου 2003, στην εξής διεύθυνση:

**European Commission
Justice and Home Affairs Directorate-General
Unit B3 - Judicial cooperation in criminal matters
B-1049 Brussels
Belgium**

φαξ: + 32 2 296 7634

Υπόψη της Caroline Morgan

Ή με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο στη διεύθυνση:

caroline.morgan@cec.eu.int

Η Επιτροπή προτίθεται να οργανώσει δημόσια ακρόαση σχετικά με τις δικονομικές εγγυήσεις υπέρ των υπόπτων και κατηγορουμένων σε ποινικές διαδικασίες σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση εντός του 2003.

1. ΓΙΑΤΙ ΕΙΝΑΙ ΣΚΟΠΙΜΟ ΝΑ ΑΝΑΛΗΦΘΕΙ ΔΡΑΣΗ ΕΚ ΜΕΡΟΥΣ ΤΗΣ ΕΕ ΣΤΟ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟ ΤΟΜΕΑ

1.1. Ιστορικό

Εδώ και πολλά χρόνια, η Ευρωπαϊκή Ένωση, ή η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, δεν διέθετε σαφείς αρμοδιότητες όσον αφορά τις πτυχές των ποινικών διαδικασιών που συναρτώνται με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ) είχε εξετάσει ευκαιριακά τη σχέση μεταξύ της κοινοτικής έννομης τάξης και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και είχε εκδώσει ορισμένες εποικοδομητικές αποφάσεις¹, αλλά δεν είχε εγκριθεί κάποια πράξη ή θέση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σχετικά με τα δικαιώματα δίκαιης δίκης. Εντούτοις, το ΔΕΚ είχε κρίνει ότι είναι σημαντικό να γίνονται σεβαστά τα δικαιώματα αυτά². Ελλείψει συναφών διατάξεων των συνθηκών, η κύρια πηγή της κοινοτικής πολιτικής για τα δικαιώματα δίκαιης δίκης ήταν το ΔΕΚ. Το 1996, το ΔΕΚ έκρινε ότι "στο παρόν στάδιο εξέλιξης του κοινοτικού δικαίου", η Κοινότητα δεν διέθετε την ικανότητα να προσχωρήσει στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου³, αλλά την εποχή εκείνη, είχαν ήδη αρχίσει να εφαρμόζονται σε κοινοτικό επίπεδο διατάξεις σχετικά με τη δίκαιη δίκη. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ⁴, η οποία υπεγράφη το 1992, προέβλεπε ότι θέματα συναφή προς το νέο τομέα Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων "ρυθμίζονται σε συμμόρφωση προς την Ευρωπαϊκής Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών που υπεγράφη στις 4 Νοεμβρίου 1950"⁵. Αυτά τα "θέματα κοινού ενδιαφέροντος" περιελάμβαναν τη δικαστική και την αστυνομική συνεργασία προς το σκοπό της καταπολέμησης της τρομοκρατίας και άλλων μορφών σοβαρής εγκληματικότητας. Το 1997, η Συνθήκη του Άμστερνταμ τροποποίησε ρητώς τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ) ενισχύοντας την αρμοδιότητα της ΕΕ όσον αφορά την αστυνομική και τη δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις, ούτως ώστε να δημιουργηθεί ένας χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης. Μια από τις αρχές στις οποίες θεμελιώθηκαν αυτές οι αρμοδιότητες, όπως διατυπώθηκε στο άρθρο 6, ήταν ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών σε ολόκληρη την Ένωση.

1.2. Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση

Από το 1997, χρονολογία υπογραφής της Συνθήκης του Άμστερνταμ, η Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία διακηρύσσει ότι "βασίζεται" στο σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, καταβάλλει προσπάθειες να εξασφαλίσει το σεβασμό των εν λόγω δικαιωμάτων και ελευθεριών εντός των συνόρων της. Το άρθρο 7 ΣΕΕ θεσπίζει αυστηρότατες κυρώσεις για την παραβίαση της υποχρέωσης σεβασμού των εν λόγω δικαιωμάτων. Η ιστορία της παρούσας πρωτοβουλίας χρονολογείται από αυτή τη διακήρυξη.

¹ Π.χ. υπόθεση 29/69, *Stauder κατά Δημοτικής Αρχής του Ουλμ* [1969] Συλλογή 419, στην οποία το ΔΕΚ έκανε δεκτό ότι το κοινοτικό δίκαιο δεν πρέπει να υπερισχύει των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που προστατεύονται δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας, και *Nold κατά Επιτροπής* [1974] Συλλογή 491, όπου το ΔΕΚ έκρινε ότι "τα θεμελιώδη δικαιώματα αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα των γενικών αρχών του δικαίου, το οποίο εξασφαλίζει το σεβασμό τους" (παρ.13).

² Π.χ. στην υπόθεση C-49/88 *Al-Jubail Fertilizer Co. και Saudi Arabian Fertilizer Co. κατά Συμβουλίου* [1991] Συλλογή I-3187, το ΔΕΚ υπογράμμισε τη σημασία του δικαιώματος δίκαιης ακρόασης, ενώ στις υποθέσεις 46/87 & 227/88 *Hoechst AG κατά Επιτροπής* [1989] Συλλογή 2859, έκρινε ότι "...πρέπει να ληφθούν, κυρίως, υπόψη οι υποχρεώσεις που απορρέουν από το σεβασμό των δικαιωμάτων του αμυνόμενου, αρχή της οποίας ο θεμελιώδης χαρακτήρας έχει επανειλημμένα υπογραμμιστεί..."

³ *Γνώμη 2/94 για την προσχώρηση της Κοινότητας στην ΕΣΔΑ* [1996] Συλλογή I-1759.

⁴ Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση που υπεγράφη στο Μάαστριχτ στις 7 Φεβρουαρίου 1992.

⁵ Άρθρο Κ.2 του Τίτλου VI – Διατάξεις για τη συνεργασία στους τομείς της Δικαιοσύνης και των Εσωτερικών Υποθέσεων.

Η ΣΕΕ, όπως τροποποιήθηκε από τη Συνθήκη της Νίκαιας τέθηκε σε ισχύ τον Φεβρουάριο 2003.

Τα άρθρα 6 και 7 ΣΕΕ προβλέπουν τα εξής:

“Άρθρο 6

1. Η Ένωση βασίζεται στις αρχές της ελευθερίας, της δημοκρατίας, του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών και του κράτους δικαίου, αρχές οι οποίες είναι κοινές στα κράτη μέλη. 2. Η Ένωση σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως κατοχυρώνονται με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών που υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950, και όπως προκύπτουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, ως γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου.

(...)

4. Η Ένωση διαθέτει τα μέσα που απαιτούνται για την επίτευξη των στόχων της και για την επιτυχή εφαρμογή των πολιτικών της.

Άρθρο 7

1. Το Συμβούλιο δύναται, βάσει αιτιολογημένης προτάσεως του ενός τρίτου των κρατών μελών, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ή της Επιτροπής, αποφασίζοντας με την πλειοψηφία των τεσσάρων πέμπτων των μελών του και κατόπιν σύμφωνης γνώμης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, να διαπιστώσει την ύπαρξη σαφούς κινδύνου σοβαρής παραβίασης από κράτος μέλος αρχών που μνημονεύονται στο άρθρο 6, παράγραφος 1, και να του απευθύνει κατάλληλες συστάσεις. Το Συμβούλιο, προτού προβεί στη διαπίστωση αυτή, ακούει το εν λόγω κράτος μέλος και δύναται, αποφασίζοντας με την ίδια διαδικασία, να ζητήσει από ανεξάρτητες προσωπικότητες να υποβάλουν εντός εύλογης προθεσμίας έκθεση για την κατάσταση στο εν λόγω κράτος μέλος. Το Συμβούλιο επαληθεύει τακτικά ότι εξακολουθούν να ισχύουν οι λόγοι που οδήγησαν στη διαπίστωση αυτή.

2. Το Συμβούλιο, συνεργώμενο υπό τη σύνθεση Αρχηγών κρατών ή κυβερνήσεων, αποφασίζοντας ομόφωνα μετά από πρόταση του ενός τρίτου των κρατών μελών ή της Επιτροπής και αφού λάβει τη σύμφωνη γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, δύναται να διαπιστώσει την ύπαρξη σοβαρής και διαρκούς παραβίασης από κράτος μέλος αρχών που μνημονεύονται στην παράγραφο 1 του άρθρου 6, αφού καλέσει την κυβέρνηση του εν λόγω κράτους μέλους να υποβάλει τις παρατηρήσεις της.

3. Εφόσον γίνει η αναφερόμενη στην παράγραφο 2 διαπίστωση, το Συμβούλιο δύναται να αποφασίσει, με ειδική πλειοψηφία, την αναστολή ορισμένων δικαιωμάτων τα οποία απορρέουν από την εφαρμογή της παρούσας Συνθήκης ως προς το εν λόγω κράτος μέλος, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων ψήφου του αντιπροσώπου της κυβέρνησης αυτού του κράτους μέλους στο Συμβούλιο. Ενεργώντας κατ' αυτόν τον τρόπο, το Συμβούλιο λαμβάνει υπόψη τις πιθανές συνέπειες μιας τέτοιας αναστολής στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις φυσικών και νομικών προσώπων.

Οι υποχρεώσεις του εν λόγω κράτους μέλους, δυνάμει της παρούσας Συνθήκης, εξακολουθούν εντούτοις να δεσμεύουν αυτό το κράτος μέλος.

4. Το Συμβούλιο δύναται να αποφασίσει, εν συνεχεία, με ειδική πλειοψηφία, να μεταβάλει ή να ανακαλέσει μέτρα που έχουν ληφθεί σύμφωνα με την παράγραφο 3, ανάλογα με τις μεταβολές της καταστάσεως, η οποία οδήγησε στην επιβολή τους.

5. Για τους σκοπούς του παρόντος άρθρου, το Συμβούλιο αποφασίζει χωρίς να λαμβάνει υπόψη την ψήφο του αντιπροσώπου της κυβέρνησης του εν λόγω κράτους μέλους. Αποχές παρόντων ή αντιπροσωπευόμενων μελών δεν εμποδίζουν τη θέσπιση αποφάσεων που αναφέρονται στην παράγραφο 2. Ως ειδική πλειοψηφία ορίζεται η αυτή αναλογία των σταθμισμένων ψήφων των αφορωμένων μελών του Συμβουλίου, όπως καθορίζεται στο άρθρο 205, παράγραφος 2 της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Η παρούσα παράγραφος ισχύει και την περίπτωση κατά την οποία δικαιώματα ψήφου έχουν ανασταλεί σύμφωνα με την παράγραφο 3.

6. Για τους σκοπούς των παραγράφων 1 και 2, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αποφασίζει με πλειοψηφία δύο τρίτων των ψηφισάντων, οι οποίοι αντιπροσωπεύουν την πλειοψηφία των μελών του.”

1.3. Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το Δεκέμβριο 2000, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο συνυπέγραψαν και διακήρυξαν πανηγυρικά το Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΧΘΔΕΕ). Ο ΧΘΔΕΕ καλύπτει ολόκληρο το φάσμα των αστικών, πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων των ευρωπαίων πολιτών μέσω της σύνθεσης των κοινών συνταγματικών παραδόσεων και των διεθνών υποχρεώσεων των κρατών μελών. Μια σημαντική πτυχή του Χάρτη είναι ότι επιβεβαιώνει πως η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι πράγματι πολιτική κοινότητα, και όχι απλώς οικονομικός οργανισμός. Επιπλέον, διακηρύσσει ότι ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων θα αποτελέσει το έρεισμα όλης της ευρωπαϊκής νομοθεσίας.

Τα δικαιώματα τα οποία περιλαμβάνει χωρίζονται σε έξι τμήματα: Αξιοπρέπεια, Ελευθερίες, Ισότητα, Αλληλεγγύη, Δικαιώματα του Πολίτη και Δικαιοσύνη. Το κεφάλαιο που ενδιαφέρει για τους σκοπούς του παρόντος φέρει τον τίτλο “Δικαιοσύνη” (άρθρα 47-50). Όπως και η ΕΣΔΑ, ο Χάρτης θεσπίζει το δικαίωμα δίκαιης δίκης. Προβλέπει το τεκμήριο αθωότητας, τη νομιμότητα και την αναλογικότητα μεταξύ ποινικών αδικημάτων και ποινών. Επίσης, επεκτείνει την αρχή *ne bis in idem* σε ολόκληρη την ΕΕ.

1.4. Ανακοίνωση της Επιτροπής “Προς ένα χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης”

Τον Ιούλιο 1998, η Επιτροπή εξέθεσε τον οραματισμό της για ένα “χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης” σε ανακοίνωση⁶, στην οποία ανέφερε ότι σκόπευε να εξετάσει τι πρέπει να επιδιώκει ο χώρος “δικαιοσύνης”. “Αποτελεί φιλοδοξία να δοθεί στους πολίτες ένα κοινό αίσθημα δικαιοσύνης σε ολόκληρη την Ένωση”. Ο στόχος αυτός προεβλέπετο να επιτευχθεί διευκολύνοντας την προσαγωγή στη δικαιοσύνη όσων απειλούν την ελευθερία και την ασφάλεια των ατόμων και της κοινωνίας και παράλληλα εξασφαλίζοντας το σεβασμό των ατομικών δικαιωμάτων. Η δέσμευση όσον αφορά την επιβολή ενός ελάχιστου επιπέδου προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων θεωρήθηκε ότι αποτελεί το απαραίτητο αντίβαρο στα μέτρα δικαστικής συνεργασίας τα οποία ενισχύουν τις εξουσίες των εισαγγελικών αρχών, των δικαστηρίων και των οργάνων καταστολής. Με την ανακοίνωση, η Επιτροπή δεσμεύθηκε να προωθήσει “το σεβασμό των ατομικών δικαιωμάτων”.

⁶ COM (1998) 459 τελικό, 14 Ιουλίου 1998, “Προς ένα χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης”.

1.5. Συμπεράσματα του Τάμπερε

Το 1999, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Τάμπερε υιοθέτησε με τα συμπεράσματά του⁷ την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης ως “τον ακρογωνιαίο λίθο της δικαστικής συνεργασίας”⁸ και διακήρυξε ότι “μια βελτιωμένη αμοιβαία αναγνώριση δικαστικών αποφάσεων και η αναγκαία προσέγγιση των νομοθεσιών θα διευκολύνει τη συνεργασία μεταξύ των αρχών και τη δικαστική προστασία των ατομικών δικαιωμάτων”⁹. (σημείο 33).

1.6. Πρόγραμμα Μέτρων Αμοιβαίας Αναγνώρισης

Η ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο της 26^{ης} Ιουλίου 2000 για την Αμοιβαία Αναγνώριση των Οριστικών Αποφάσεων σε Ποινικές Υποθέσεις¹⁰ προβλέπει στην παράγραφο 10 με τον τίτλο “Προστασία των Ατομικών Δικαιωμάτων” ότι “θα πρέπει [...] να κατοχυρωθεί ότι η μεταχείριση των υπόπτων και τα δικαιώματα υπεράσπισης δεν θα θιγούν από την εφαρμογή της αρχής [της αμοιβαίας αναγνώρισης], αλλά επιπλέον ότι οι εγγυήσεις θα ενισχυθούν καθ’ όλη τη διάρκεια της διαδικασίας”.

Το Πρόγραμμα μέτρων του Συμβουλίου της 15^{ης} Ιανουαρίου 2001 για την εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης των ποινικών αποφάσεων¹¹ προβλέπει στο προοίμιό του ότι “Η αμοιβαία αναγνώριση πρέπει να επιτρέπει την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ κρατών μελών, αλλά και της προστασίας των δικαιωμάτων των προσώπων”.¹² Στο πρόγραμμα απαριθμούνται 24 ειδικά μέτρα αμοιβαίας αναγνώρισης, ορισμένα από τα οποία, όπως το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης, έχουν υλοποιηθεί¹³. Δηλώνεται επίσης ότι “στον καθένα από αυτούς τους τομείς, η έκταση της αμοιβαίας αναγνώρισης τελεί σε στενή συνάρτηση προς την ύπαρξη και το περιεχόμενο ορισμένων παραμέτρων που καθορίζουν την αποτελεσματικότητά της”. Μεταξύ των παραμέτρων αυτών αναφέρονται “οι μηχανισμοί προστασίας των δικαιωμάτων [...] των υπόπτων” (παράμετρος 3) και “ο καθορισμός των κοινών ελαχίστων κανόνων, πράγμα που μπορεί να απαιτείται προς διευκόλυνση της εφαρμογής της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης” (παράμετρος 4). Είναι πλέον σημαντικό να εξασφαλιστεί η συγκεκριμενοποίηση του διακηρυγμένου στόχου του προγράμματος να ενισχυθεί η προστασία των ατομικών δικαιωμάτων, με την πρόσφορη λήψη υπόψη των εν λόγω παραμέτρων.

Για να υλοποιήσει τη δέσμευση που ανέλαβε με τα προαναφερθέντα μέτρα, η Επιτροπή εγκαινίασε την παρούσα πρωτοβουλία με αντικείμενο τη θέσπιση κάποιων στοιχειωδών εγγυήσεων υπέρ των υπόπτων και κατηγορουμένων σε δικαστικές διαδικασίες σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Από τις προκαταρκτικές εργασίες για το θέμα, προέκυψαν ορισμένες σκέψεις που είναι πλέον σκόπιμο να εξεταστούν.

⁷ Συμπεράσματα της Προεδρίας, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Τάμπερε, 15 /16 Οκτωβρίου 1999.

⁸ Σημείο 33 των Συμπερασμάτων της Προεδρίας – Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Τάμπερε, 15 /16 Οκτωβρίου 1999.

⁹ Σημείο 33 των Συμπερασμάτων του Τάμπερε

¹⁰ COM (2000) 495 τελικό

¹¹ 2001/C 12/02

¹² Πρόγραμμα μέτρων (του Συμβουλίου και της Επιτροπής) για την εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης των ποινικών αποφάσεων, ΕΕ C12, 15.1.2001, σελ. 10

¹³ Απόφαση πλαίσιο του Συμβουλίου της 13^{ης} Ιουνίου 2002 για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και τις διαδικασίες παράδοσης μεταξύ των κρατών μελών (2002/584/ΔΕΥ) ΕΕ L190/1 της 18.7.2002

1.7. Ενίσχυση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης

Η αμοιβαία αναγνώριση εδράζεται στην αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των νομικών συστημάτων των κρατών μελών. Για να εξασφαλιστεί η αμοιβαία εμπιστοσύνη, είναι επιθυμητό τα κράτη μέλη να θεσπίσουν ένα τυποποιημένο σύνολο δικονομικών εγγυήσεων υπέρ των υπόπτων και των κατηγορουμένων. Το επιθυμητό τελικό αποτέλεσμα της παρούσας πρωτοβουλίας είναι συνεπώς ο προσδιορισμός του επιπέδου εναρμόνισης που θα ενισχύσει στην πράξη την αμοιβαία εμπιστοσύνη. Όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ, όπως και όλες οι υπό ένταξη και οι υποψήφιες χώρες, έχουν υπογράψει τη βασική συνθήκη που προβλέπει αυτούς τους κανόνες, την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, συνεπώς ο μηχανισμός για την επίτευξη της αμοιβαίας εμπιστοσύνης έχει ήδη δημιουργηθεί. Μένει τώρα να αναπτυχθούν πρακτικά εργαλεία για να καταστεί περισσότερο ορατή και αποτελεσματική η λειτουργία των κανόνων αυτών σε επίπεδο ΕΕ. Το παρόν Πράσινο Βιβλίο έχει επίσης ως στόχο να εξασφαλίσει ότι τα δικαιώματα στην ΕΕ δεν είναι “θεωρητικά ή φανταστικά”, αλλά “πρακτικά και ουσιαστικά”. Οι διαφορές στον τρόπο μετατροπής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε πράξη από τους εθνικούς δικονομικούς κανόνες δεν σημαίνουν κατ' ανάγκη παραβιάσεις της ΕΣΔΑ. Εντούτοις, οι αποκλίνοσες πρακτικές φέρουν τον κίνδυνο παρεμπόδισης της αμοιβαίας εμπιστοσύνης η οποία αποτελεί το έρεισμα της αμοιβαίας αναγνώρισης. Η παρατήρηση αυτή δικαιολογεί την ανάληψη δράσης εκ μέρους της ΕΕ δυνάμει του άρθρου 31 (γ) της ΣΕΕ. Η δράση αυτή δεν είναι αναγκαίο να λάβει τη μορφή επιθετικών ενεργειών που ουσιαστικά θα εξαναγκάσουν τα κράτη μέλη να τροποποιήσουν τους κώδικες ποινικής δικονομίας τους, αλλά μάλλον "ευρωπαϊκών βέλτιστων πρακτικών" με στόχο να διευκολύνουν και να καταστήσουν περισσότερο αποτελεσματική και ορατή την πρακτική λειτουργία των εν λόγω δικαιωμάτων. Είναι αυτονόητο ότι η έκβαση αυτής της επιχείρησης δεν πρόκειται να περιορίσει κατ' ουδένα τρόπο το επίπεδο προστασίας που προβλέπεται σήμερα στα κράτη μέλη.

1.8. Ελεύθερη κυκλοφορία

Όπως επεσήμανε η Επιτροπή στην ανακοίνωσή της της 14^{ης} Ιουλίου 1998 με τίτλο "Προς ένα χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης", “οι δικονομικοί κανόνες πρέπει να καλύπτουν σε γενικές γραμμές τις ίδιες εγγυήσεις ώστε να εξασφαλίζεται ότι τα άτομα δεν θα τυγχάνουν διαφορετικής μεταχείρισης ανάλογα με το δικαστήριο που κρίνει την υπόθεσή τους”. Οι Ευρωπαίοι πολίτες και οι κάτοικοι της Ευρώπης μπορούν εύλογα να προσδοκούν ότι θα αντιμετωπίζουν ισοδύναμους κανόνες όσον αφορά τις εγγυήσεις για τις ποινικές διαδικασίες σε ολόκληρη την ΕΕ.

1.9. Προσχωρούσες χώρες

Το 1993, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης, τα κράτη μέλη έθεσαν τα κριτήρια ένταξης¹⁴ για τις υποψήφιες χώρες, τα οποία περιελάμβαναν εγγύηση σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης του 2002, ολοκληρώθηκαν οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις με 10 χώρες¹⁵, οι οποίες θα προσχωρήσουν

¹⁴ “Για να αποκτηθεί η ιδιότητα του μέλους, απαιτείται η υποψήφια χώρα να έχει επιτύχει *θεσμική σταθερότητα η οποία να εγγυάται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα ανθρώπινα δικαιώματα, καθώς και το σεβασμό και την προστασία των μειονοτήτων*, να διαθέτει λειτουργούσα οικονομία της αγοράς και την ικανότητα να αντιμετωπίσει την ανταγωνιστική πίεση και τις δυνάμεις της αγοράς στο εσωτερικό της Ένωσης. Η ιδιότητα του μέλους προϋποθέτει ικανότητα της υποψήφιας χώρας να αναλάβει τις υποχρεώσεις που αυτή συνεπάγεται, συμπεριλαμβανομένης της προσχώρησης τους σκοπούς της πολιτικής, οικονομικής και νομισματικής ένωσης.”

¹⁵ COM (2002)700 τελικό της 9^{ης} Οκτωβρίου 2002. Οι 10 χώρες είναι η Κύπρος, η Τσεχική Δημοκρατία, η Εσθονία, η Ουγγαρία, η Λετονία, η Λιθουανία, η Μάλτα, η Πολωνία, η Σλοβακική Δημοκρατία και η Σλοβενία.

στην Ένωση την 1^η Μαΐου 2004, επιφυλασσομένων των αντίστοιχων διαδικασιών κύρωσης. Είναι προφανές ότι η ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων σημαίνει πως τα προσχωρούντα κράτη θεωρείται ότι πληρούν τα κριτήρια ένταξης.

Η Συνθήκη Προσχώρησης θα περιλαμβάνει ρήτρα διασφάλισης σχετικά με τη Δικαιοσύνη και τις Εσωτερικές Υποθέσεις, για την περίπτωση κατά την οποία τα νέα κράτη μέλη παρουσιάσουν σοβαρές υστερήσεις, ή άμεσο κίνδυνο εμφάνισης σοβαρών υστερήσεων, όσον αφορά τη μεταφορά, την υλοποίηση ή την εφαρμογή του κοινοτικού κεκτημένου στον τομέα της αμοιβαίας αναγνώρισης σε αστικές ή ποινικές υποθέσεις.

Η Επιτροπή θα συνεχίσει, έως την προσχώρηση, την παρακολούθηση των δεσμεύσεων που έχουν αναληφθεί κατά τις διαπραγματεύσεις με τις προσχωρούσες χώρες σε όλους τους τομείς, συμπεριλαμβανομένης της Δικαιοσύνης και των Εσωτερικών Υποθέσεων.

1.10. Ανταπόκριση σε ένα αίτημα

Από πολλές πλευρές (για παράδειγμα οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σχετικά μέσα ενημέρωσης και Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο) προβάλλει ολόένα και πιο έντονο το αίτημα να αναλάβει δράση η Επιτροπή προς αυτή την κατεύθυνση, πολύ περισσότερο μάλιστα διότι η δράση αυτή θεωρείται το λογικό αντίβαρο άλλων μέτρων αμοιβαίας αναγνώρισης¹⁶. Εκφράζεται επίσης το επιχείρημα ότι ενδείκνυται η πρωτοβουλία αυτή να αναληφθεί από την Επιτροπή, ούτως ώστε να εξασφαλιστεί η επίτευξη ισοτιμίας σε ολόκληρη την ΕΕ και οποιαδήποτε συμφωνία επιτευχθεί να μην κινδυνεύει να επηρεαστεί από μια συγκεκριμένη εθνική ή γεωγραφική νομική παράδοση. Ελπίζεται ότι η πρωτοβουλία της Επιτροπής θα εξασφαλίσει την ουδετερότητα.

1.11. Το Πράσινο Βιβλίο της Επιτροπής για την ευρωπαϊκή εισαγγελική αρχή

Το Πράσινο Βιβλίο της Επιτροπής σχετικά με την ποινική προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Κοινότητας και τη δημιουργία ευρωπαϊκής εισαγγελικής αρχής, το οποίο εκδόθηκε στις 11 Δεκεμβρίου 2001¹⁷, ασχολείται και αυτό με το πρόβλημα των ενδεδειγμένων δικονομικών εγγυήσεων σε επίπεδο ΕΕ από τη συγκεκριμένη άποψη της ενδεχόμενης δημιουργίας μιας μελλοντικής ευρωπαϊκής εισαγγελικής αρχής που θα κατευθύνει τις έρευνες σε ολόκληρη την Ένωση. Η διαδικασία διαβούλευσης που εγκαινιάστηκε με το Πράσινο Βιβλίο για την ευρωπαϊκή εισαγγελική αρχή ενέτεινε περαιτέρω τη συζήτηση για το γενικό ζήτημα της ενδεδειγμένης προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων σε ολόκληρη την ΕΕ συμβάλλοντας έτσι στην ανάδειξη της ανάγκης ανάληψης ειδικής πρωτοβουλίας για το θέμα.

1.12. Επικουρικότητα

Με την επιφύλαξη των προαναφερθέντων, πρέπει να εξεταστεί και το επιχείρημα ότι, συμφώνως προς την αρχή της επικουρικότητας, τα κράτη μέλη πρέπει να δικαιούνται να ασκούν κάποια αυτονομία στον εν λόγω τομέα¹⁸. Η αρχή της επικουρικότητας αποσκοπεί στο να διασφαλίσει ότι οι αποφάσεις λαμβάνονται όσο το δυνατόν εγγύτερα προς τον πολίτη και

¹⁶ Όπως το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης (βλ. υποσημείωση 13).

¹⁷ COM (2001)715 τελικό.

¹⁸ Το άρθρο 5 της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (το οποίο εφαρμόζεται δυνάμει του άρθρου 2 της ΣΕΕ) προβλέπει:

“Η Κοινότητα δρα μέσα στα όρια των αρμοδιοτήτων που της αναθέτει και των στόχων που της ορίζει η παρούσα Συνθήκη.

Στους τομείς που δεν υπάγονται στην αποκλειστική της αρμοδιότητα, η Κοινότητα δρα σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας, μόνον εάν και στο βαθμό που οι στόχοι της προβλεπόμενης δράσης είναι αδύνατον να επιτευχθούν επαρκώς από τα κράτη μέλη και δύναται συνεπώς, λόγω των διαστάσεων ή των αποτελεσμάτων της προβλεπόμενης δράσης, να επιτευχθούν καλύτερα σε κοινοτικό επίπεδο.

Η δράση της Κοινότητας δεν υπερβαίνει τα αναγκαία όρια για την επίτευξη των στόχων της παρούσας Συνθήκης.”

ότι αναλαμβάνεται δράση σε κοινοτικό επίπεδο μόνον αν αυτό δικαιολογείται λαμβανομένων υπόψη των προσφερομένων εναλλακτικών δυνατοτήτων σε εθνικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο. Αυτό σημαίνει ότι η ΕΕ πρέπει να αναλαμβάνει δράση μόνον αν η δράση αυτή θα είναι σαφώς αποτελεσματικότερη από τη δράση που αναλαμβάνεται σε εθνικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο. Συνδέεται στενά με τις αρχές της αναλογικότητας και της αναγκαιότητας, σύμφωνα με τις οποίες η τυχόν δράση της ΕΕ δεν πρέπει να υπερβαίνει τα αναγκαία όρια για την επίτευξη των στόχων της Συνθήκης.

Η Επιτροπή εκτιμά ότι στον υπόψη τομέα, μόνον η δράση σε κοινοτικό επίπεδο μπορεί να αποδειχθεί αποτελεσματική για την εξασφάλιση κοινών κανόνων. Μέχρι σήμερα, τα κράτη μέλη συμμορφώνονται προς τις υποχρεώσεις δίκαιης δίκης οι οποίες απορρέουν κατά κύριο λόγο από την ΕΣΔΑ, σε εθνική βάση, πράγμα που προκαλεί διαφορές στο επίπεδο των ισχυουσών εγγυήσεων μεταξύ των διαφόρων κρατών μελών.

Όπως επισημάνθηκε ανωτέρω, στο σημείο 1.7, οι εν λόγω διαφορές ενδέχεται να παρακωλύσουν την πλήρη ανάπτυξη στην πράξη της διαδικασίας αμοιβαίας αναγνώρισης. Συνεπώς, προβάλλει η ανάγκη στήριξης, μέσω συγκεκριμένων μέτρων που να αποσκοπούν στον καθορισμό κοινών κανόνων, μιας πραγματικής αμοιβαίας εμπιστοσύνης όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο τα εν λόγω δικαιώματα γίνονται σεβαστά σε ολόκληρη την ΕΕ. Τυχόν προτάσεις της Επιτροπής θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις εθνικές ιδιαιτερότητες. Το Σχέδιο Δράσης του Συμβουλίου και της Επιτροπής όσον αφορά την άριστη δυνατή εφαρμογή των διατάξεων της συνθήκης του Άμστερνταμ για τη δημιουργία ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης¹⁹ τάσσει ρητώς ότι: *“η αρχή της επικουρικότητας, η οποία ισχύει για όλες τις πτυχές της δράσης της Ένωσης, έχει άμεση εφαρμογή στη δημιουργία ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης”*.

Όσον αφορά τους ειδικούς στόχους της ΣΕΕ, οι οποίοι αποτελούν τη νομική βάση και την αιτιολογία της παρούσας πρωτοβουλίας, οι συναφείς διατάξεις είναι οι εξής:

Άρθρο 31 ΣΕΕ:

“Η από κοινού δράση για τη δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις περιλαμβάνει τα εξής:

(α) διευκόλυνση και επιτάχυνση της συνεργασίας μεταξύ των αρμοδίων υπηρεσιών και των δικαστικών αρχών ή αντίστοιχων αρμόδιων αρχών των κρατών μελών σε σχέση με τη διεξαγωγή δικών και την εκτέλεση αποφάσεων,

[..]

(γ) εξασφάλιση της συμβατότητας των κανόνων που εφαρμόζονται στα κράτη μέλη, στο βαθμό που είναι αναγκαίο για τη βελτίωση της εν λόγω συνεργασίας,[...]”, το οποίο πρέπει να εκληφθεί σε συνδυασμό με το:

Άρθρο 33 ΣΕΕ:

“Ο παρών Τίτλος [Τίτλος VI] δεν θίγει την άσκηση των αρμοδιοτήτων που εμπίπτουν στα κράτη μέλη για την τήρηση της δημόσιας τάξης και τη διαφύλαξη της εσωτερικής ασφαλείας”

Αν οι δικονομικοί κανόνες καταστούν ευχερέστερα συγκρίσιμοι, αυτό θα διευκολύνει την “εξασφάλιση της συμβατότητάς τους” και είναι κάτι που μπορεί να επιτευχθεί μόνον με την ανάληψη δράσης στο επίπεδο της ΕΕ.

1.13. Συμμόρφωση και παρακολούθηση

Η ταχεία και ομοιόμορφη επιβολή των δικαιωμάτων στα κράτη μέλη έχει ουσιαστική σημασία. Τα κράτη μέλη έχουν καθήκον να εξασφαλίσουν ότι τα εγχώρια σύστημα ποινικής δικαιοσύνης τους λειτουργούν αποτελεσματικά και δίκαια, ούτως ώστε το ΕΔΑΔ να συνεχίσει να αποτελεί τον ύστατο βαθμό δικαιοδοσίας και να μην κατακλυσθεί από προσφυγές μέχρι σημείου να καταστεί και αυτό δυσκίνητο.

¹⁹ ΕΕ C 19/1 της 23.1.1999

Συνεπώς, ο τελικός τομέας που θα εξεταστεί στο παρόν Πράσινο Βιβλίο θα είναι ο τρόπος μέτρησης και εξασφάλισης της συμμόρφωσης με τυχόν μεταγενέστερα κοινοτικά μέτρα. Η Επιτροπή είναι σκόπιμο να διαδραματίσει κάποιο ρόλο κατά την παρακολούθηση και την αξιολόγηση, χρησιμοποιώντας τις πληροφορίες που παρέχονται από τα κράτη μέλη ή από ανεξάρτητη ομάδα εμπειρογνομόνων. Αφής στιγμής εγκριθεί μια απόφαση πλαίσιο, η Επιτροπή θα είναι υπεύθυνη να εξασφαλίσει τόσο ότι τα κράτη μέλη θεσπίζουν τη νομοθεσία που απαιτείται για τη συμμόρφωση με την απόφαση πλαίσιο όσο και ότι η νομοθεσία αυτή εφαρμόζεται κατά τον ενδεδειγμένο τρόπο.

Ερώτηση 1:

Είναι σκόπιμο να αναληφθεί πρωτοβουλία στον τομέα των δικονομικών εγγυήσεων σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης;

2. ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

2.1. Εισαγωγή

Το παρόν Πράσινο Βιβλίο είναι προϊόν μακροχρόνιας διαδικασίας διαβουλεύσεων, τόσο με τους ενδιαφερομένους (όπως νομικούς και εμπειρογνώμονες των συναφών κλάδων) όσο και με εκπροσώπους των κυβερνήσεων. Η Επιτροπή χρειαζόταν πληροφορίες σχετικά με το ποια δικαιώματα προστατεύονται σήμερα από τη νομοθεσία των κρατών μελών και ποια δικαιώματα θεωρούν οι εμπειρογνώμονες των συναφών κλάδων απαραίτητα για την εξασφάλιση δίκαιης δίκης. Επιπλέον, η Επιτροπή επιθυμούσε να ενεργήσει όσο το δυνατόν ταχύτερα, εφόσον το μέτρο αυτό βρίσκεται στο επίκεντρο του προγράμματος αμοιβαίας αναγνώρισης και πολλά από τα μέτρα που αποτελούν το πρόγραμμα αμοιβαίας αναγνώρισης βρίσκονται στο στάδιο της εκπόνησης. Για το λόγο αυτό κυρίως, η Επιτροπή αποφάσισε να μην διενεργήσει έρευνα. Η εμπειρία έχει αποδείξει ότι μια έρευνα η οποία διενεργείται από ανεξάρτητο ερευνητικό ινστιτούτο, μπορεί να αποτελέσει μακροχρόνια διαδικασία, ενώ τα αποτελέσματά της ποικίλλουν. Έτσι, η Επιτροπή αποφάσισε να διερευνήσει το θέμα όσο περισσότερο μπορούσε μέσω των υπηρεσιών της και να προβεί σε ευρείες διαβουλεύσεις, ούτως ώστε να επωφεληθεί από τις απόψεις όσο το δυνατόν περισσότερων πλευρών. Το κύριο ερευνητικό εργαλείο της Επιτροπής ήταν συνεπώς η διαβούλευση, ιδίως μέσω της ιστοσελίδας της, αλλά δέχθηκε και εμπειρογνώμονες από διάφορες ΜΚΟ και άκουσε πρόθυμα τις απόψεις τους, ενώ συγχρόνως, απέστειλε εκπροσώπους σε συναφείς ημερίδες και σεμινάρια. Η Επιτροπή πραγματοποίησε επίσης μια μικρή επισκόπηση των ισχυουσών διατάξεων στα κράτη μέλη μέσω ερωτηματολογίου.

Στις αρχές του 2002, δημοσιεύθηκε σε διάφορες γλώσσες στην ιστοσελίδα ΔΕΥ ένα Έγγραφο Διαβούλευσης²⁰ το οποίο έτυχε σημαντικής ανταπόκρισης. Η Επιτροπή έλαβε περίπου 100 απαντήσεις (από κυβερνητικές υπηρεσίες, επαγγελματικούς φορείς, ΜΚΟ και ιδιώτες).

Συγχρόνως, η Επιτροπή απέστειλε και στα Υπουργεία Δικαιοσύνης όλων των κρατών μελών το ερωτηματολόγιο για την υπάρχουσα κατάσταση στα δικά τους συστήματα ποινικής δικαιοσύνης. Αφού έλαβε και ανέλυσε τις απαντήσεις στο Έγγραφο Διαβούλευσης και στο ερωτηματολόγιο, ήταν πλέον σε θέση να συγκαλέσει ομάδα εμπειρογνομόνων για εντατικές συζητήσεις.

Στις 7/8 Οκτωβρίου, πραγματοποιήθηκε συνάντηση εμπειρογνομόνων στην οποία συμμετείχαν εκπρόσωποι διορισμένοι από τις εθνικές κυβερνήσεις (1 ανά κράτος μέλος),

²⁰ http://europa.eu.int/comm/justice_home/index_en.htm

πανεπιστημιακοί/επαγγελματίες που επελέγησαν από την Επιτροπή (1 ανά κράτος μέλος) και εκπρόσωποι ΜΚΟ.

2.2. Η Διαβούλευση στην Ιστοσελίδα ΔΕΥ

Το Έγγραφο Διαβούλευσης απετέλεσε το πρώτο βήμα για τη συγκέντρωση των απόψεων των εμπειρογνομόνων. Σε αυτό το πρώιμο στάδιο, η Επιτροπή δεν ήταν βέβαιη σε ποιους τομείς θα εκρίνετο ότι έπρεπε να δοθεί προτεραιότητα, ούτε σε ποιο βαθμό το όλο θέμα μπορούσε να καλυφθεί με ένα μόνον μέτρο. Συνεπώς, στο Έγγραφο Διαβούλευσης, απαρίθμησε όλα τα δικαιώματα που θα μπορούσε να καλύπτει ένα ενδεχόμενο μελλοντικό Πράσινο Βιβλίο, ούτως ώστε να αξιολογηθεί η εξωτερική αντίληψη για το ποια είναι τα σημαντικότερα δικαιώματα που πρέπει να διασφαλιστούν σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Η Επιτροπή έλαβε περισσότερες από 100 απαντήσεις, από απλές ερωτήσεις έως πολυσέλιδα έγγραφα συζήτησης, οι οποίες κάλυπταν όλα τα ζητήματα που τέθηκαν με το Έγγραφο Διαβούλευσης. Οι απαντήσεις προέρχονταν από σπουδαστές, επαγγελματίες, επαγγελματικές ενώσεις νομικών (όπως Δικηγορικούς Συλλόγους), κυβερνητικές υπηρεσίες, οργανώσεις πολιτικών ελευθεριών και πανεπιστημιακούς. Λήφθηκαν απαντήσεις από πολίτες όλων σχεδόν των κρατών μελών.

Στο Έγγραφο Διαβούλευσης, η Επιτροπή ζήτησε ειδικώς σχόλια για τους εξής τομείς:

(i) κατά πόσον είναι σκόπιμο να θεσπιστεί μηχανισμός που να εξασφαλίζει ότι οι ύποπτοι/κατηγορούμενοι λαμβάνουν γνώση των δικαιωμάτων τους (“έγγραφο δικαιωμάτων”),

(ii) πώς μπορεί να εξασφαλιστεί υψηλός βαθμός προστασίας των ευάλωτων ομάδων και

(iii) τα ακόλουθα ειδικά δικαιώματα:

α. Το τεκμήριο αθωότητας,

β. Το δικαίωμα ενημέρωσης τρίτου για την κράτηση,

γ. Το δικαίωμα νομικής συνδρομής και εκπροσώπησης,

δ. Το δικαίωμα παράστασης ικανού, ειδικευμένου (ή ορκωτού) διερμηνέα ή/και μεταφραστή,

ε. Το δικαίωμα εγγυοδοσίας (υφ' όρους απόλυσης), εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις,

στ. Το δικαίωμα σιωπής για την αποφυγή της χειροτέρευσης της θέσης,

ζ. Το δικαίωμα προξενικής συνδρομής (επί αλλοδαπών σε σχέση με το κράτος δίωξης),

η. Δίκαιη αξιοποίηση των αποδεικτικών στοιχείων (συμπεριλαμβανομένου του καθήκοντος ανακοίνωσης στοιχείων εκ μέρους της κατηγορούσας αρχής),

ι. Το δικαίωμα αναθεώρησης των αποφάσεων ή/και διαδικασιών ενδίκων μέσων,

ια. Ειδικές εγγυήσεις όσον αφορά την κράτηση, τόσο πριν όσο και μετά την επιβολή της ποινής,

ιβ. Ne bis in idem,

Η Επιτροπή εκδήλωσε επίσης ενδιαφέρον για πληροφορίες σχετικά με τις διαδικασίες που ακολουθούνται σε περίπτωση ερημοδικίας.

Το Έγγραφο Διαβούλευσης έγινε δεκτό με ενθουσιασμό από όσους ασχολούνται με τον τομέα και η Επιτροπή εκφράζει την ευγνωμοσύνη της προς όσους απάντησαν για την τόσο εποικοδομητική ενθάρρυνση και τις συμβουλές τους. Ιδιαίτερα χρήσιμη ήταν η βοήθεια των οργανώσεων μεταφραστών και διερμηνέων, δεδομένου ότι ο τομέας ειδικεύσεώς τους ήταν εκείνος για τον οποίο η Επιτροπή διέθετε τις λιγότερες πληροφορίες. Πολλοί θεώρησαν ότι η πρότασή μας για τη θεσμοθέτηση "Εγγράφου δικαιωμάτων", ενός σύντομου κειμένου που θα δίδεται στους υπόπτους σε όσο το δυνατόν πρωιμότερο στάδιο, ήταν επιτυχής. Για το λόγο αυτό, αλλά και διότι φαίνεται να είναι ένα μέτρο αποτελεσματικό από άποψη κόστους και εύκολο στην υλοποίηση, η Επιτροπή αποφάσισε να το περιλάβει μεταξύ των προτάσεων που υποβάλλονται με το Πράσινο Βιβλίο.

2.3. Το ερωτηματολόγιο προς τα κράτη μέλη

Πάντα στις αρχές του 2000, απεστάλη ερωτηματολόγιο μέσω των αντιπροσωπειών των κρατών μελών στις Βρυξέλλες προς τις κυβερνήσεις τους. Το ερωτηματολόγιο περιελάμβανε θέματα που καλύπτουν πολλές πτυχές των συστημάτων ποινικής δικαιοσύνης των κρατών μελών, συμπεριλαμβανομένου του προϋπολογισμού που προορίζεται για δικαστική αρωγή, την παροχή δικαστικής αρωγής, την παροχή μετάφρασης/διερμηνείας στις ποινικές διαδικασίες και την επισήμανση και μεταχείριση των ευάλωτων υπόπτων. Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι ερωτήσεις απαντήθηκαν από τα υπουργεία Δικαιοσύνης ή Εσωτερικών των κρατών μελών, αλλά ορισμένες ερωτήσεις απαντήθηκαν και από τις στατιστικές και άλλες κυβερνητικές υπηρεσίες.

Από τις απαντήσεις, η Επιτροπή μπόρεσε να μορφώσει μια εικόνα για τα ισχύοντα επίπεδα εγγυήσεων και να επισημάνει τους τομείς στους οποίους η δράση εκ μέρους της θα ήταν περισσότερο αποτελεσματική. Κατέστη ιδίως σαφές ότι η δικαστική αρωγή παρέχεται με εντελώς διαφορετικούς τρόπους στα διάφορα κράτη μέλη και ότι όσον αφορά τους ευάλωτους υπόπτους, ομοφωνία υπάρχει μόνον για την υπαγωγή στην κατηγορία αυτή των παιδιών.

2.4. Η συνάντηση εμπειρογνομόνων

Στο πλαίσιο της προετοιμασίας για τη συνάντηση εμπειρογνομόνων, εκπονήθηκε έγγραφο συζήτησης. Έως τότε, είχε καταστεί σαφές ότι οι περισσότεροι ελπιδοφόροι τομείς για άμεση εξέταση ήταν η παροχή δικαστικής αρωγής, η παροχή μεταφραστών και διερμηνέων, το "Έγγραφο Δικαιωμάτων" και η επισήμανση των ευάλωτων υπόπτων. Από την ευρωπαϊκή άποψη, η Επιτροπή κατέληξε επίσης στο συμπέρασμα ότι οι αλλοδαποί ύποπτοι θα μπορούσαν εύκολα να βρεθούν σε μειονεκτική θέση και ενδέχεται να είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι. Η Επιτροπή σχεδίασε να εξετάσει το ζήτημα των μεταφραστών και διερμηνέων, καθώς και τη συμπερίληψη των αλλοδαπών στις κατηγορίες ευάλωτων υπόπτων. Αποφασίστηκε επίσης να συμπληρωθούν τα μέτρα αυτά με ένα άλλο μέτρο υπέρ των αλλοδαπών υπόπτων – την εξασφάλιση της προξενικής συνδρομής σύμφωνα με σχετική ισχύουσα σύμβαση στην οποία συμμετέχουν ήδη όλα τα κράτη μέλη.

Συνεπώς, το Έγγραφο Συζήτησης περιέλαβε πέντε τομείς στους οποίους η Επιτροπή είχε αποφασίσει να εστιάσει την προσοχή στο παρόν στάδιο και οι οποίοι απετέλεσαν τη βάση των συζητήσεών μας.

2.5. Τα "βασικά δικαιώματα"

Η Επιτροπή κατέληξε στο συμπέρασμα ότι, παρόλο που όλα τα δικαιώματα τα οποία απαρτίζουν την έννοια των "δικαιωμάτων δίκαιης δίκης" είναι σημαντικά, μερικά από αυτά είναι τόσο θεμελιώδη, ώστε θα πρέπει να τους δοθεί προτεραιότητα στο παρόν στάδιο. Το πρώτο από αυτά είναι το δικαίωμα νομικής συνδρομής και εκπροσώπησης. Αν ο κατηγορούμενος δεν διαθέτει δικηγόρο, έχει μικρότερες πιθανότητες να γνωρίζει τα δικαιώματά του, και συνεπώς να επιτύχει το σεβασμό τους. Η Επιτροπή θεωρεί το δικαίωμα αυτό ως το θεμέλιο όλων των υπολοίπων δικαιωμάτων. Κατόπιν, ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος πρέπει να κατανοεί γιατί κατηγορείται, καθώς και τη φύση της διαδικασίας, συνεπώς έχει ζωτική σημασία για όσους δεν κατανοούν τη γλώσσα της διαδικασίας να διαθέτουν διερμηνεία των διαμειβομένων και μετάφραση βασικών εγγράφων. Κατά τη διαβούλευση, συγκεντρώθηκε υψηλό επίπεδο υποστήριξης για το "Έγγραφο Δικαιωμάτων" με το οποίο παρέχονται στον ύποπτο εγγράφως και σε γλώσσα που κατανοεί πληροφορίες όσον αφορά τα θεμελιώδη δικαιώματά του. Πολλοί από όσους απέστειλαν απαντήσεις συμφώνησαν μαζί μας ότι τα δικαιώματα είναι αποτελεσματικά μόνον αν ο ύποπτος έχει επίγνωσή τους, ενώ το έγγραφο δικαιωμάτων είναι, κατά την άποψη της Επιτροπής, ένας απλός, ολιγοδάπανος τρόπος να εξασφαλιστεί ότι όλοι οι ύποπτοι λαμβάνουν γνώση των δικαιωμάτων τους. Η Επιτροπή θέλησε να περιλάβει ένα κεφάλαιο για τις πλέον ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, παρόλο που αποδείχθηκε δύσκολο να αποφασιστεί ποιος καλύπτει αυτός ο χαρακτηρισμός. Συνεπώς, πρότεινε να ζητήσουν τα κράτη μέλη από τις αστυνομικές και δικαστικές αρχές τους να εξετάσουν το ζήτημα της ύπαρξης ευάλωτων υπόπτων ή κατηγορουμένων και να λάβουν τα ενδεδειγμένα μέτρα, χωρίς να προχωρήσουν μέχρι τον ακριβή ορισμό του ποιος πρέπει να θεωρείται "ευάλωτος". Η Επιτροπή πιστεύει ότι αν το κατά πόσον ο ύποπτος ανήκει σε ευάλωτη ομάδα εξετάζεται σε πρώιμο στάδιο της διαδικασίας και παράλληλα θεσπιστεί το καθήκον ανάληψης της ενδεδειγμένης δράσης, αυτό θα αποτελέσει βελτίωση για τους ενδιαφερομένους. Τέλος, εφόσον επισημάνθηκε ότι οι αλλοδαποί βρίσκονται σε μειονεκτική θέση κατά τις ποινικές διαδικασίες, η Επιτροπή θέλησε να περιλάβει ένα μέτρο το οποίο αναμφίβολα βοηθά έναν ξένο, και συγκεκριμένα την παροχή προξενικής συνδρομής. Το δικαίωμα αυτό υφίστατο κατ' αρχήν επί πολλά χρόνια, αλλά η Επιτροπή θέλησε να εξασφαλίσει με την παρούσα ευκαιρία τον πλήρη σεβασμό του περιλαμβάνοντάς το στο Πράσινο Βιβλίο ως συμπλήρωμα των υπολοίπων δικαιωμάτων που προτείνει για τους αλλοδαπούς.

Στόχος του Πράσινου Βιβλίου δεν είναι η δημιουργία νέων δικαιωμάτων ή η παρακολούθηση της συμμόρφωσης με τα δικαιώματα που προβλέπει η ΕΣΔΑ ή άλλες νομικές πράξεις, αλλά μάλλον η επισήμανση των υφισταμένων δικαιωμάτων τα οποία η Επιτροπή θεωρεί βασικά και η προώθηση της συνειδητοποίησής τους.

2.6. Δικαιώματα που δεν καλύπτονται από το Πράσινο Βιβλίο

Η Επιτροπή θα ασχοληθεί εν καιρώ με όλα τα δικαιώματα που απαριθμούνται στο Έγγραφο Διαβούλευσης, σύμφωνα με τις προτεραιότητες οι οποίες θα αναδυθούν από την Ευρωπαϊκή Ένωση των 25 κρατών μελών.

Δύο από τα δικαιώματα που επισημάνθηκαν φαίνεται να απαιτούν τη θέσπιση μεμονωμένων αυτοτελών μέτρων για την επιτυχή υλοποίησή τους: το δικαίωμα εγγυοδοσίας (υφ' όρους απόλυσης μέχρι τη δίκη) και το δικαίωμα δίκαιης αξιοποίησης των αποδεικτικών στοιχείων.

Οι εργασίες για το δικαίωμα εγγυοδοσίας (οι οποίες αφορούν και τις συνθήκες προσωρινής κράτησης), που έχει αυτοτελώς μεγάλη σημασία, αποσυνδέθηκαν νωρίς από τις εργασίες για τις υπόλοιπες εγγυήσεις. Το δικαίωμα αυτό αποτελεί αντικείμενο ενός μέτρου του

Προγράμματος αμοιβαίας αναγνώρισης (μέτρο 10) και θα ήταν σκοπιμότερο να εξεταστεί μεμονωμένα. Το Πρόγραμμα Εργασίας της Επιτροπής για το 2003 περιλαμβάνει ανακοίνωση για το θέμα, ενώ και το Πρόγραμμα Εργασίας για το τρέχον έτος περιλαμβάνει ανακοίνωση για την προσέγγιση, την εκτέλεση και την αναγνώριση των ποινικών κυρώσεων στην ΕΕ η οποία στοχεύει στην εξασφάλιση της ίσης μεταχείρισης των καταδικαζομένων σε ολόκληρη την ΕΕ, ούτως ώστε, για παράδειγμα, όσοι καταδικάζονται σε κράτος μέλος διαφορετικό από το δικό τους, να μην υπόκεινται σε διακρίσεις λόγω της αλλοδαπής εθνικότητάς τους.

Η δίκαιη αξιοποίηση των αποδεικτικών μέσων καλύπτει στην πραγματικότητα πολλά δικαιώματα και πολλές πτυχές των διαδικασιών. Σύντομα, κατέστη σαφές ότι ο τομέας αυτός θα πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο ξεχωριστού μέτρου, διότι είναι υπερβολικά ευρύς για να καλυφθεί σε ένα Πράσινο Βιβλίο το οποίο προτείνει ήδη διάφορα δικαιώματα. Συνεπώς, η Επιτροπή αποφάσισε να αφιερώσει περισσότερο χρόνο και ειδική μελέτη στο συγκεκριμένο θέμα, αμέσως μόλις ολοκληρωθεί το πρώτο στάδιο των εργασιών για τις δικονομικές εγγυήσεις και άρχισε ήδη εργασίες για μια μελέτη σχετικά με τις εγγυήσεις δικαιοσύνης κατά τη συγκέντρωση και την αξιοποίηση των αποδεικτικών μέσων, οι οποίες θα καλύπτουν, μεταξύ άλλων, το δικαίωμα σιωπής, το δικαίωμα εξέτασης μαρτύρων, το πρόβλημα των ανωνύμων μαρτύρων, το δικαίωμα κοινοποίησης απαλλακτικών αποδεικτικών στοιχείων, το πώς πρέπει να γίνεται νοητό το τεκμήριο αθωότητας (κατά πόσον το βάρος αποδείξεως πρέπει να αντιστρέφεται υπό ορισμένες προϋποθέσεις) και πολλές άλλες πτυχές του δικαίου της απόδειξης. Το άρθρο 48 του ΧΘΔΕΕ τάσσει ότι "κάθε κατηγορούμενος τεκμαίρεται ότι είναι αθώος μέχρι αποδείξεως της ενοχής του σύμφωνα με το νόμο". Η μεταχείριση των υποδίκων όσον αφορά την προσωρινή κράτηση και το ζήτημα της αντιστροφής του βάρους αποδείξεως αποτελούν πτυχές της ίδιας αρχής και θα εξεταστούν και οι δύο στο πλαίσιο των εργασιών για την εγγυοδοσία και το δικαίο της απόδειξης.

Εκπονείται επίσης μελέτη για την αρχή *ne bis in idem* (η οποία περιλαμβάνεται μεταξύ των μέτρων του Προγράμματος Αμοιβαίας Αναγνώρισης). Συμφώνως προς το άρθρο 50 ΧΘΔΕΕ, "κανείς δεν διώκεται ούτε τιμωρείται ποινικά για αδίκημα για το οποίο έχει ήδη αθωωθεί ή καταδικαστεί εντός της Ένωσης με οριστική απόφαση ποινικού δικαστηρίου σύμφωνα με το νόμο". Η Ελλάδα έχει ανακοινώσει ότι πρόκειται να υποβάλει σύντομα πρωτοβουλία για το θέμα αυτό, η οποία θα ληφθεί υπόψη για να αξιολογηθεί κατά πόσον είναι απαραίτητο να υποβληθούν συμπληρωματικές προτάσεις υπό το φως της εντελώς πρόσφατης νομολογίας. Στις 10 Φεβρουαρίου 2003, το ΔΕΚ εξέδωσε την απόφασή του για τις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-187/01 και C-385/01, οι οποίες αφορούσαν το άρθρο 54 της Σύμβασης εφαρμογής της Συμφωνίας του Σένγκεν. Το ΔΕΚ έκρινε ότι ουδείς μπορεί να διωχθεί σε κράτος μέλος για τα ίδια πραγματικά περιστατικά για τα οποία η υπόθεσή του "κρίθηκε τελεσίδικα" σε άλλο κράτος μέλος, ακόμα και στο πλαίσιο εξωδικαστικής διαδικασίας.

Οι ερήμην εκδιδόμενες αποφάσεις δεν θεωρήθηκε ότι περιλαμβάνονται μεταξύ των προτεραιοτήτων των εργασιών για τις εγγυήσεις και συνεπώς η εξέτασή τους αναβλήθηκε για μεταγενέστερη ημερομηνία. Η Επιτροπή ελπίζει να αφιερώσει στο θέμα ένα Πράσινο Βιβλίο το 2004, ενόψει της υποβολής νομοθετικής πρότασης ίσως περί τα τέλη του 2004 ή τις αρχές του 2005.

Όσον αφορά τα θύματα αξιοποιούνων πράξεων, έχουν αναληφθεί ορισμένες πρωτοβουλίες κατόπιν του Πράσινου Βιβλίου της Επιτροπής για τα Θύματα αξιοποιούνων πράξεων στην ΕΕ – προβληματισμός και πρότυπα για δράση²¹. Στις 15 Μαρτίου 2001, εκδόθηκε απόφαση

²¹ COM (1999)349 τελικό.

πλαίσιο σχετικά με το καθεστώς των θυμάτων σε ποινικές διαδικασίες²², ενώ στις 16 Οκτωβρίου 2002, η Επιτροπή υπέβαλε πρόταση οδηγίας του Συμβουλίου για την αποζημίωση των θυμάτων αξιολογούντων πράξεων²³.

3. ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΚΑΙ ΙΣΧΥΟΥΣΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

3.1. Εισαγωγή

Το άρθρο 6 της ΣΕΕ προβλέπει ότι *"Η Ένωση σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως κατοχυρώνονται με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών που υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950, και όπως προκύπτουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, ως γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου"*. Για το λόγο αυτό, η Επιτροπή έθεσε την ΕΣΔΑ ως σημείο εκκίνησης για την αξιολόγηση των κοινών στοιχειωδών κανόνων. Η ΕΣΔΑ θέτει στοιχειώδεις κανόνες οι οποίοι είναι κοινοί λόγω του ότι όλα τα κράτη μέλη συμμετέχουν σε αυτή. Έχει τύχει επεξεργασίας από τη νομολογία, έτσι ώστε, όπου χρειάζονται διευκρινίσεις, μπορούν συχνά να δοθούν από τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΑΔ). Ανεξαρτήτως αυτού, στόχος του Πράσινου Βιβλίου δεν είναι να εξασφαλίσει τη συμμόρφωση των κρατών μελών με την ΕΣΔΑ, αλλά μάλλον τη συνεκτικότερη και περισσότερο ομοιόμορφη εφαρμογή των δικαιωμάτων που επισημαίνονται εδώ σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση.

3.2. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών

Το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ θεσπίζει τις εγγυήσεις της δίκαιης δίκης. Είναι διατυπωμένο ως εξής:

ΑΡΘΡΟ 6

1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή δικάως, δημοσία και εντός λογικής προθεσμίας υπό ανεξαρτήτου και αμερολήπτου δικαστηρίου, νομίμως λειτουργούντος, το οποίον θα αποφασίσει είτε επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως, είτε επί του βασίμου πάσης εναντίον του κατηγορίας ποινικής φύσεως. Η απόφασις δέον να εκδοθεί δημοσία, η είσοδος όμως εις την αίθουσαν των συνεδριάσεων δύναται να απαγορευθεί εις τον τύπον και το κοινόν καθ' όλην ή μέρος της διαρκείας της δίκης προς το συμφέρον της ηθικής, της δημοσίας τάξεως ή της εθνικής ασφαλείας εν δημοκρατική κοινωνία, όταν τούτο ενδείκνυται υπό των συμφερόντων των ανηλίκων ή της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων, ή εν τω κρινομένον υπό του δικαστηρίου ως απολύτως αναγκαίου μέτρω, όταν υπό ειδικάς συνθήκας η δημοσιότητα θα ηδύνατο να παραβιάση τα συμφέροντα της δικαιοσύνης.

2. Παν πρόσωπον κατηγορούμενον επί αδικήματι τεκμαίρεται ότι είναι αθώον μέχρι της νομίμου αποδείξεως της ενοχής του.

3. Ειδικώτερον, πας κατηγορούμενος έχει δικαίωμα:

²² EE L 82/1 της 22.3.2001.

²³ COM (2002)562 τελικό.

(α) όπως πληροφορηθή, εν τη βραχυτέρα προθεσμία εις γλώσσαν την οποίαν εννοεί και εν λεπτομερεία την φύσιν και τον λόγον της εναντίον του κατηγορίας.

(β) όπως διαθέτη τον χρόνον και τας αναγκαίας ευκολίας προς προετοιμασίαν της υπερασπίσεώς του.

(γ) όπως υπερασπίση ο ίδιος εαυτόν ή αναθέση την υπεράσπισίν του εις συνήγορον της εκλογής του, εν η δε περιπτώσει δεν διαθέτει τα μέσα να πληρώση συνήγορον να τω παρασχεθεί τοιούτος δωρεάν, όταν τούτο ενδείκνυται υπό του συμφέροντος της δικαιοσύνης.

(δ) να εξετάση ή ζητήση όπως εξετασθώσιν οι μάρτυρες κατηγορίας και επιτύχη την πρόσκλησιν και εξέτασιν των μαρτύρων υπερασπίσεως υπό τους αυτούς όρους ως των μαρτύρων κατηγορίας.

(ε) να τύχει δωρεάν παραστάσεως διερμηνέως εάν δεν εννοεί ή δεν ομιλεί την χρησιμοποιουμένην εις το δικαστήριο γλώσσαν.”

Τα διάφορα δικαιώματα τα οποία απαριθμούνται ενδεικτικά στην παράγραφο 3 αντικατοπτρίζουν ορισμένες από τις πτυχές της έννοιας της δίκαιης δίκης στις ποινικές διαδικασίες²⁴. Ο “στόχος” της ΕΣΔΑ διακηρύσσεται επιτακτικά στην απόφαση *Artico κατά Ιταλίας*²⁵ στην οποία το ΕΔΑΔ αναφέρει τα εξής: “Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι στόχος της Σύμβασης δεν είναι να εγγυηθεί δικαιώματα τα οποία είναι θεωρητικά ή φανταστικά, αλλά δικαιώματα τα οποία είναι πρακτικά και ουσιαστικά. Αυτό ισχύει ιδίως για τα δικαιώματα υπεράσπισης, ενόψει της προεξάρχουσας θέσης που κατέχει σε μια δημοκρατική κοινωνία το δικαίωμα δίκαιης δίκης από το οποίο εκπορεύονται.”

3.3. Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το νομικό καθεστώς του Χάρτη βρίσκεται υπό εξέταση εδώ και αρκετό καιρό.

Ήδη, ο ΧΘΔΕΕ, μνημονεύεται όλο και συχνότερα από το Πρωτοδικείο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΠΕΚ)²⁶, καθώς και σε αρκετές γνώμες των Γενικών Εισαγγελέων²⁷. Όσες φορές

²⁴ *Deweert κατά Βελγίου*, απόφαση της 27^{ης} Φεβρουαρίου 1980, Τεύχος Α αριθ. 35, παράγρ. 56

²⁵ *Artico κατά Ιταλίας*, 13 Μαΐου 1980, Τεύχος Α, αριθ. 37, παράγρ. 32 και 33.

²⁶ Βλ., για παράδειγμα, υπόθεση T-112/98 Mannesmannröhren-Werke κατά Επιτροπής [2001] Συλλογή II-729, Υπόθεση T-54/99 Max.mobil κατά Επιτροπής (απόφαση της 30^{ης} Ιανουαρίου 2002), παράγραφοι 48 και 57, Υπόθεση T-177/01 Jégo-Quérel κατά Επιτροπής (απόφαση της 3^{ης} Μαΐου 2002), παράγραφοι 42 και 47, κατά της οποίας έχει ασκηθεί έφεση (Υπόθεση C-263/02P).

²⁷ Βλ. για παράδειγμα: Γεν. Εισαγ. Alber στην υπόθεση C-340/99 TNT κατά Poste Italiane [2001] Συλλογή I-4109, παράγρ. 94, Γεν. Εισαγ. Geelhoed στην υπόθεση C-313/99 Mulligan κατά AG, παράγρ. 28, C-413/99 Baumbast κατά Secretary of State for the Home Department, παράγρ. 59 και Υπόθεση C-491/01 The Queen κατά Secretary of State for Health *ex parte* BAT, παράγρ. 47 και 259, Γεν. Εισαγ. Jacobs στις υποθέσεις C-377/98 Κάτω Χώρες κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου (οδηγία για τις βιοτεχνολογίες) (απόφαση της 9^{ης} Οκτωβρίου 2001), παράγρ. 97 και 210, C-270/99P Z κατά Κοινοβουλίου (απόφαση της 21^{ης} Νοεμβρίου 2001), παράγρ. 40, και C-50/00P Unión de Pequeños Agricultores κατά Συμβουλίου (απόφαση της 25^{ης} Ιουλίου 2002), παράγρ. 39, Γεν. Εισαγ. Léger στις υποθέσεις C-353/99P Συμβούλιο κατά Hautala (απόφαση της 6^{ης} Δεκεμβρίου 2001), παράγρ. 51, 73 και 78-80, και C-309/99 Wouters κατά Nederlandse Orde van Advocaten (απόφαση της 19^{ης} Φεβρουαρίου 2002), παράγρ. 173 και 175, Γεν. Εισαγ. Mischo στις υποθέσεις C-122 και 125/99 D κατά Συμβουλίου [2001] Συλλογή I-4319, παράγρ. 97, και C-20/00 και 64/00 Booker Aquaculture κατά The Scottish Ministers, παράγρ. 126 Γεν. Εισαγ. Stix-Hackl στην υπόθεση C-49/00 Επιτροπή κατά Ιταλίας, παράγρ. 57, και C-459/99 MRAX κατά Βελγίου (απόφαση της 25^{ης} Ιουλίου 2002), παράγρ. 64, και Γεν. Εισαγ. Tizzano στην Υπόθεση C-173/99 The Queen κατά Secretary of State for Trade και Industry *ex parte*

αναφέρθηκαν στο καθεστώς του, δήλωσαν πάντα ότι δεν είναι δεσμευτικός²⁸. Παρόλα ταύτα, έχουν δηλώσει ότι ο Χάρτης "περιέχει διατυπώσεις που φαίνονται να αναγνωρίζουν δικαιώματα που ήδη προβλέπονται αλλού"²⁹ και ότι ορισμένα άρθρα του Χάρτη προβλέπουν γενικά αναγνωρισμένες αρχές³⁰. Το ίδιο το ΔΕΚ ουδέποτε μέχρι σήμερα έχει αναφερθεί στο Χάρτη, ακόμα και στις περιπτώσεις που παρέπεμψαν σε αυτόν οι Γενικοί Εισαγγελείς με τις γνώμες τους.

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λάκεν, στις 15 Δεκεμβρίου 2001, οι αρχηγοί των κρατών μελών της ΕΕ προέβησαν σε δήλωση για το μέλλον της Ευρώπης, στην οποία ανέφεραν ότι: "Θα πρέπει επίσης να εξεταστεί το ενδεχόμενο να περιληφθεί ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων στη βασική συνθήκη, καθώς και το ενδεχόμενο να προσχωρήσει η Ευρωπαϊκή Κοινότητα στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου."

Στις 6 Φεβρουαρίου 2003, το Προεδρείο της Συνέλευσης για το μέλλον της Ευρώπης πρότεινε στα μέλη της σχέδιο κειμένου των πρώτων άρθρων της συνθήκης για τη θέσπιση του συντάγματος της Ευρώπης³¹, στο οποίο προτείνεται να αποτελέσει ο ΧΘΔΕΕ αναπόσπαστο τμήμα του συντάγματος:

“Άρθρο 5: Θεμελιώδη δικαιώματα

1. Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του Συντάγματος. [...]

2. Η Ένωση δύναται να προσχωρήσει στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών. Η προσχώρηση στη Σύμβαση δεν επηρεάζει τις αρμοδιότητες της Ένωσης όπως ορίζονται στο παρόν Σύνταγμα.

3. Τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως κατοχυρώνονται με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, και όπως προκύπτουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, θα αποτελέσουν γενικές αρχές του δικαίου της Ένωσης.”

Το σχέδιο αυτό συγκεντρώνει όλο και ευρύτερη συναίνεση.

3.4. Άλλες νομοθετικές πράξεις

Άλλες διεθνείς πράξεις που προβλέπουν δικονομικές εγγυήσεις υπέρ των ατόμων κατά των οποίων έχουν κινηθεί ποινικές διαδικασίες και οι οποίες έχουν υπογραφεί από όλα τα κράτη μέλη³² είναι οι εξής:

-ο Καταστατικός Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών του 1945,

-το Διεθνές Σύμφωνο για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα του 1966, (“ΔΣΑΠΔ”)

-η Σύμβαση της Βιέννης περί προξενικών σχέσεων του 1963, (“ΣΒΠΣ”)

BECTU [2001] Συλλογή I-4881, παράγρ. 27. Οι αριθμοί παραγράφων παραπέμπουν στις γνώμες των Γενικών Εισαγγελέων και όχι στις αποφάσεις.

²⁸ Baumbast παράγρ. 59, BECTU παράγρ. 27, Συμβούλιο κατά Hautala παράγρ. 80, Mulligan παράγρ 28, Unión de Pequeños Agricultores παράγρ. 39, Z, παράγρ 40.

²⁹ BECTU, παράγρ. 27

³⁰ Unión de Pequeños Agricultores, παράγρ. 39

³¹ CONV 528/03

³² Οι υποψήφιες χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας, έχουν υπογράψει και αυτές τις εν λόγω συνθήκες, εξαιρέσει του Καταστατικού της Ρώμης, το οποίο έχουν υπογράψει όλες οι υποψήφιες χώρες, εκτός της Τσεχικής Δημοκρατίας, της Λιθουανίας και της Μάλτας. Από το Νοέμβριο 2002 μέχρι σήμερα, οι εν λόγω χώρες υπέγραψαν, αλλά δεν κύρωσαν το Καταστατικό της Ρώμης.

-το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για την Πρώην Γιουγκοσλαβία του 1993, (“Καταστατικό ΔΠΔΓ”). Τα κράτη μέλη υποχρεούνται να συμμορφώνονται προς το Καταστατικό δυνάμει των άρθρων 25 και 103 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

-το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για τη Ρουάντα του 1994, (“Καταστατικό ΔΠΔΡ”). Τα κράτη μέλη υποχρεούνται να συμμορφώνονται προς το Καταστατικό δυνάμει των άρθρων 25 και 103 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

-το Καταστατικό της Ρώμης του 1998 για το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο. (“Καταστατικό της Ρώμης”).

Το Διεθνές Σύμφωνο για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα

Η πράξη αυτή εγκρίθηκε ως ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών³³. Αυτό σημαίνει ότι δεν έχει γενικά δεσμευτική ισχύ³⁴, αλλά εφόσον τα δικαιώματα τα οποία προβλέπει κωδικοποιήθηκαν σε συνθήκη, είναι δεσμευτικό για τα κράτη που το κυρώνουν ή προσχωρούν σε αυτό. Επίσης, αποτελεί την ιδρυτική πράξη της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ενός οργάνου το οποίο διαμορφώνει επίσημες κατευθυντήριες γραμμές όσον αφορά τα δικαιώματα δίκαιης δίκης. Σημαντικά για τους σκοπούς του παρόντος είναι τα άρθρα 9 και 10 του Συμφώνου, τα οποία παρατίθενται στο Παράρτημα του παρόντος Πράσινου Βιβλίου.

Το Καταστατικό της Ρώμης

Εκτεταμένα δικαιώματα στους υπόπτους και κατηγορουμένους παρέχουν τα άρθρα 55 (Δικαιώματα των προσώπων κατά την ανάκριση) και 67 (Δικαιώματα του κατηγορουμένου) του Καταστατικού της Ρώμης, τα οποία παρατίθενται στο Παράρτημα. Είναι σαφές ότι το Καταστατικό της Ρώμης προχωρεί κάπως περισσότερο από την ΕΣΔΑ. Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι η πράξη αυτή, η οποία υιοθετήθηκε σε διακυβερνητικό πλαίσιο, προσφέρει ιδιαίτερα περιεκτικές εγγυήσεις σε πρόσωπα που κατηγορούνται για σοβαρότατες παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Εκπονήθηκε από εκπροσώπους της διεθνούς κοινότητας, συμπεριλαμβανομένων όλων των κρατών μελών. Αξίζει να σημειωθεί ότι η διεθνής κοινότητα αποδέχθηκε τις εν λόγω εγγυήσεις ως "στοιχειώδεις" για τους μελλοντικούς υπόπτους και κατηγορουμένους στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, ενώ οι ύποπτοι και οι κατηγορούμενοι σε "κανονικές" ποινικές διαδικασίες σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση δεν χαιρούν πάντοτε ανάλογου επίπεδου προστασίας.

³³ Ψήφισμα της ΓΣ 2200Α (XXI), 21 U.N. GAOR Supp. (No. 16) 52, έγγραφο ΟΗΕ Α/6316 (1966), 999 U.N.T.S. 171, που τέθηκε σε ισχύ στις 23 Μαρτίου 1976.

³⁴ Ο Καταστατικός Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών προβλέπει ότι η Γενική Συνέλευση μπορεί να “προβαίνει σε συστάσεις” (άρθρο 11 και 12). Εντούτοις, το Διεθνές Δικαστήριο, στη Συμβουλευτική Γνώμη που εξέδωσε το 1996 για τη *Νομιμότητα της απειλής ή της χρησιμοποίησης πυρηνικών όπλων*: “Παρόλο που δεν είναι δεσμευτικά, τα ψηφίσματα της Γενικής Συνέλευσης μπορούν να έχουν σε ορισμένες περιπτώσεις κανονιστική ισχύ. Μπορούν, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να προσφέρουν σημαντικά στοιχεία για να κριθεί αν υπάρχει κανονιστική ρύθμιση ή αν έχει διαμορφωθεί *opinio juris*. Για να προσδιοριστεί κατά πόσον αυτό ισχύει για ένα συγκεκριμένο ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης, είναι απαραίτητο να εξεταστεί το περιεχόμενό του και οι συνθήκες έγκρισής του, καθώς και το αν υπάρχει *opinio juris* όσον αφορά τον κανονιστικό του χαρακτήρα. Εναλλακτικά, μια σειρά ψηφισμάτων μπορεί να αποδεικνύει τη σταδιακή εξέλιξη της *opinio juris* που απαιτείται για τη θέσπιση νέου κανόνα”.

4. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΡΟΣΩΠΗΣΗΣ

4.1. Εισαγωγή

Το κεντρικό ζήτημα είναι μάλλον εκείνο της νομικής συνδρομής και εκπροσώπησης. Ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος που διαθέτει δικηγόρο βρίσκεται σε πολύ καλύτερη θέση όσον αφορά την υλοποίηση όλων των υπολοίπων δικαιωμάτων του, εν μέρει διότι έχει περισσότερες πιθανότητες να ενημερωθεί για τα δικαιώματά αυτά και εν μέρει διότι ο δικηγόρος θα τον βοηθήσει να επιτύχει το σεβασμό των δικαιωμάτων του. Συνεπώς, φαίνεται σκόπιμο να αρχίσουμε με την εξέταση του δικαιώματος πρόσβασης σε νομική συνδρομή και εκπροσώπηση.

4.2. Ισχύουσες διατάξεις

Το δικαίωμα διορισμού συνηγόρου είναι σαφώς θεσμοθετημένο. Περιλαμβάνεται στην ΕΣΔΑ και διακηρύσσεται εκ νέου στο Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και σε άλλα νομικά κείμενα³⁵.

4.2.(α) Στο πλαίσιο της ΕΣΔΑ

Το άρθρο 6(3) θεσπίζει τα στοιχειώδη δικαιώματα κάθε προσώπου που κατηγορείται για ποινικό αδίκημα:

*“3. Παν πρόσωπον κατηγορούμενον επί αδικήματι έχει δικαίωμα:
[...].*

*(γ) όπως υπερασπίσει ο ίδιος εαυτόν ή αναθέσει την υπεράσπισίν του εις συνήγορον της εκλογής του, εν η δε περιπτώσει δεν διαθέτει τα μέσα να πληρώσει συνήγορον να τω παρασχεθεί τοιούτος δωρεάν, όταν τούτο ενδείκνυται υπό του συμφέροντος της δικαιοσύνης, [...]”*³⁶

4.2.(β) Στο πλαίσιο του ΧΘΔΕΕ

Το άρθρο 47(Δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου) provides:

“Κάθε πρόσωπο του οποίου παραβιάστηκαν τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που διασφαλίζονται από το δίκαιο της Ένωσης, έχει δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου, τηρουμένων των προϋποθέσεων που προβλέπονται στο παρόν άρθρο.

Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα να δικαστεί η υπόθεσή του δίκαια, δημόσια και εντός ευλόγου προθεσμίας, από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως. Κάθε πρόσωπο έχει τη δυνατότητα να συμβουλευέται δικηγόρο και να του αναθέτει την υπεράσπιση και εκπροσώπησή του.

Σε όσους δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους, παρέχεται ευεργέτημα πενίας, εφόσον το ευεργέτημα αυτό είναι αναγκαίο για να εξασφαλιστεί η αποτελεσματική πρόσβαση στη δικαιοσύνη.”

³⁵ Διεθνές Σύμφωνο για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα (“ICCPR”) και άρθρο 93 των τυποποιημένων στοιχειωδών κανόνων μεταχείρισης κρατουμένων (Συμβούλιο της Ευρώπης, ψήφισμα CM(73)5).

³⁶ Στην υπόθεση *Artico κατά Ιταλίας* (ένθ. αν. υποσημείωση 27), το ΕΔΑΔ έκρινε ότι: “Το άρθρο 6(3) περιέχει απαρίθμηση ειδικών εφαρμογών της γενικής αρχής που τίθεται στην παράγραφο 1 του ίδιου άρθρου (άρθρο 6-1)[...] Όταν εξετάζεται η συμμόρφωση με την παράγραφο 3, ο βασικός σκοπός της δεν πρέπει να λησμονείται ή να αποκρίνεται από τις ρίζες του”.

4.2.(γ) Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο

Στην υπόθεση *Hoechst κατά Επιτροπής*³⁷, το ΔΕΚ έκρινε ρητώς ότι το δικαίωμα νομικής εκπροσώπησης είναι ένα από τα βασικά δικαιώματα τα οποία διέπουν τις διοικητικές διαδικασίες που μπορούν να καταλήξουν στην επιβολή ποινών. Η διαδικασία δεν ήταν ποινική, αλλά η διατύπωση του ΔΕΚ ήταν ευρεία “καίτοι ορισμένα δικαιώματα του αμυνόμενου αφορούν μόνο τις κατ’ αντιμωλία διαδικασίες που αποτελούν τη συνέχεια των ανακοινώσεων αιτιάσεων, άλλα δικαιώματα, όπως παραδείγματος χάριν, αυτά της δικαστικής αρωγής [...] πρέπει να προστατεύονται ήδη από το στάδιο της προηγούμενης έρευνας”.

4.2.(δ) Στο πλαίσιο άλλων διεθνών πράξεων

ΔΣΑΠΔ

Το άρθρο 14 του ΔΣΑΠΔ προβλέπει τα εξής:

"3. Κάθε πρόσωπο που κατηγορείται για ποινικό αδίκημα απολαύει, σε πλήρη ισότητα, τις ακόλουθες τουλάχιστον εγγυήσεις

[...]

δ) να παρίσταται στη δίκη και να υπερασπισθεί τον εαυτό του αυτοπροσώπως ή με τη βοήθεια του συνηγόρου της επιλογής του. Εάν δεν έχει συνήγορο, να ενημερωθεί για το δικαίωμά του αυτό και να διορισθεί συνήγορος αυτεπαγγέλτως σε κάθε περίπτωση που αυτό απαιτείται για το

συμφέρον της δικαιοσύνης, χωρίς ο κατηγορούμενος να βαρύνεται με την αμοιβή του, εάν δεν έχει την οικονομική δυνατότητα να τον πληρώσει. . ."

Καταστατικό της Ρώμης

Τα δικαιώματα του κατηγορουμένου καλύπτονται από δύο άρθρα του Καταστατικού της Ρώμης. Το άρθρο 55(2), το οποίο καλύπτει το στάδιο πριν τη δίκη, προβλέπει τα εξής: [...]2. 2. Όταν υπάρχουν βάσιμες υπόνοιες ότι ένα πρόσωπο έχει τελέσει έγκλημα που εμπίπτει στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου και το πρόσωπο αυτό πρόκειται να ανακριθεί είτε από τον Εισαγγελέα είτε από τις εθνικές αρχές, μετά από αίτηση που έγινε κατά το Κεφάλαιο 9 του παρόντος Καταστατικού, το πρόσωπο αυτό έχει επίσης τα ακόλουθα δικαιώματα, για τα οποία πρέπει να ενημερωθεί πριν ανακριθεί:

[...] (γ) να έχει νομική βοήθεια της επιλογής του ή, αν δεν έχει νομική βοήθεια, να του παρέχεται νομική συμπαράσταση σε κάθε περίπτωση που το συμφέρον της δικαιοσύνης το απαιτεί, και να παρέχεται δωρεάν σε κάθε τέτοια περίπτωση αν το πρόσωπο δεν έχει επαρκή οικονομικά μέσα να πληρώσει για αυτήν και

(δ) Να ανακρίνεται παρουσία συνηγόρου, εκτός αν έχει εκουσίως παραιτηθεί του δικαιώματος αυτού."

Ενώ το άρθρο 67, το οποίο καλύπτει τη δίκη, προβλέπει:

"1. Κατά την εκδίκαση οποιασδήποτε κατηγορίας, ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα διεξαγωγής της δίκης σε δημόσια συνεδρίαση, λαμβανομένων υπόψη των διατάξεων του

³⁷ Υποθέσεις 46/87 & 227/88 *Hoechst AG κατά Επιτροπής* [1989] Συλλογή 2859, παράγρ. 15 και 16.

παρόντος Καταστατικού, το δικαίωμα δίκαιης δίκης διεξαγόμενης αμερόληπτα και το δικαίωμα στις ακόλουθες ελάχιστες εγγυήσεις με πλήρη ισοτιμία: [...]

(β) Να του παρασχεθεί επαρκής χρόνος και όλες οι διευκολύνσεις για την προετοιμασία της υπεράσπισης και να επικοινωνεί ελεύθερα και με εχεμύθεια με συνήγορο της επιλογής του

(γ) Να δικασθεί χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση

(δ) Με την επιφύλαξη του άρθρου 63 παράγραφος 2, να είναι παρών και να κατευθύνει την υπεράσπιση του προσωπικώς ή με συνήγορο της επιλογής του, να πληροφορείται, αν ο κατηγορούμενος δεν έχει νομική συμπαράσταση, για το δικαίωμα του αυτό και να του διορίζεται συνήγορος από το Δικαστήριο σε κάθε περίπτωση που το συμφέρον της δικαιοσύνης το απαιτεί, και δωρεάν αν ο κατηγορούμενος δεν έχει επαρκείς πόρους για να πληρώσει [...]"

Το Καταστατικό του ΔΠΔΓ:

Το άρθρο 18 του Καταστατικού του ΔΠΔΓ προβλέπει τα εξής:

“3. Κατά την ανάκριση, ο ύποπτος έχει το δικαίωμα να διαθέτει νομική βοήθεια της επιλογής του, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος να του παρέχεται νομική συμπαράσταση δωρεάν σε κάθε τέτοια περίπτωση, εφόσον δεν διαθέτει επαρκή οικονομικά μέσα να πληρώσει για αυτήν, [...]”

Παρόμοια δικαιώματα προβλέπει το άρθρο 20 του Καταστατικού του ΔΠΔΡ.

4.2.(ε) Νομική εκπροσώπηση σε αστικές υποθέσεις σε επίπεδο ΕΕ – συγκριτική εξέταση

Τον Ιανουάριο 2002, η Επιτροπή υπέβαλε πρόταση οδηγίας του Συμβουλίου για τη βελτίωση της πρόσβασης στη δικαιοσύνη σε διασυνοριακές υποθέσεις με τη θέσπιση ελάχιστων κοινών κανόνων σχετικά με το ευεργέτημα πενίας και άλλα οικονομικά ζητήματα της πολιτικής δικονομίας σε ολόκληρη την ΕΕ³⁸. Το μέτρο αυτό εγκρίθηκε στις 27 Ιανουαρίου 2003³⁹. Προβλέπει ότι “κάθε φυσικό πρόσωπο” δικαιούται να λάβει “κατάλληλο ευεργέτημα πενίας” υπό ορισμένες προϋποθέσεις. Παρόλο που οι προϋποθέσεις χορήγησης του ευεργετήματος πενίας σε αστικές υποθέσεις είναι κάπως διαφορετικές από εκείνες που ισχύουν για ποινικές υποθέσεις, ενώ επίσης οι αστικές υποθέσεις υπάγονται στον πρώτο πυλώνα, οι διατάξεις αυτές παρέχουν ένα υπόδειγμα εναρμόνισης σε σχέση με τους κανόνες για τη νομική εκπροσώπηση. Φυσικά, στη σφαίρα του αστικού δικαίου και σε τομείς που υπάγονται στον πρώτο πυλώνα, επικρατούν άλλου είδους σκέψεις.

4.3. Σχολιασμός και ερωτήσεις

Η ΕΣΔΑ και η νομολογία του ΕΔΑΔ θεσπίζουν το δικαίωμα νομικής συνδρομής και εκπροσώπησης. Τα τελευταία χρόνια, η διεθνής κοινότητα έγινε μάρτυρας της ίδρυσης δύο *ad hoc* δικαστηρίων για την πρώην Γιουγκοσλαβία και τη Ρουάντα, καθώς και της ίδρυσης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Το καταστατικό όλων προβλέπει ότι ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα να εκπροσωπείται από δικηγόρο και να του παρέχεται αυτή η νομική συνδρομή δωρεάν, εφόσον δεν διαθέτει τα μέσα να πληρώσει γι' αυτήν. Οι διατάξεις αυτές

³⁸ Πρόταση οδηγίας του Συμβουλίου για τη βελτίωση της πρόσβασης στη δικαιοσύνη σε διασυνοριακές υποθέσεις με τη θέσπιση ελάχιστων κοινών κανόνων σχετικά με το ευεργέτημα πενίας και άλλα οικονομικά ζητήματα της πολιτικής δικονομίας, COM(2002)13 τελικό της 18.01.2002

³⁹ ΕΕ L26/41 της 31.1.2003.

αντικατοπτρίζουν την αποδοχή του δικαιώματος νομικής συνδρομής και εκπροσώπησης ως θεμελιώδους δικαιώματος. Συνεπώς, το πρόβλημα εδώ δεν είναι αν πρέπει να προβλέπεται ένα τέτοιο δικαίωμα, αλλά πώς μπορεί να επιβληθεί καλύτερα.

4.3.(α) Πότε γεννάται το δικαίωμα;

Το δικαίωμα νομικής εκπροσώπησης γεννάται αμέσως κατά τη σύλληψη (είτε σε αστυνομικό τμήμα είτε οπουδήποτε αλλού)⁴⁰, παρόλο που, ασφαλώς, πρέπει να προβλέπεται ένα εύλογο χρονικό διάστημα για την άφιξη του δικηγόρου. Καλύπτει και την προδικασία⁴¹. Ο ύποπτος δικαιούται να διαθέτει συνήγορο κατά την προανακριτική και ανακριτική φάση της διαδικασίας. Αν ο ύποπτος αρνηθεί την προσφορά νομικής συνδρομής σε αυτό το πρώιμο στάδιο, στη συνέχεια του απαγγελθεί κατηγορία για το αδίκημα και συνεχίζει να μην διαθέτει νομική εκπροσώπηση, θα πρέπει να του υπενθυμιστεί το δικαίωμά του και να του παρασχεθεί δικηγόρος το συντομότερο δυνατόν, εφόσον επιθυμεί πλέον να ασκήσει το εν λόγω δικαίωμά του.

4.3.(β) Τι δικαιούται ο κατηγορούμενος;

Τα δικαιώματα τα οποία παρέχει το άρθρο 6(3)(γ) ΕΣΔΑ, λαμβανομένου υπόψη του “βασικού στόχου” της να εξασφαλίσει δίκαιη δίκη, καθώς και οι υπόλοιπες συναφείς διατάξεις που προαναφέρθηκαν, μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

- Ο κατηγορούμενος, αφής στιγμής του απαγγελθεί κατηγορία για ποινικό αδίκημα, έχει:
- το δικαίωμα να υπερασπιστεί μόνος του τον εαυτό του, εφόσον το επιλέξει, ή
- να αναθέσει την υπεράσπισή του σε συνήγορο της επιλογής του και
- αν δεν διαθέτει τα μέσα να πληρώσει για νομική συνδρομή, να του παρασχεθεί αυτή δωρεάν, εφόσον αυτό ενδείκνυται προς το συμφέρον της δικαιοσύνης.

Το άρθρο 6(3)(β)ΕΣΔΑ θεσπίζει το δικαίωμα “όπως διαθέτη τον χρόνο και τας αναγκαίας ευκολίας προς προετοιμασίαν της υπερασπίσεώς του”. Το δικαίωμα αυτό πρέπει να γίνεται σεβαστό χωρίς ο χρόνος μεταξύ της απαγγελίας της κατηγορίας και της δίκης να είναι υπερβολικά μεγάλος, δεδομένου ότι το άρθρο 5(3)ΕΣΔΑ και το άρθρο 9(3) ΔΣΑΠΔ προβλέπουν και τα δύο ότι ο συλληφθείς ή ο κρατούμενος πρέπει να δικάζονται “αμελλητί”.

Το δικαίωμα να υπερασπίζεται κανείς τον εαυτό του

Εφόσον ο κατηγορούμενος αποφασίσει να κάνει χρήση αυτού του δικαιώματος, πρέπει να είναι παρών κατά τη διαδικασία, ούτως ώστε “να υπερασπίζεται τον εαυτό του κατά πρακτικό και ουσιαστικό τρόπο”. Είναι αυτονόητο ότι το δικαίωμα που προβλέπει το άρθρο 6(3)(β)ΕΣΔΑ “όπως διαθέτη τον χρόνο και τας αναγκαίας ευκολίας προς προετοιμασίαν της υπερασπίσεώς του” έχει ζωτική σημασία για τον κατηγορούμενο που αποφασίζει να υπερασπιστεί ο ίδιος τον εαυτό του. Η Επιτροπή, παρόλο που αναγνωρίζει το δικαίωμα να υπερασπίζεται κανείς τον εαυτό του, δεν ασχολείται, για προφανείς λόγους, με την κατάσταση του κατηγορουμένου που επιθυμεί να πράξει κάτι τέτοιο. Η κατάσταση που

⁴⁰ Στην υπόθεση *John Murray κατά ΗΒ* (απόφαση της 8^{ης} Φεβρουαρίου 1996, Τεύχος Α 1996-Ι) κρίθηκε ότι παραβιάστηκε η ΕΣΔΑ, διότι ο κατηγορούμενος συνελήφθη για τρομοκρατικά αδικήματα και εμποδίστηκε να έλθει σε επαφή με δικηγόρο επί 48 ώρες. Επίσης, το άρθρο 93 των τυποποιημένων στοιχειωδών κανόνων μεταχείρισης κρατούμενων (Συμβούλιο της Ευρώπης, ψήφισμα CM(73)5 προβλέπει ότι “Οι υπόδικοι κρατούμενοι δικαιούνται, αμέσως μόλις τεθούν υπό κράτηση, να επιλέξουν συνήγορο...”.

⁴¹ *Imbrioscia κατά Ελβετίας* (απόφαση της 24^{ης} Νοεμβρίου 1993, Τεύχος Α, αριθ. 275, παράγρ. 36).

προκαλεί ανησυχία είναι η αντίστροφη, εκείνη του κατηγορουμένου που επιθυμεί νομική συνδρομή και εκπροσώπηση και δεν είναι σε θέση να ασκήσει αυτό το δικαίωμα.

Το δικαίωμα να διαθέτει κανείς συνήγορο της επιλογής του

Το άρθρο 6(3)(γ)ΕΣΔΑ, το άρθρο 14 ΔΣΑΠΔ, το άρθρο 55 του Καταστατικού της Ρώμης και το άρθρο 18 του Καταστατικού του ΔΠΔΓ προβλέπουν ρητώς το δικαίωμα του κατηγορουμένου να επιλέγει το συνήγορό του. Γενικά εντούτοις, το δικαίωμα αυτό ισχύει μόνον όταν ο κατηγορούμενος διαθέτει τα μέσα να πληρώσει για τη νομική του εκπροσώπηση.

Το δικαίωμα δωρεάν νομικής εκπροσώπησης

Το άρθρο 6(3)(γ)ΕΣΔΑ, το άρθρο 14 ΔΣΑΠΔ, το άρθρο 55 του Καταστατικού της Ρώμης και το άρθρο 18 του Καταστατικού του ΔΠΔΓ, καθώς και άλλες νομοθετικές πράξεις, προβλέπουν ρητώς το δικαίωμα του κατηγορουμένου να τύχει δωρεάν νομικής εκπροσώπησης “εν η περιπτώσει δεν διαθέτει τα μέσα να πληρώσει συνήγορον”.

Ο κατηγορούμενος δεν υποχρεούται να αποδείξει “πέραν πάσης αμφιβολίας” ότι δεν διαθέτει τα μέσα να πληρώσει για την υπεράσπισή του⁴². Ορισμένα κράτη μέλη προβαίνουν σε εξακρίβωση των οικονομικών δυνατοτήτων για να διαπιστώσουν κατά πόσον ο κατηγορούμενος “δεν διαθέτει τα μέσα να πληρώσει συνήγορον”. Άλλα παρέχουν δωρεάν εκπροσώπηση σε όλους βασιζόμενα στο ότι η εξακρίβωση των οικονομικών δυνατοτήτων είναι δαπανηρή και ότι σε ορισμένες περιπτώσεις, μπορεί να ζητηθεί από τον κατηγορούμενο η επιστροφή μέρους της δαπάνης. Στο συγκεκριμένο τομέα, φαίνεται σκοπιμότερο να επιτραπεί στα κράτη μέλη να εφαρμόζουν το σύστημα το οποίο κρίνουν αποτελεσματικότερο από άποψη κόστους.

Το δικαίωμα δωρεάν νομικής εκπροσώπησης υπόκειται σε προϋποθέσεις. Η ΕΣΔΑ, το ΔΣΑΠΔ και το Καταστατικό της Ρώμης προβλέπουν όλα ότι το δικαίωμα γεννάται “όταν τούτο ενδείκνυται υπό του συμφέροντος της δικαιοσύνης”. Η δυσκολία έγκειται στον προσδιορισμό κριτηρίων που να μπορούν να εφαρμόζονται σε ολόκληρη την ΕΕ ώστε να καθορίζεται πότε κάτι τέτοιο ενδείκνυται “υπό του συμφέροντος της δικαιοσύνης”. Στην υπόθεση *Quaranta κατά Ελβετίας*, το ΕΔΑΔ επεσήμανε τρεις παράγοντες που θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη:

- σοβαρότητα του αδικήματος και ύψος της δυνητικής ποινής,
- πολυπλοκότητα της υπόθεσης και
- προσωπική κατάσταση του κατηγορουμένου⁴³.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι κατηγορίες αυτές είναι ευρείες και καλύπτουν πολλές περιπτώσεις για τις οποίες σήμερα ίσως δεν προβλέπεται δικαστική αρωγή.

Το δικαίωμα δωρεάν νομικής εκπροσώπησης δεν γεννά δικαίωμα επιλογής συνηγόρου, την οποία όμως επιτρέπουν ορισμένα κράτη μέλη. Εν πάση περιπτώσει, ο δικηγόρος που διορίζεται, είτε από τον κατηγορούμενο είτε στο πλαίσιο κάποιου εθνικού συστήματος δικαστικής αρωγής, πρέπει να προσφέρει “ουσιαστική συνδρομή”⁴⁴.

⁴² *Pakelli κατά Γερμανίας*, απόφαση της 25^{ης} Απριλίου 1983, Τεύχος Α αριθ. 64 παράγρ. 34

⁴³ Η απόφαση στην υπόθεση *Quaranta κατά Ελβετίας*, η οποία εκδόθηκε στις 24 Μαΐου 1991, Τεύχος Α αριθ. 205, παράγρ. 35 περιγράφει τον κ. Quaranta ως “νεαρό ενήλικα αλλοδαπής προέλευσης από μη προνομιούχο περιβάλλον... χωρίς πραγματική επαγγελματική κατάρτιση και με εκτεταμένο ποινικό μητρώο. Κάνει χρήση ναρκωτικών από το 1975, και σχεδόν καθημερινά από το 1983, ενώ κατά το κρίσιμο χρονικό διάστημα, ο ίδιος και η οικογένειά του ζούσαν με επιδόματα κοινωνικής ασφάλισης”.

⁴⁴ *Artico κατά Ιταλίας* 1980, ένθ. αν.

Στην υπόθεση *Benham κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (1996), το ΕΔΑΔ έκρινε ότι “Όταν υπάρχει ενδεχόμενο στέρησης της ελευθερίας, το συμφέρον της δικαιοσύνης απαιτεί κατ' αρχήν νομική εκπροσώπηση”. Ορισμένα κράτη μέλη διευρύνουν αυτή την αρχή ώστε να μην καλύπτει μόνον αδικήματα για τα οποία προβλέπεται στερητική της ελευθερίας ποινή, αλλά και απώλεια της εργασίας ή των μέσων διαβίωσης. Άλλα κράτη μέλη τη διευρύνουν ακόμα περισσότερο ώστε να περιλάβει όλα τα αδικήματα, εκτός από πταίσματα, όπως παραβάσεις του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας ή κλοπές μικρής αξίας από καταστήματα⁴⁵.

Στοιχειώδεις απαιτήσεις

Δεν αρκεί να διοριστεί δικηγόρος από το δημόσιο – η προσφερόμενη νομική συνδρομή πρέπει να είναι ουσιαστική και το δημόσιο υπέχει το καθήκον να εξασφαλίσει ότι ο δικηγόρος διαθέτει τις πληροφορίες που είναι απαραίτητες για να υπερασπιστεί τον πελάτη του⁴⁶. Ο κατηγορούμενος πρέπει να λαμβάνει από το δικηγόρο του κάθε πληροφορία που είναι απαραίτητη ούτως ώστε να κατανοήσει τη φύση και τις συνέπειες της κατηγορίας που αντιμετωπίζει. Θα πρέπει να πληροφορείται το ενδεχόμενο δικαίωμά του να σιωπήσει (ή αντιστρόφως, τα επιβαρυντικά τεκμήρια που ενδέχεται να συναχθούν στη συνέχεια λόγω της σιωπής του), τις συνέπειες ενδεχομένων ομολογιών και το βάρος που θα δοθεί στις απαντήσεις του κατά τη μετέπειτα διαδικασία.

Το άρθρο 6 σε συνδυασμό με άλλα άρθρα

Το άρθρο 1 ΕΣΔΑ (Υποχρέωση σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων) προβλέπει τα εξής: *Τα υψηλά συμβαλλόμενα μέρη αναγνωρίζουν εις όλα τα εξαρτώμενα εκ της δικαιοδοσίας των πρόσωπα, τα καθοριζόμενα εις το πρώτον μέρος της παρούσης συμβάσεως δικαιώματα και ελευθερίας.*

Το άρθρο 14 ΕΣΔΑ (Απαγόρευση διακρίσεων) προβλέπει τα εξής:

“Η χρήση των αναγνωριζομένων εν τη παρούση συμβάσει δικαιωμάτων και ελευθεριών δέον να εξασφαλισθή ασχέτως διακρίσεως φύλου, φυλής, χρώματος, γλώσσης, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προελεύσεως, συμμετοχής εις εθνικήν μειονότητα, περιουσίας, γεννήσεως ή άλλης καταστάσεως.”

Από το συνδυασμό των εν λόγω άρθρων προκύπτει ότι οι εγγυήσεις δίκαιης δίκης τις οποίες προβλέπει το άρθρο 6 πρέπει να εξασφαλίζονται σε όλους όσοι βρίσκονται στην επικράτεια κράτους μέλους, ανεξαρτήτως της εθνικότητάς τους ή του αν βρίσκονται νομίμως στο έδαφός του. Συνεπώς, το δικαίωμα νομικής εκπροσώπησης στις ποινικές διαδικασίες, και όλα τα επακόλουθα δικαιώματα που προαναφέρθηκαν, πρέπει να εξασφαλίζονται σε όλους όσοι βρίσκονται στη χώρα. Το άρθρο 14 απαγορεύει τις περισσότερες μορφές διακρίσεων.

4.3.(γ) Ποια μέτρα πρέπει να λάβουν τα κράτη μέλη;

Το ερωτηματολόγιο της Επιτροπής προς τα κράτη μέλη περιελάμβανε μια ερώτηση σχετικά με την πρόσβαση σε νομική συνδρομή και εκπροσώπηση. Οι ρυθμίσεις που ισχύουν στα κράτη μέλη διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους. Η Επιτροπή κρίνει σκόπιμο να θεσπιστούν εθνικά συστήματα στα κράτη μέλη, ούτως ώστε οι κανόνες επιλεξιμότητας να εφαρμόζονται ομοιόμορφα σε κάθε ένα από αυτά. Κάτι τέτοιο θα οδηγούσε σε ένα περισσότερο δίκαιο σύστημα, εφόσον όλα τα όργανα που προβαίνουν σε συλλήψεις θα είναι εξοικειωμένα με τις εθνικά εφαρμοστέες διατάξεις. Αν αυτές επεξηγούνται εγγράφως και στους συλλαμβανομένους (βλ. Μέρος 6 – Έγγραφο Δικαιωμάτων – κατωτέρω), θα υπάρξει μεγαλύτερη διαφάνεια και γενική ευαισθητοποίηση για το εν λόγω δικαίωμα.

⁴⁵ Π.χ. Σουηδία, αλλά πρέπει να σημειωθεί ότι οι κλοπές από καταστήματα δεν θεωρούνται πταίσματα σε όλα τα κράτη μέλη.

⁴⁶ Στην υπόθεση *Goddì κατά Ιταλίας* (απόφαση της 9^{ης} Απριλίου 1984), η παράλειψη εκ μέρους του Δημοσίου να ανακοινώσει στο δικηγόρο του κ. Goddì την ημερομηνία της δίκης κρίθηκε ότι τον αποστέρησε από “πρακτική και ουσιαστική” υπεράσπιση.

Σε ορισμένα κράτη μέλη, οι νομικές συμβουλές κατά τη σύλληψη προσφέρονται δωρεάν (*pro bono*) από ασκούμενους και φοιτητές. Για να είναι η διαδικασία σύμφωνη με την ΕΣΔΑ, οι νομικοί που προσφέρουν συνδρομή σε αυτές τις περιπτώσεις πρέπει να είναι ειδικευμένοι. Αν δεν υπάρχουν αρκετοί ειδικευμένοι νομικοί πρόθυμοι να αναλάβουν αυτό το καθήκον, αυτό μπορεί να οφείλεται εν μέρει στο ότι η καταβαλλόμενη αμοιβή είναι ανεπαρκής. Εφόσον η νομική συνδρομή σε συλλαμβανομένους παρέχεται από ασκούμενους, αλλά και από οποιονδήποτε άλλο νομικό, θα πρέπει να υπάρχει κάποιο είδος ελέγχου ποιότητας. Αυτός ο έλεγχος ποιότητας θα πρέπει να εφαρμόζεται και όσον αφορά την προετοιμασία για τη δίκη, αλλά και για την ίδια τη δίκη. Συνεπώς, τα κράτη μέλη θα πρέπει να δημιουργήσουν ένα μηχανισμό εξασφάλισης ικανότητας.

Η Επιτροπή αναγνωρίζει ότι τα συστήματα παροχής νομικής συνδρομής και εκπροσώπησης δαπάναις του Δημοσίου είναι εξαιρετικά δαπανηρά. Φυσικά, ανακύπτει το ερώτημα κατά πόσον το καθήκον αυτό περιλαμβάνει και όσους έχουν τη δυνατότητα να καταβάλουν μέρος ή το σύνολο των εξόδων που συνεπάγεται η υπεράσπισή τους ή και όσους κατηγορούνται μόνον για πταίσματα. Ορισμένα κράτη μέλη εφαρμόζουν ένα εισοδηματικό όριο επιλεξιμότητας, π.χ. "εισόδημα μικρότερο από το διπλάσιο του ελάχιστου μηνιαίου μισθού", ενώ άλλα δεν προβλέπουν όριο και κρίνουν ότι η εξακρίβωση του εισοδήματος του κατηγορουμένου είναι περισσότερο δαπανηρή από την παροχή δικαστικής αρωγής χωρίς εξακρίβωση των εισοδημάτων. Η Επιτροπή διερωτάται μήπως, ενόψει της δαπάνης που συνεπάγεται το σύστημα, θα πρέπει να υπάρξουν κοινοί κανόνες σχετικά με το βαθμό σοβαρότητας του αδικήματος που θα πρέπει να καθιστά υποχρεωτική την παροχή δωρεάν νομικής εκπροσώπησης και μήπως θα πρέπει να αποκλειστούν ορισμένα μη σοβαρά αδικήματα. Οι σκέψεις αυτές αντικατοπτρίζονται στις ερωτήσεις που ακολουθούν.

Ερώτηση 2:

Για να εξασφαλιστούν κοινά στοιχειώδη πρότυπα συμμόρφωσης με το άρθρο 6(3)(γ) ΕΣΔΑ, θα πρέπει να υποχρεωθούν όλα τα κράτη μέλη να θεσπίσουν εθνικό σύστημα παροχής νομικής εκπροσώπησης σε ποινικές υποθέσεις;

Ερώτηση 3:

Εφόσον απαιτηθεί από τα κράτη μέλη να θεσπίσουν εθνικό σύστημα παροχής νομικής εκπροσώπησης σε ποινικές υποθέσεις, θα πρέπει η απαίτηση να επεκταθεί και στην εξακρίβωση ότι η προσφερόμενη αμοιβή αρκεί για να καταστήσει τη συμμετοχή στο σύστημα ελκυστική για τους συνηγόρους υπεράσπισης;

Ερώτηση 4:

Εφόσον απαιτηθεί από τα κράτη μέλη να θεσπίσουν εθνικό σύστημα παροχής νομικής εκπροσώπησης σε ποινικές υποθέσεις, θα πρέπει η απαίτηση να επεκταθεί και στην εξακρίβωση των ικανοτήτων, του επιπέδου εμπειρίας ή/και των προσόντων των νομικών που συμμετέχουν στο σύστημα;

Ερώτηση 5:

Το άρθρο 6(3) της ΕΣΔΑ προβλέπει ότι όποιος κατηγορείται για ποινικό αδίκημα δικαιούται δωρεάν νομικής εκπροσώπησης “εν η περιπτώσει δεν διαθέτει τα μέσα να πληρώσει συνήγορον”. Πώς πρέπει να καθορίζουν τα κράτη μέλη αν ο κατηγορούμενος διαθέτει τα μέσα να πληρώσει για νομική εκπροσώπηση ή όχι;

Ερώτηση 6:

Το άρθρο 6(3) (γ) της ΕΣΔΑ προβλέπει ότι όποιος κατηγορείται για ποινικό αδίκημα δικαιούται δωρεάν νομικής εκπροσώπησης “όταν τούτο ενδείκνυται υπό του συμφέροντος της δικαιοσύνης”. Πρέπει το δικαίωμα αυτό να περιοριστεί σε αδικήματα για τα οποία προβλέπεται στερητική της ελευθερίας ποινή, ή να επεκταθεί ώστε να καλύπτει, για παράδειγμα, τον κίνδυνο να απολυθεί κανείς από την εργασία του ή να πληγεί η υπόληψή του;

Ερώτηση 7:

Εφόσον η δωρεάν νομική εκπροσώπηση παρέχεται για όλα τα αδικήματα εκτός από τα πταίσματα, ποιος ορισμός των "πταισμάτων" θα ήταν αποδεκτός από όλα τα κράτη μέλη;

Ερώτηση 8:

Πρέπει να προβλέπονται κυρώσεις, εκτός της ενδεχόμενης καταδίκης από το ΕΔΑΔ, σε περίπτωση παράλειψης κράτους μέλους να παράσχει νομική συνδρομή και εκπροσώπηση σε πρόσωπο που τη δικαιούται;

5. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ ΙΚΑΝΟΥ, ΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟΥ (Η ΟΡΚΩΤΟΥ) ΔΙΕΡΜΗΝΕΑ Η/ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗ ΟΥΤΩΣ ΩΣΤΕ Ο ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΣ ΝΑ ΓΝΩΡΙΖΕΙ ΤΙΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΟΥ ΤΟΥ ΑΠΑΓΓΕΛΛΟΝΤΑΙ ΚΑΙ ΝΑ ΚΑΤΑΝΟΕΙ ΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

5.1. Εισαγωγή

Το δικαίωμα πρόσβασης σε ικανό διερμηνέα και μετάφρασης των βασικών εγγράφων είναι θεμελιώδες. Είναι σαφές ότι ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος πρέπει να κατανοεί γιατί κατηγορείται. Το δικαίωμα αυτό είναι σαφώς θεσμοθετημένο – προβλέπεται από την ΕΣΔΑ, καθώς και από άλλες πράξεις που αναφέρονται στη συνέχεια. Η σημασία του είναι ακόμα μεγαλύτερη σήμερα που πολύ περισσότεροι άνθρωποι ταξιδεύουν από μια χώρα σε άλλη, όχι μόνον για διακοπές ή για να βρουν δουλειά, αλλά και για να εγκατασταθούν μόνιμα. Η δυσκολία δεν έγκειται στη θεσμοθέτηση της ύπαρξης του δικαιώματος, αλλά μάλλον στην υλοποίησή του. Τα επαγγέλματα του νομικού μεταφραστή και διερμηνέα δεν είναι τόσο καλά αναγνωρισμένα όσο άλλες ειδικότητες (όπως αυτή του διερμηνέα συνεδρίων), αλλά βρίσκονται στην αρχή της οργάνωσής τους, συντάσσοντας κοινούς κανόνες εκπαίδευσης, εκπονώντας μεθόδους καταχώρησης ή πιστοποίησης και συντάσσοντας κώδικα συμπεριφοράς. Στόχος του παρόντος κεφαλαίου είναι η διεξαγωγή διαβουλεύσεων για το συγκεκριμένο σημείο και όχι η επιβεβαίωση του δικαιώματος πρόσβασης σε μετάφραση και διερμηνεία. Εντούτοις, για τον προσδιορισμό των στοιχειωδών απαιτήσεων, είναι απαραίτητη μια σύντομη ανασκόπηση των νομικών διατάξεων.

(Τα δικαιώματα των κωφών, που χρειάζονται και αυτοί διερμηνέα της νοηματικής γλώσσας θα εξεταστούν στο Μέρος 6 – Ενδεδειγμένη Προστασία Ιδιαίτερα Ευάλωτων Ομάδων.)

Δυνάμει της ΕΣΔΑ

Συμφώνως προς το άρθρο 5 (2):

“Παν συλληφθέν πρόσωπον δέον να πληροφορήται κατά το δυνατόν συντομώτερον και εις γλώσσαν την οποία εννοεί, τους λόγους της συλλήψεώς του ως και πάσα διατυπωμένη εναντίον του κατηγορία.”

ενώ συμφώνως προς το άρθρο 6:

3. Ειδικότερον, πας κατηγορούμενος έχει δικαίωμα:

(α) όπως πληροφορηθή, εν τη βραχυτέρα προθεσμία εις γλώσσαν την οποίαν εννοεί και εν λεπτομερεία την φύσιν και τον λόγον της εναντίον του κατηγορίας.

(...)

(ε) να τύχει δωρεάν παραστάσεως διερμηνέως εάν δεν εννοεί ή δεν ομιλεί την χρησιμοποιουμένην εις το δικαστήριο γλώσσαν.

Άλλες διεθνείς πράξεις

Δυνάμει του ΔΣΑΠΔ

Συμφώνως προς το άρθρο 14 (3):

“Κάθε πρόσωπο που κατηγορείται για ποινικό αδίκημα απολαύει, σε πλήρη ισότητα, τις ακόλουθες τουλάχιστον εγγυήσεις:

(α) Να πληροφορηθεί το συντομότερο δυνατό σε γλώσσα που κατανοεί και λεπτομερώς τη φύση και τους λόγους της κατηγορίας εναντίον του [...]

(στ) Να έχει την ελεύθερη συνδρομή μεταφραστή, εάν δεν μιλάει ή δεν καταλαβαίνει τη γλώσσα που χρησιμοποιείται στο ακροατήριο”

Δυνάμει του Καταστατικού της Ρώμης

Συμφώνως προς το άρθρο 55 (Δικαιώματα των προσώπων κατά την ανάκριση):

“1. Κατά την ανάκριση σύμφωνα με το παρόν Καταστατικό, ένα πρόσωπο:

[...](γ) Αν ανακριθεί σε γλώσσα άλλη από αυτήν που πλήρως κατανοεί και ομιλεί, έχει, δωρεάν, τη βοήθεια κατάλληλου διερμηνέα και των μεταφράσεων που είναι απαραίτητες για την ικανοποίηση των απαιτήσεων της ορθής απονομής της δικαιοσύνης [...]

ενώ συμφώνως προς το άρθρο 67 (Δικαιώματα του κατηγορουμένου):

“1. Κατά την εκδίκαση οποιασδήποτε κατηγορίας, ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα διεξαγωγής της δίκης σε δημόσια συνεδρίαση, λαμβανομένων υπόψη των διατάξεων του παρόντος Καταστατικού, το δικαίωμα δίκαιης δίκης διεξαγόμενης αμερόληπτα και το δικαίωμα στις ακόλουθες ελάχιστες εγγυήσεις με πλήρη ισοτιμία:

(α) Να πληροφορηθεί αμέσως και λεπτομερώς την φύση, αιτία και το περιεχόμενο της κατηγορίας, σε γλώσσα την οποία ο κατηγορούμενος πλήρως κατανοεί και ομιλεί [...]

(στ) Να του παρέχεται δωρεάν η συνδρομή ικανού διερμηνέα και οι μεταφράσεις που είναι αναγκαίες για να ικανοποιηθούν οι απαιτήσεις της Δικαιοσύνης, αν κάποια διαδικασία ή έγγραφα που παρουσιάστηκαν στο Δικαστήριο δεν είναι σε γλώσσα την οποία ο κατηγορούμενος πλήρως κατανοεί και ομιλεί [...].”

Σχέδια 98/GR/131 και 2001/GRP/015 του Προγράμματος Grotius

Στο πλαίσιο του Προγράμματος Grotius της Επιτροπής, χρηματοδοτήθηκε μελέτη για τον τρόπο προώθησης ισότιμων προτύπων νομικής διερμηνείας και μετάφρασης σε όλα τα κράτη μέλη. Συμμετείχαν οργανισμοί από το Βέλγιο, τη Δανία, την Ισπανία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Τα αποτελέσματα του εν λόγω σχεδίου (98/GR/131) δημοσιεύθηκαν υπό μορφή βιβλίου με τον τίτλο "Aequitas – Access to Justice Across Language and Culture"⁴⁷. Οι συστάσεις του σχεδίου καλύπτουν την επιλογή, την κατάρτιση, την αξιολόγηση και την διαπίστευση των νομικών μεταφραστών και διερμηνέων. Περιέχει έναν Κώδικα Συμπεριφοράς και Ορθών Πρακτικών, καθώς και προτάσεις για διαδικασίες καταχώρησης και πειθαρχικές διαδικασίες, καθώς και ανάλυση διεπαγγελματικών ρυθμίσεων μεταξύ νομικών υπηρεσιών και γλωσσομαθών. Μια δεύτερη φάση του προγράμματος αυτού χρηματοδοτείται στο πλαίσιο του Προγράμματος Grotius (2001/GRP/015) για τη διάδοση των πληροφοριών που συγκεντρώθηκαν κατά την πρώτη φάση. Το ερευνητικό αυτό σχέδιο προσέφερε πολύτιμες πληροφορίες για τη θέση της Επιτροπής όσον αφορά την παροχή νομικών μεταφραστών και διερμηνέων.

⁴⁷ ISBN 90 804438 8 3. Για πληροφορίες, απευθυνθείτε στον Καθηγητή Erik Hertog, διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου erik.hertog@lessius-ho.be ή επισκεφθείτε την ιστοσελίδα <http://www.legalinttrans.info/Grotius>

5.2. Σχολιασμός και ερωτήσεις

Οι κατηγορούμενοι που δεν μιλούν ούτε κατανοούν τη γλώσσα της διαδικασίας (π.χ. διότι είναι αλλοδαποί) βρίσκονται σαφώς σε μειονεκτική θέση. Ενδέχεται να βρίσκονται σε διακοπές ή να έχουν μεταβεί στην ξένη χώρα προσωρινά για εργασία και να σκοπεύουν να γυρίσουν σύντομα στην πατρίδα τους. Το πιθανότερο είναι ότι αγνοούν παντελώς το νομικό σύστημα ή τις δικαστικές διαδικασίες της χώρας. Όποια κι αν είναι η κατάσταση στην οποία βρίσκονται, είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι. Συνεπώς, η Επιτροπή θεωρεί το δικαίωμα αυτό, το οποίο προβλέπεται σε πολλές νομοθετικές πράξεις, εξαιρετικά σημαντικό. Όπως θα έχει γίνει κατανοητό από τα προαναφερθέντα, η δυσκολία δεν έγκειται στην αποδοχή του από τα κράτη μέλη⁴⁸, αλλά στο επίπεδο και τα μέσα με τα οποία παρέχεται, και ίσως το σημαντικότερο από όλα, στο κόστος υλοποίησης. Συνεπώς, οι ερωτήσεις χωρίζονται σε δύο κατηγορίες, η πρώτη από τις οποίες αφορά το επίπεδο και η δεύτερη τα μέσα παροχής.

5.2.1. Επίπεδο παροχής

5.2.1.(α) Πότε πρέπει να παρέχεται γλωσσική συνδρομή;

Η Επιτροπή δεν έχει λάβει γνώση τυχόν μηχανισμού για τον προσδιορισμό του κατά πόσον ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος “δεν εννοεί ή δεν ομιλεί την χρησιμοποιούμενη εις το δικαστήριο γλώσσα”⁴⁹. Αυτό φαίνεται να αποφασίζεται κατά περίπτωση από τα άτομα με τα οποία έρχεται σε επαφή ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος (αστυνομικοί, δικηγόροι, προσωπικό του δικαστηρίου κλπ)⁵⁰. Το τελικό καθήκον εξασφάλισης δίκαιης διαδικασίας, στο θέμα αυτό όπως και σε άλλα, εναπόκειται στον δικάζοντα δικαστή, ο οποίος υποχρεούται να εξετάσει το θέμα με “άκρα επιμέλεια”⁵¹. Εντούτοις, είναι σαφώς επιθυμητό τυχόν γλωσσικές δυσκολίες να έρχονται στο φως πολύ πριν αρχίσει η δίκη.

5.2.1.(β) Πρέπει η συνδρομή διερμηνέα να παρέχεται δωρεάν;

Στην υπόθεση *Luedicke, Belkacem και Κορ κατά Γερμανίας*, το ΕΔΑΔ έκρινε ότι κατά την αληθή έννοια του άρθρου 6(3)(β) “κάθε πρόσωπο που δεν ομιλεί ή δεν κατανοεί τη γλώσσα που χρησιμοποιείται στο δικαστήριο, έχει δικαίωμα δωρεάν συνδρομής διερμηνέα, χωρίς να μπορεί αργότερα να του ζητηθεί να καταβάλει τη σχετική δαπάνη”⁵². Στην περίπτωση εκείνη, το (γερμανικό) δημόσιο προσπάθησε ανεπιτυχώς να ανακτήσει το κόστος διερμηνείας μετά την καταδίκη. Κατόπιν, στην υπόθεση *Kamasinski κατά Αυστρίας*⁵³, το ΕΔΑΔ έκρινε ότι η αρχή περιλαμβάνει και τη μετάφραση “έγγραφου αποδεικτικού υλικού”. Όλες οι άλλες νομικές πράξεις που αναφέρονται στη διερμηνεία και στη μετάφραση προβλέπουν ότι, φυσιολογικά, ο

⁴⁸ Από το ερωτηματολόγιό μας προέκυψε ότι όλα τα κράτη μέλη έχουν επίγνωση των υποχρεώσεών τους που απορρέουν από την ΕΣΔΑ και προβλέπουν τη συνδρομή μεταφραστών και διερμηνέων κατά τη διάρκεια μέρους έστω της διαδικασίας, αν προκύπτει από τις περιστάσεις σχετική ανάγκη.

⁴⁹ *Kamasinski κατά Αυστρίας* (απόφαση της 19^{ης} Δεκεμβρίου 1989 Τεύχος Αριθ. 168) παράγρ.74.

⁵⁰ Στην υπόθεση *Brozicek κατά Ιταλίας*, απόφαση της 19^{ης} Δεκεμβρίου 1989, Τεύχος Α αριθ.167, το ΕΔΑΔ έκρινε ότι οι δικαστικές αρχές είναι εκείνες που πρέπει να αποδείξουν ότι ο κατηγορούμενος ομιλούσε επαρκώς τη γλώσσα του δικαστηρίου, και όχι ο κατηγορούμενος να αποδείξει ότι δεν την ομιλούσε (παράγραφος 41).

⁵¹ Στην υπόθεση *Cuscani κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, απόφαση της 24^{ης} Σεπτεμβρίου 2002, αίτηση αριθ. 32771/96, το ΕΔΑΔ έκρινε: “ Εντούτοις, ο τελικός θεματοφύλακας της δίκαιης διαδικασίας ήταν ο δικάζων δικαστής, ο οποίος ήταν σαφώς ενήμερος των πραγματικών δυσχερειών που θα μπορούσε να δημιουργήσει για τον αιτούντα η ανυπαρξία διερμηνείας. Περαιτέρω, παρατηρείται ότι τα εγχώρια δικαστήρια ακολουθούσαν ήδη την άποψη ότι, σε περιστάσεις ανάλογες με εκείνες της υπό κρίση υπόθεσης, οι δικαστές υποχρεούνται να προστατεύουν το συμφέρον του κατηγορουμένου με “άκρα επιμέλεια”

⁵² (*Luedicke, Belkacem και Κορ κατά Γερμανίας* – απόφαση της 28^{ης} Νοεμβρίου 1978, Τεύχος Α αριθ. 29 παράγραφος 46)

⁵³ *Kamasinski κατά Αυστρίας* (ένθ. αν.).

κατηγορούμενος δεν πρέπει να βαρύνεται με το κόστος των υπηρεσιών αυτών. Μπορεί συνεπώς να δηλωθεί κατηγορηματικά ότι η συνδρομή νομικών μεταφραστών και διερμηνέων κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας πρέπει να παρέχεται στον κατηγορούμενο δωρεάν.

5.2.1.(γ) Έκταση του καθήκοντος παροχής μεταφραστών και διερμηνέων

Συμφώνως προς τη νομολογία του ΕΔΑΔ, το άρθρο 6(3)(ε) “δεν φθάνει μέχρι του σημείου να απαιτεί έγγραφη μετάφραση όλων των εγγράφων αποδεικτικών στοιχείων ή όλων των επισήμων εγγράφων που χρησιμοποιούνται κατά τη διαδικασία”.

Όσον αφορά τη μετάφραση, το ΕΔΑΔ έχει κρίνει ότι πρέπει να μεταφράζονται τα “έγγραφα αποδεικτικά στοιχεία”, αλλά το καθήκον αυτό περιορίζεται στα έγγραφα εκείνα τα οποία πρέπει να κατανοεί ο κατηγορούμενος ούτως ώστε να γίνεται σεβαστό το δικαίωμα δίκαιης δίκης⁵⁴. Οι κανόνες σχετικά με το ποιο ποσοστό του αποδεικτικού υλικού μεταφράζεται ποικίλλουν μεταξύ των κρατών μελών, καθώς και ανάλογα με τη φύση της υπόθεσης. Οι διακυμάνσεις αυτές μπορούν να γίνουν δεκτές, εφόσον η διαδικασία παραμένει “δίκαιη”.

Όσον αφορά τη διερμηνεία, πρέπει να καλύπτει ολόκληρη την προφορική διαδικασία. Αν ανακύψει σύγκρουση συμφερόντων, μπορεί να απαιτηθούν δύο διερμηνείς, ένας για την υπεράσπιση και ένας για την κατηγορούσα αρχή (ή για το δικαστήριο, ανάλογα με το νομικό σύστημα). Δεν αρκεί να καλύπτονται μόνον οι ερωτήσεις που υποβάλλονται απευθείας στον κατηγορούμενο και οι απαντήσεις που δίδει. Ο κατηγορούμενος πρέπει να είναι σε θέση να κατανοεί οτιδήποτε λέγεται (όπως τις αγορεύσεις της κατηγορούσας αρχής και της υπεράσπισης, όσα λέγει ο δικαστής και τις καταθέσεις όλων των μαρτύρων). Το ΕΔΑΔ έχει κρίνει ότι “η παρεχόμενη συνδρομή διερμηνείας πρέπει να είναι τέτοια που να επιτρέπει στον κατηγορούμενο να λαμβάνει γνώση των εναντίον του κατηγοριών και να υπερασπίζεται τον εαυτό του, ιδίως με το να μπορεί να εκθέτει στο δικαστήριο τη δική του εκδοχή για τα γεγονότα”⁵⁵.

5.2.2. Μέσα παροχής

5.2.2.(α) Κατάρτιση, διαπίστευση και καταχώρηση

Η Επιτροπή θεωρεί ότι για να πληρούνται οι απαιτήσεις της ΕΣΔΑ και πολλών άλλων διεθνών πράξεων, όλα τα κράτη μέλη θα πρέπει να εξασφαλίσουν την παροχή κατάρτισης, διαπίστευσης και καταχώρησης των νομικών μεταφραστών και διερμηνέων. Οι προτάσεις του σχεδίου Aequitas προσδιορίζουν τις ακόλουθες στοιχειώδεις απαιτήσεις:

- (1) τα κράτη μέλη πρέπει να διαθέτουν σύστημα κατάρτισης ειδικευμένων διερμηνέων και μεταφραστών, με κατάρτιση όσον αφορά το νομικό σύστημα, επισκέψεις σε δικαστήρια, αστυνομικά τμήματα και φυλακές, η οποία θα ολοκληρώνεται με αναγνωρισμένο πτυχίο,
- (2) τα κράτη μέλη πρέπει να διαθέτουν σύστημα διαπίστευσης/πιστοποίησης των εν λόγω μεταφραστών και διερμηνέων,
- (3) τα κράτη μέλη θα πρέπει να διαθέτουν σύστημα καταχώρησης ορισμένης διάρκειας (για παράδειγμα, 5 ετών), ούτως ώστε να ενθαρρύνονται οι επαγγελματίες να ανανεώνουν τις γλωσσικές τους δεξιότητες και τη γνώση των δικαστικών διαδικασιών για να ανανεώνεται η καταχώρησή τους,

⁵⁴ *Kamasinski κατά Αυστρίας*, ένθ. αν., παράγρ 74

⁵⁵ *Kamasinski κατά Αυστρίας*, ένθ. αν., παράγρ 74

- (4) τα κράτη μέλη θα πρέπει να θεσπίσουν σύστημα Διαρκούς Επαγγελματικής Ανάπτυξης, ούτως ώστε οι νομικοί μεταφραστές και διερμηνείς να μπορούν να ανανεώνουν τις δεξιότητές τους,
- (5) τα κράτη μέλη θα πρέπει να εγκρίνουν Κώδικα Δεοντολογίας και Κατευθυντήριες Γραμμές Ορθών Πρακτικών, οι οποίοι θα πρέπει να είναι οι ίδιοι ή ουσιαστικά ίδιοι σε ολόκληρη την ΕΕ,
- (6) τα κράτη μέλη θα πρέπει να αναλάβουν να προσφέρουν κατάρτιση σε δικηγόρους και δικαστές, ούτως ώστε να μπορούν να κατανοούν καλύτερα το ρόλο του μεταφραστή και του διερμηνέα και συνεπώς να συνεργάζονται αποτελεσματικότερα με αυτούς,
- (7) τα κράτη μέλη θα πρέπει να υιοθετήσουν πολυκλαδική προσέγγιση όσον αφορά τις προαναφερόμενες απαιτήσεις, προβλέποντας τη συμμετοχή του Υπουργείου Δικαιοσύνης ή Εσωτερικών κατά την πρόσληψη, κατάρτιση και διαπίστευση των νομικών μεταφραστών και διερμηνέων.

5.2.2.(β) Δύο διαφορετικά επαγγέλματα

Παρόλο που συχνά θεωρούνται μέλη της ίδιας ομάδας, οι διερμηνείς και οι μεταφραστές, οι οποίοι διαθέτουν διαφορετικές δεξιότητες και διαδραματίζουν διαφορετικούς ρόλους στην ποινική διαδικασία, πρέπει να θεωρούνται δύο διαφορετικές επαγγελματικές ομάδες.

(α) Οι διερμηνείς είναι απαραίτητοι κατά το στάδιο της αστυνομικής προανάκρισης (εξέταση του υπόπτου και ίσως μαρτύρων) και κατά την ακροαματική διαδικασία στο δικαστήριο. Επίσης, ο κατηγορούμενος μπορεί να χρειάζεται παρουσία διερμηνέα όταν δίδει οδηγίες στο δικηγόρο του (στο αστυνομικό τμήμα, στη φυλακή εφόσον κρατείται, στο γραφείο του δικηγόρου και στο δικαστήριο).

(β) Οι μεταφραστές απαιτείται να μεταφράζουν όλα τα διαδικαστικά έγγραφα (κατηγορητήριο, κλητήριο θέσπισμα) της δικογραφίας, αλλά και όλες τις μαρτυρικές καταθέσεις που λαμβάνονται εγγράφως και τα αποδεικτικά στοιχεία που προσκομίζουν οι δύο πλευρές.

Τυχόν εθνικά μητρώα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη το γεγονός αυτό, και είναι ίσως αποτελεσματικότερο πράγματι για τα κράτη μέλη να τηρούν δύο ξεχωριστά μητρώα.

5.2.2.(γ) Ειδικό γλωσσικό καθεστώς

Ορισμένες γλώσσες μπορούν να παρουσιάσουν πρόβλημα. Τα κράτη μέλη είναι εκείνα που θα πρέπει να θεσπίσουν ρυθμίσεις οι οποίες να καλύπτουν αυτές τις γλώσσες, είτε εξασφαλίζοντας ότι τα μητρώα τους προσφέρουν στοιχειώδη τουλάχιστον κάλυψη για όλες τις γλώσσες είτε χρησιμοποιώντας μεθόδους όπως η διερμηνεία μέσω μιας τρίτης περισσότερο συνήθους γλώσσας. Επίσης, θα μπορούν ίσως να απαιτούνται λιγότερα προσόντα για ασυνήθεις γλώσσες, ούτως ώστε να μπορούν να βρεθούν μεταφραστές και διερμηνείς που να τις γνωρίζουν. Η Επιτροπή συνειδητοποιεί το ιδιαίτερο πρόβλημα που θέτουν οι γλώσσες αυτές, αλλά θεωρεί ότι η αρχή της επικουρικότητας επιβάλλει να διενεργηθούν οι σχετικές ρυθμίσεις, κατά πλέον πρόσφορο τρόπο, σε εθνικό επίπεδο.

5.2.2.(δ) Κόστος

Το κόστος αναφέρεται συχνά ως λόγος για τον οποίο τα κράτη μέλη δεν πληρούν τις σχετικές υποχρεώσεις τους που επιβάλλει η ΕΣΔΑ. Τα κράτη μέλη πρέπει να διαθέσουν κονδύλια προς το σκοπό αυτό. Πρέπει να προβλέπουν ανταγωνιστικές αμοιβές για τους δικαστικούς διερμηνείς και μεταφραστές, ούτως ώστε η σταδιοδρομία αυτή να γίνει περισσότερο ελκυστική για τους πτυχιούχους ξένων γλωσσών. Αλλά δεν πρέπει να επιφυλάσσεται αποκλειστικά σε αυτούς. Οι πτυχιούχοι νομικής, οι οποίοι δεν επιθυμούν να ασχοληθούν επαγγελματικά με την επιστήμη τους, αλλά έχουν άριστες γλωσσικές δεξιότητες, θα πρέπει

να ενθαρρύνονται να ασχοληθούν με το επάγγελμα και να τους προσφέρεται κατάλληλη κατάρτιση. Οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες χαρακτηρίζουν αυτούς τους επαγγελματίες με τον όρο "γλωσσομαθείς νομικοί" ("juristes-linguistes"/ "lawyer-linguists").

5.2.2.(ε) Πρόσληψη

Εκτός από το κόστος της υπηρεσίας, τα κράτη μέλη ισχυρίζονται ότι δεν διαθέτουν επαρκή αριθμό μεταφραστών και διερμηνέων. Είναι συνεπώς σημαντικό να προωθηθεί η εισδοχή περισσότερων ατόμων στο επάγγελμα. Η προώθηση της πρόσληψης επαγγελματιών υψηλής ποιότητας δεν πρέπει να θεωρείται απλώς ζήτημα αμοιβής. Οι καλύτερες αμοιβές θα προσελκύσουν περισσότερα άτομα στο επάγγελμα, αλλά υπάρχουν και άλλοι παράγοντες, όπως η μεταχείριση των γλωσσομαθών επαγγελματιών με περισσότερο σεβασμό, η διαβούλευση μαζί τους σχετικά με τις δικαστικές διαδικασίες και η συμμετοχή τους κατά τρόπο που να εξασφαλίζει ότι αναγνωρίζονται και εκτιμώνται τα ειδικά προσόντα τους.

Επίπεδο παροχής:

Ερώτηση 9:

Πρέπει να υπάρχει επίσημος μηχανισμός εξακρίβωσης του κατά πόσον ο ύποπτος/κατηγορούμενος κατανοεί επαρκώς τη γλώσσα της διαδικασίας ώστε να μπορεί να υπερασπιστεί τον εαυτό του;

Ερώτηση 10:

Πρέπει τα κράτη μέλη να υιοθετήσουν κριτήρια προσδιορισμού του τμήματος της διαδικασίας, συμπεριλαμβανομένης της προδικασίας, που πρέπει να καλύπτει η διερμηνεία για τον ύποπτο/κατηγορούμενο;

Ερώτηση 11:

Ποια κριτήρια πρέπει να χρησιμοποιούνται για να προσδιορίζεται κατά πόσον είναι απαραίτητο να υπάρχουν ξεχωριστοί μεταφραστές και διερμηνείς για τον κατηγορούμενο και για την κατηγορούσα αρχή/δικαστήριο (ανάλογα με το νομικό σύστημα);

Ερώτηση 12:

Πρέπει να απαιτηθεί από τα κράτη μέλη να παρέχουν μετάφραση ορισμένων σαφώς προσδιορισμένων διαδικαστικών εγγράφων στις ποινικές διαδικασίες, και αν ναι, ποια έγγραφα είναι τα ελάχιστα απαραίτητα για μια δίκαιη δίκη;

Μέσα παροχής:

Ερώτηση 13:

Πρέπει να απαιτηθεί από τα κράτη μέλη να καταρτίσουν εθνικά μητρώα νομικών μεταφραστών και διερμηνέων και αν ναι, θα πρέπει να δημιουργηθεί ένα σύστημα διαπίστευσης, ανανεώσιμης εγγραφής και συνεχούς επαγγελματικής εξέλιξης;

Ερώτηση 14:

Αν τα κράτη μέλη δημιουργήσουν εθνικά μητρώα νομικών μεταφραστών και διερμηνέων, θα ήταν προτιμότερο να χρησιμοποιηθούν αυτά ως βάση για τη δημιουργία ενός ενιαίου ευρωπαϊκού μητρώου μεταφραστών και διερμηνέων ή να δημιουργηθεί ένα σύστημα πρόσβασης στα μητρώα άλλων κρατών μελών;

Ερώτηση 15:

Θα ήταν σκόπιμο να ζητηθεί από τα κράτη μέλη να δημιουργήσουν ένα εθνικό σύστημα κατάρτισης νομικών μεταφραστών και διερμηνέων;

Ερώτηση 16:

Πρέπει να απαιτηθεί από τα κράτη μέλη να ορίσουν έναν οργανισμό διαπίστευσης που θα διαχειρίζεται τυχόν σύστημα διαπίστευσης, ανανεώσιμης εγγραφής και συνεχούς επαγγελματικής εξέλιξης και αν ναι, είναι σκόπιμο να συνεργάζεται με το Υπουργείο Δικαιοσύνης ή Εσωτερικών, ούτως ώστε να εξασφαλιστεί ότι λαμβάνονται υπόψη τόσο οι απόψεις όσο και οι ανάγκες των νομικών και των γλωσσικών επαγγελματιών;

Ερώτηση 17:

Εφόσον απαιτηθεί από τα κράτη μέλη να δημιουργήσουν ένα εθνικό σύστημα παροχής νομικών μεταφραστών και διερμηνέων σε ποινικές διαδικασίες, θα πρέπει η απαίτηση αυτή να περιλάβει και την εξακρίβωση ότι η αμοιβή αρκεί για να καταστήσει τη συμμετοχή σε αυτό ελκυστική για τους μεταφραστές και διερμηνείς;

Ερώτηση 18:

Πώς μπορεί να εκπονηθεί και να ρυθμιστεί ένας Κώδικας Συμπεριφοράς και από ποιους πρέπει να γίνει αυτό;

Ερώτηση 19:

Η Επιτροπή κατανοεί ότι υπάρχει έλλειψη νομικών μεταφραστών και διερμηνέων με επαρκή προσόντα. Τι μπορεί να γίνει για να καταστεί το επάγγελμα αυτό περισσότερο ελκυστικό;

Ερώτηση 20:

Πρέπει να προβλέπονται κυρώσεις, εκτός της ενδεχόμενης καταδίκης από το ΕΛΑΔ, αν κράτος μέλος δεν παράσχει κατάλληλη διερμηνεία και μετάφραση σε πρόσωπο που την δικαιούται;

6. ΕΝΔΕΛΕΙΓΜΕΝΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΕΥΑΛΩΤΩΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΩΝ

6.1. Εισαγωγή

Στο έγγραφο διαβούλευσης, η Επιτροπή έθεσε το ερώτημα κατά πόσον ενδείκνυται να παρέχεται ο ενδεδειγμένος βαθμός προστασίας όσον αφορά τις δικονομικές εγγυήσεις σε ευάλωτες ομάδες ούτως ώστε να αντισταθμίζονται τα μειονεκτήματά τους. Η εισήγηση έτυχε ευνοϊκής υποδοχής, αλλά παρουσιάζει δύο ουσιώδεις δυσκολίες: (1) πώς προσδιορίζονται οι ευάλωτες ομάδες και (2) πώς δημιουργούνται οι μηχανισμοί παροχής αυτού του επιπέδου προστασίας.

Μια ενδεικτική απαρίθμηση των δυνητικά ευάλωτων ομάδων θα μπορούσε να περιλαμβάνει:

(α) τους αλλοδαπούς, και ιδίως, αλλά όχι αποκλειστικά, όσους δεν ομιλούν τη γλώσσα,

Ο αλλοδαπός είναι ευάλωτος λόγω της εθνικότητάς του, του γλωσσικού μειονεκτήματος και ενδεχομένως άλλων παραγόντων (βρίσκεται σε διακοπές ή προσωρινά μόνον στη χώρα, ούτως ώστε κινδυνεύει να χάσει την εργασία του ή τους πόρους διαβίωσής του κλπ στη χώρα προέλευσής του). Εκτός από τη γλωσσική συνδρομή, οι αλλοδαποί μπορούν να λάβουν συνδρομή από το Προξενείο τους (βλ. Μέρος 7 κατωτέρω). Πρακτική συνδρομή μπορεί να διατίθεται υπό την αιγίδα του αρμόδιου Προξενείου ή άλλου συναφούς οργανισμού. Ως στοιχειώδης απαίτηση, μπορεί να ζητηθεί από την έννομη τάξη των κρατών μελών να μην επιτρέπουν την παρεμπόδιση αυτής της συνδρομής.

(β) παιδιά.

Η ιδιαίτερα ευάλωτη θέση των παιδιών έχει ήδη αναγνωριστεί από τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού⁵⁶. Η σχετική διάταξη (άρθρο 40) παρατίθεται στο Παράρτημα.

Δυνάμει της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, όλα τα άτομα ηλικίας μικρότερης των δεκαοκτώ ετών θεωρούνται παιδιά, εκτός αν η εθνική νομοθεσία προβλέπει μικρότερη ηλικία ενηλικίωσης. Ο μελετώμενος μεγαλύτερος βαθμός προστασίας θα πρέπει να ισχύει για όλα τα “παιδιά” σύμφωνα με τον ορισμό της Σύμβασης. Εντούτοις, η ηλικία ποινικής ευθύνης ποικίλλει σε ολόκληρη την Ένωση, από 8 στη Σκοτία έως 16 στην Πορτογαλία, πράγμα που σημαίνει ότι υπάρχουν ουσιαστικές εγγενείς διαφορές στα νομικά συστήματα των κρατών μελών.

(γ) όσοι είναι ευάλωτοι λόγω της διανοητικής ή ψυχικής τους κατάστασης (για παράδειγμα, οι διανοητικά ανάπηροι, όσοι πάσχουν από ψυχική νόσο όπως σχιζοφρένεια, άτομα με δείκτη νοημοσύνης χαμηλότερο του φυσιολογικού και άτομα με αναπηρία του αυτιστικού φάσματος). Οι κατηγορούμενοι που έχουν χαμηλό δείκτη νοημοσύνης, δεν γνωρίζουν καλά ανάγνωση ή δεν κατανοούν απολύτως τι συμβαίνει, έχουν περισσότερες πιθανότητες να προβούν σε επιζήμιες δηλώσεις, συμπεριλαμβανομένων ανακριβών ομολογιών, στο στάδιο της αστυνομικής προανάκρισης⁵⁷. Μια δυνατότητα θα ήταν να ζητείται από τους αστυνομικούς που συλλαμβάνουν ύποπτο να απαντούν μια συγκεκριμένη ερώτηση σχετικά με τη διανοητική κατάσταση του υπόπτου στην έκθεση σύλληψης. Αν οι αστυνομικοί πρέπει να εξετάσουν το θέμα (και να καταγράψουν την αξιολόγησή τους), ίσως με το πέρασμα του

⁵⁶ Την οποία έχουν υπογράψει όλα τα κράτη του κόσμου, εκτός των Ηνωμένων Πολιτειών και της Σομαλίας.

⁵⁷ Gudjonsson, Clare, Rutter και Pearse Persons στο "Risk During Interviews in Police custody: the Identification of Vulnerabilities". Ερευνητική Μελέτη αριθ. 12. Βασιλική Επιτροπή Ποινικής Δικαιοσύνης. Εθνικό Τυπογραφείο του ΗΒ. Λονδίνο (1993)

χρόνου να καταστεί ευκολότερη η επισήμανση των υπόπτων που είναι ευάλωτοι για τέτοιους λόγους. Στην εν λόγω κατηγορία, υπάρχει πραγματικό πρόβλημα επισήμανσης, το οποίο μπορεί να επιλυθεί ως ένα βαθμό με την κατάρτιση των αστυνομικών και των δικηγόρων.

(δ) τα άτομα που είναι ευάλωτα λόγω της φυσικής τους κατάστασης (οι σωματικά ανάπηροι, συμπεριλαμβανομένων των κωφών, όσοι πάσχουν από ασθένειες όπως ο διαβήτης, η επιληψία, φέρουν βηματοδότες κλπ και τα άτομα με προβλήματα ομιλίας, καθώς και οι ύποπτοι με εμφανέστερες σωματικές αναπηρίες).

Στην ομάδα αυτή περιλαμβάνονται και οι ύποπτοι με πολύ σοβαρά ιατρικά προβλήματα, όπως HIV/AIDS, τα οποία απαιτούν συχνή λήψη φαρμάκων ή/και παρακολούθηση, καθώς και οι έγκυοι, ιδίως αν κινδυνεύουν να αποβάλουν.

Οι ύποπτοι που δηλώνουν ότι έχουν πρόβλημα υγείας, ακόμα και αν δεν υπάρχουν εμφανή σημάδια ή συμπτώματα για κάτι τέτοιο, μπορούν να έχουν το δικαίωμα να εξεταστούν αμέσως από ιατρό. Η ιατρική εξέταση μπορεί να χρησιμεύσει για να εξακριβωθεί αν η κατάστασή του ατόμου επιτρέπει την ανάκρισή του, αλλά και την κράτησή του (ιδίως αν η κράτηση πρόκειται να διαρκέσει περισσότερο από λίγες ώρες).

Μπορεί να ζητηθεί από τους αστυνομικούς που κρατούν άτομο το οποίο ισχυρίζεται ότι έχει πρόβλημα υγείας να εξασφαλίσουν ότι θα του προσφερθούν φάρμακα. Μπορεί επίσης να απαιτηθεί παρακολούθηση. Δεδομένου ότι οι αστυνομικοί δεν μπορούν να διαθέτουν την απαραίτητη εμπειρία, θα χρειαστεί ίσως να εξασφαλιστεί ένας μηχανισμός που θα επιτρέπει την ιατρική εξέταση όλων των υπόπτων που αντιμετωπίζουν πρόβλημα υγείας.

(ε) τα άτομα που είναι ευάλωτα λόγω του ότι φροντίζουν παιδιά ή εξαρτώμενα από αυτούς πρόσωπα (για παράδειγμα, οι έγκυοι, καθώς και οι μητέρες μικρών παιδιών, ιδίως οι άγαμες, και, εφόσον ο πατέρας ασκεί μόνος την επιμέλεια μικρού παιδιού, οι άγαμοι πατέρες).

Ανακύπτει ο κίνδυνος, ιδίως κατά την κράτηση στο αστυνομικό τμήμα, το άτομο που φροντίζει μόνο του μικρά παιδιά να προβεί σε ενέργειες οι οποίες θεωρεί ότι ενδέχεται να συντμήσουν το χρόνο κράτησης. Αυτό ισχύει ιδίως αν ο κρατούμενος πιστεύει ότι μπορεί να αφεθεί ελεύθερος με καταβολή εγγύησης αν, για παράδειγμα, ομολογήσει το αδίκημα ή προβεί σε κάποια άλλη δήλωση την οποία φαίνεται να ζητά η αστυνομία.

(στ) άτομα που δεν γνωρίζουν ανάγνωση ή γραφή.

Τα άτομα που εμπίπτουν σε αυτή την κατηγορία ενδέχεται να είναι περισσότερο ευάλωτα λόγω του ότι δεν κατανοούν πλήρως τη διαδικασία.

(ζ) άτομα που έχουν υπαχθεί στο καθεστώς του πρόσφυγα δυνάμει της Σύμβασης του 1951 περί προσφύγων, άλλα άτομα που χαίρουν διεθνούς προστασίας και οι αιτούντες άσυλο⁵⁸.

Οι πρόσφυγες και άλλα άτομα που χρήζουν διεθνούς προστασίας, συμπεριλαμβανομένων όσων ζητούν άσυλο, είναι περισσότερο ευάλωτοι για διάφορους λόγους, συμπεριλαμβανομένων πιθανών γλωσσικών και πολιτισμικών δυσκολιών, φόβου επιθετικής συμπεριφοράς εκ μέρους των οργάνων επιβολής του νόμου, καθώς και λόγω των περιορισμένων δικαιωμάτων που διαθέτουν στο κράτος υποδοχής και του ότι έχουν απολέσει την προστασία της χώρας καταγωγής τους και δεν μπορούν να ζητήσουν προξενική προστασία από αυτή. Το άτομο που χρήζει διεθνούς προστασίας μπορεί να εγείρει στις αρχές την υποψία ότι βρίσκεται παράνομα στη χώρα, είτε συμβαίνει όντως αυτό είτε όχι, και μπορεί συνεπώς να αισθάνεται εξαιρετικά ευάλωτο απέναντι στα κρατικά όργανα τα οποία τον αντιμετωπίζουν ως ύποπτο ή ως κατηγορούμενο. Ως αποτέλεσμα της δίωξης ή της καταδίκης, τα άτομα αυτά μπορεί να αποκλειστούν από τη χορήγηση ή να κινδυνεύσουν να απολέσουν

⁵⁸ Για τις εν λόγω κατηγορίες ατόμων, η Ευρωπαϊκή Ένωση αναπτύσσει μέτρα και κανόνες σύμφωνα με το άρθρο 63 της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

το καθεστώς του “πρόσφυγα”⁵⁹ ή το καθεστώς επικουρικής προστασίας. Άτομο το οποίο έχει διαπράξει “σοβαρό μη πολιτικό αδίκημα” μπορεί να αποκλειστεί από τη χορήγηση “προσωρινής προστασίας” κατά την έννοια της οδηγίας 2001/55/EK του Συμβουλίου⁶⁰ (άρθρο 28). Συνεπώς, διακυβεύονται πολύ περισσότερα για τα άτομα που χρήζουν διεθνούς προστασίας, για τα οποία τυχόν καταδίκη θα βαρύνει πολύ περισσότερο από ό,τι για άλλους υπόπτους/κατηγορουμένους. Επιπροσθέτως, ο κίνδυνος “διπλής ποινής” (απέλασης μόλις εκτιθεί η ποινή) θέτει ειδικά προβλήματα, λόγω του ότι οι πρόσφυγες και τα άτομα που χρήζουν διεθνούς προστασίας δεν μπορούν, κατ' αρχήν, να επαναπροωθηθούν στη χώρα προέλευσής τους.

(η) άτομα που πάσχουν από εξάρτηση από το οινόπνευμα ή από ναρκωτικά (αλκοολικοί και ναρκομανείς, ιδίως αν βρίσκονται υπό την επήρεια ναρκωτικών/οινοπνεύματος κατά τη διάρκεια της ανάκρισης).

Τα άτομα που εμπίπτουν σε αυτή την κατηγορία ενδέχεται να είναι ευάλωτα για διάφορους λόγους και σε βαθμό που εξαρτάται από διάφορους παράγοντες, όπως ο βαθμός εθισμού, η ηλικία, η γενική υγεία και, ασφαλώς, το κατά πόσον το άτομο υποφέρει από συμπτώματα στέρησης. Τα άτομα μπορεί να βρίσκονται σε άσχημη κατάσταση και να μην είναι σε θέση να απαντήσουν στις ερωτήσεις των αστυνομικών, οπότε πρέπει να τυγχάνουν της ίδιας μεταχείρισης με τα άτομα που αντιμετωπίζουν προβλήματα υγείας και να τους παρέχεται ιατρική βοήθεια, όπως στην προαναφερθείσα περίπτωση (δ). Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μόνον αν το άτομο δηλώσει ότι αντιμετωπίζει πρόβλημα υγείας ή αν οι αστυνομικοί είναι επαρκώς κατρητισμένοι ώστε να μπορούν να κάνουν οι ίδιοι αυτή την αξιολόγηση. Επιπροσθέτως, η παροχή ιατρικής βοήθειας σε αυτές τις περιπτώσεις δεν πρέπει να εξαρτάται από προϋποθέσεις και σε καμία περίπτωση πρέπει να προσφέρεται ως αντάλλαγμα για την απάντηση σε ερωτήσεις ή την παροχή πληροφοριών.

Οι ναρκομανείς ενδέχεται να υπόκεινται σε διάφορες πιέσεις για να αποκαλύψουν την πηγή των ναρκωτικών με σκοπό να εντοπιστούν και να διωχθούν οι έμποροι και τα “βαποράκια”. Επίσης, ενδέχεται να τους ασκούνται πιέσεις από τους εμπόρους, οι οποίοι απειλούν με αντίποινα στην περίπτωση που δώσουν πληροφορίες στην αστυνομία.

Εντούτοις, η ποινική διαδικασία μπορεί να αποτελέσει μια ευκαιρία για να προσφερθεί βοήθεια στον ύποπτο/κατηγορούμενο ή για να του δοθεί το κίνητρο να ζητήσει βοήθεια για την αντιμετώπιση του εθισμού. Συνεπώς, οι ύποπτοι αυτής της κατηγορίας πρέπει να αντιμετωπίζονται με ευαισθησία.

6.2. Σχολιασμός και ερωτήσεις

Η Επιτροπή προτείνει να προβλεφθεί γενική υποχρέωση των κρατών μελών να εξασφαλίσουν ότι το νομικό τους σύστημα αναγνωρίζει το μεγαλύτερο βαθμό προστασίας που πρέπει να προσφέρεται σε όλες τις κατηγορίες ευάλωτων υπόπτων και κατηγορουμένων στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών. Αναγνωρίζει ότι είναι ενδεχομένως δύσκολο να αξιολογηθεί ποιος ανήκει σε ευάλωτη ομάδα και ότι η χρησιμοποίηση μιας απλής μεθόδου βασιζόμενης σε κατηγοριοποίηση δεν είναι ίσως πάντα ενδεδειγμένη. Το ΕΔΑΔ, εξετάζοντας κατά πόσον θα έπρεπε να είχε παρασχεθεί σε ένα νέο δωρεάν δικαστική αρωγή, επεσήμανε “την προσωπική κατάσταση” του κατηγορουμένου ως παράγοντα που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όταν εκτιμάται κατά πόσον η παροχή δικαστικής αρωγής είναι προς το συμφέρον της

⁵⁹ Το άρθρο 12 της Σύμβασης του 1951 περί του καθεστώτος των προσφύγων προβλέπει ότι το καθεστώς του πρόσφυγα διέπεται από το δίκαιο της χώρας διαμονής ή κατοικίας.

⁶⁰ Οδηγία 2001/55/EK του Συμβουλίου της 20^{ης} Ιουλίου 2001 σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές παροχής προσωρινής προστασίας σε περίπτωση μαζικής εισροής εκτοπισθέντων και μέτρα για τη δίκαιη κατανομή των βαρών μεταξύ κρατών μελών όσον αφορά την υποδοχή και την αντιμετώπιση των συνεπειών της υποδοχής αυτών των ατόμων. ΕΕ L212/12 της 7.8.2001.

δικαιοσύνης⁶¹. Στην απόφαση, ο κατηγορούμενος περιγράφεται ως "νεαρός ενήλικας αλλοδαπής προέλευσης από μη προνομιούχο περιβάλλον... χωρίς πραγματική επαγγελματική κατάρτιση και με εκτεταμένο ποινικό μητρώο. Κάνει χρήση ναρκωτικών από το 1975, και σχεδόν καθημερινά από το 1983, ενώ κατά το κρίσιμο χρονικό διάστημα, ο ίδιος και η οικογένειά του ζούσαν με επιδόματα κοινωνικής ασφάλισης". Μερικές πτυχές της εν λόγω περιγραφής καλύπτονται από τις προαναφερόμενες κατηγορίες, ενώ άλλες όχι. Εντούτοις, είναι σαφές ότι το ΕΔΑΔ θεωρεί τις αρχές που είναι αρμόδιες για την παροχή δικαστικής αρωγής ικανές να αξιολογήσουν την "προσωπική κατάσταση" των υπόπτων και των κατηγορουμένων. Μια ανάλογη αξιολόγηση μπορεί να ζητηθεί και από τους αστυνομικούς, καθώς και από τα όργανα επιβολής του νόμου.

Πριν απαγγελθούν κατηγορίες, δηλαδή ενόσω ο ύποπτος βρίσκεται υπό κράτηση στο αστυνομικό τμήμα ή ανακρίνεται κατ' άλλον τρόπο (ή ερευνάται η ιδιοκτησία του) τα όργανα επιβολής του νόμου πρέπει να εξετάζουν αν ενδέχεται να ανήκει σε ευάλωτη ομάδα. Θα μπορούσε να τους ζητηθεί να αποδεικνύουν εγγράφως ότι προέβησαν στη σχετική αξιολόγηση. Αν καταλήξουν στο συμπέρασμα ότι ο ύποπτος είναι ιδιαίτερα ευάλωτος, θα μπορούσε να τους ζητηθεί να αποδεικνύουν ότι έλαβαν τα ενδεδειγμένα μέτρα (για παράδειγμα, προσφέροντας ιατρική βοήθεια, ερχόμενοι σε επαφή με την οικογένειά του, επιτρέποντας στον ύποπτο να ενημερώσει κάποιον για την κράτηση κλπ) ούτως ώστε να παρασχεθεί ο μεγαλύτερος βαθμός προστασίας. Θα πρέπει να τους ζητείται να συντάσσουν έγγραφο, το οποίο να μπορεί κατόπιν να ελεγχθεί, με τα μέτρα που έκριναν απαραίτητο να λάβουν, εφόσον κρίθηκε ότι ο ύποπτος είναι ιδιαίτερα ευάλωτος, και την επιβεβαίωση ότι τα μέτρα αυτά ελήφθησαν πράγματι.

Αφής στιγμής ασκηθεί δίωξη για ποινικό αδίκημα και ο ύποπτος καταστεί κατηγορούμενος που πρόκειται να παραπεμφθεί στο δικαστήριο, τα χαρακτηριστικά που τον κατατάσσουν σε ευάλωτη κατηγορία, όπως η ανάγκη γλωσσικής ή ιατρικής συνδρομής, θα πρέπει να σημειώνονται στη δικογραφία και στο σωφρονιστικό φάκελο του κατηγορουμένου, εφόσον βρίσκεται υπό προσωρινή κράτηση έως τη δίκη.

Αν, σε μεταγενέστερο στάδιο, αποκαλυφθεί πως το γεγονός ότι ο κατηγορούμενος ανήκε σε ευάλωτη κατηγορία δεν σημειώθηκε ή, αν σημειώθηκε, πως δεν ελήφθησαν τα ενδεδειγμένα μέτρα, το εν λόγω κράτος μέλος θα πρέπει να προβλέπει κάποιο ένδικο βοήθημα ή τρόπο θεραπείας υπέρ του ενδιαφερομένου.

Η αξιολόγηση για το αν ο ύποπτος ανήκει σε ευάλωτη κατηγορία είναι δυσχερής, αλλά μπορεί να προσφέρεται σχετική κατάρτιση.

Ερώτηση 21:

Είναι τα άτομα που εμπίπτουν στις ακόλουθες κατηγορίες ιδιαιτέρως ευάλωτα και αν ναι, μπορεί να απαιτηθεί από τα κράτη μέλη να τους προσφέρουν τον ενδεδειγμένο βαθμό προστασίας στις ποινικές διαδικασίες:

(α) αλλοδαποί,

(β) παιδιά,

(γ) άτομα που πάσχουν από ψυχική ή ψυχολογική αναπηρία, με την ευρύτερη έννοια,

(δ) οι σωματικά ανάπηροι ή ασθενείς,

(ε) μητέρες/ πατέρες μικρών παιδιών,

(στ) άτομα που δεν γνωρίζουν ανάγνωση ή γραφή,

(ζ) πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο,

(η) αλκοολικοί και ναρκομανείς;

Πρέπει να προστεθούν κάποιες άλλες κατηγορίες σε αυτόν τον κατάλογο;

⁶¹ *Quaranta κατά Ελβετίας*, απόφαση της 24ης Μαΐου 1991, Τεύχος Α αριθ. 25, ένθ. αν., υποσημείωση 43.

Ερώτηση 22:

Πρέπει να ζητείται από τους αστυνομικούς, τους δικηγόρους ή/και τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους να αξιολογούν σε ορισμένα στάδια της ποινικής διαδικασίας το κατά πόσον ο ύποπτος/κατηγορούμενος ανήκει τυχόν σε ευάλωτη κατηγορία και να καταχωρούν εγγράφως το πόρισμα της αξιολόγησής τους καθώς και, εφόσον έκριναν ότι συμβαίνει κάτι τέτοιο, τα μέτρα που έλαβαν σχετικά;

Ερώτηση 23:

Εφόσον ζητηθεί από τους αστυνομικούς, τους δικηγόρους ή/και τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους να αξιολογούν σε ορισμένα στάδια της ποινικής διαδικασίας το κατά πόσον ο ύποπτος/κατηγορούμενος ανήκει τυχόν σε ευάλωτη κατηγορία, πρέπει να προβλέπεται υποχρέωση ανάληψης της ενδεδειγμένης δράσης μετά την αξιολόγηση;

Ερώτηση 24:

Ενδείκνυται η επιβολή κυρώσεων, σε περίπτωση που οι αστυνομικές αρχές ή/και οι αρχές επιβολής του νόμου παραλείψουν να αξιολογήσουν σε ορισμένα στάδια της ποινικής διαδικασίας το κατά πόσον ο ύποπτος/κατηγορούμενος ανήκει τυχόν σε ευάλωτη κατηγορία και να καταχωρήσουν εγγράφως το πόρισμα της αξιολόγησής τους, ή σε περίπτωση που παραλείψουν να λάβουν τα ενδεδειγμένα μέτρα, εφόσον έκριναν ότι ανήκει σε ευάλωτη κατηγορία και αν ναι, ποιες πρέπει να είναι οι κυρώσεις αυτές;

7. ΠΡΟΞΕΝΙΚΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ

7.1. Εισαγωγή

Όπως προαναφέρθηκε σχετικά με τους διερμηνείς και τους μεταφραστές, μια ομάδα που χαρακτηρίζεται χωρίς δυσκολία ευάλωτη είναι οι αλλοδαποί, τόσο πολίτες άλλων κρατών μελών της ΕΕ όσο και τρίτων χωρών. Πολλοί ΜΚΟ επισημαίνουν ότι η ομάδα αυτή δεν τυγχάνει πάντα δίκαιης μεταχείρισης. Σημαντική προστασία θα μπορούσε να προσφέρει η πλήρης εφαρμογή των διατάξεων της Σύμβασης της Βιέννης του 1963 περί των Προξενικών Σχέσεων, το άρθρο 36, παράγραφος 1 της οποίας προβλέπει τα εξής:

“(α) οι προξενικοί λειτουργοί δέον να έχωσι την ελευθερίαν όπως επικοινωνώσι μετά των υπηκόων του αποστέλλοντος κράτους και να μεταβαίνωσι παρ’ αυτοίς. Οι υπήκοοι του αποστέλλοντος κράτους δέον να έχωσι την αυτήν ελευθερίαν όπως επικοινωνώσι μετά των προξενικών λειτουργών και να μεταβαίνωσι παρ’ αυτοίς.

(β) εάν ο ενδιαφερόμενος αιτήσεται τούτο, αι αρμόδιαι αρχαί του κράτους διαμονής δέον να ειδοποιώσι αμελλητί την προξενικήν αρχήν του αποστέλλοντος κράτους οσάκις, εν τη προξενική περιφερεία, υπήκοος του κράτους τούτου συλλαμβάνεται, φυλακίζεται ή τίθεται εις κατάστασιν προφυλακίσεως ή πάσης άλλης φύσεως κράτησιν. Πάσα ανακοίνωσις απευθυνομένη εις την προξενικήν αρχήν υπό προσώπου συλληφθέντος, φυλακισθέντος ή τεθέντος εις κατάστασιν προφυλακίσεως ή πάσης φύσεως κράτησιν δέον ωσαύτως να διαβιβάζεται αμελλητί υπό των ειρημένων αρχών, Αύται οφείλουσιν όπως πληροφορώσιν αμελλητί τον ενδιαφερόμενον περί των δικαιωμάτων του κατά τις διατάξεις του παρόντος εδαφίου. (...)”

Η ίδια διάταξη θεσπίζει δικαίωμα επίσκεψης των κρατουμένων υπηκόων του αποστέλλοντος κράτους.

Οι αλλοδαποί ενδέχεται να αρνηθούν να συναντήσουν τον εκπρόσωπο της κυβέρνησής τους (ως παράδειγμα, μπορεί να αναφερθεί η περίπτωση των αιτουμένων άσυλο ή των προσφύγων

που διώκονται στο κράτος προέλευσής τους και που συνεπώς μπορεί να μην αναμένουν ή να μην επιθυμούν τη συνδρομή του Προξενείου τους). Όσοι εμπίπτουν στην κατηγορία αυτή έχουν το δικαίωμα να έλθουν σε επαφή με εκπροσώπους άλλου κράτους το οποίο έχει συμφωνήσει να μεριμνά για τα συμφέροντά τους⁶² ή με εθνικό ή διεθνή οργανισμό της επιλογής τους που προσφέρει βοήθεια τέτοιου είδους⁶³. Η εφαρμογή της Σύμβασης της Βιέννης προϋποθέτει το διορισμό αρμοδίου υπαλλήλου σε κάθε Προξενείο, ο οποίος θα ασχολείται με τις περιπτώσεις υπηκόων του αποστέλλοντος κράτους που κατηγορούνται για αδικήματα στο εξωτερικό (ο ίδιος προξενικός υπάλληλος θα μπορεί επίσης να παρέχει συνδρομή στα θύματα εγκληματικών πράξεων, εφόσον και αυτά απαιτείται να γνωρίζουν την τοπική νομοθεσία και ποινική δικονομία). Ο προξενικός υπάλληλος θα μπορεί να προσφέρει συνδρομή για την επικοινωνία με την οικογένεια του κατηγορουμένου, με δικηγόρους, με δυνητικούς μάρτυρες, με ΜΚΟ που προσφέρουν βοήθεια σε κρατούμενους στο εξωτερικό και, εφόσον απαιτείται, για τη διοργάνωση ειδικών ενεργειών, όπως εκκλήσεις στις εφημερίδες κλπ.

Το ελκυστικό στοιχείο της ιδέας αυτής είναι ότι ελαφρύνει το βάρος που επιρρίπτεται στο κράτος φιλοξενίας και αυξάνει τις πιθανότητες του υπόπτου/κατηγορουμένου να τύχει βοήθειας, και ιδίως βοήθειας σε γλώσσα που κατανοεί.

7.2. Σχολιασμός και ερωτήσεις

Η Επιτροπή γνωρίζει ότι σήμερα, πολλοί κατηγορούμενοι δεν χαίρουν αυτού του δικαιώματος, καμιά φορά διότι δεν το γνωρίζουν (ή δεν τους γνωστοποιείται), καθώς και διότι, όταν προσφέρεται προξενική συνδρομή, οι κατηγορούμενοι συχνά την αρνούνται φοβούμενοι ότι οι αρχές της πατρίδας τους θα πληροφορηθούν τη σύλληψή τους στο εξωτερικό. Το δικαίωμα θα πρέπει να γίνει καλύτερα κατανοητό από όλους τους ενδιαφερομένους και τα κράτη μέλη θα πρέπει να εξετάσουν τρόπους με τους οποίους οι υπήκοοί τους που συλλαμβάνονται στο εξωτερικό μπορούν να τυγχάνουν χρήσιμης συνδρομής από τους προξενικούς τους υπαλλήλους χωρίς να φοβούνται δυσμενείς συνέπειες μετά την επιστροφή τους στην πατρίδα τους. Υπάρχουν ελάχιστες πληροφορίες για το πόσο συχνά προσφέρεται προξενική συνδρομή και το κατά πόσον τα κράτη μέλη δεν συμμορφώνονται με αυτό το δικαίωμα.

Σήμερα, η μη συμμόρφωση με τη Σύμβαση της Βιέννης αποτελεί λόγο προσφυγής στο Διεθνές Δικαστήριο⁶⁴. Ωστόσο, η διαδικασία εκεί είναι μακροχρόνια. Οι προσφυγές ασκούνται από κράτη, συνεπώς, η βάση τους έγκειται στο ότι το κράτος υπέστη ζημία λόγω της μη μεταχείρισης του υπηκόου του σύμφωνα με το προξενικό πρωτόκολλο και δεν

⁶² Άρθρο 38 των τυποποιημένων στοιχειωδών κανόνων μεταχείρισης κρατουμένων που εγκρίθηκαν το 1955 από τη Διάσκεψη του ΟΗΕ για την πρόληψη του εγκλήματος και τη μεταχείριση των κρατουμένων: (1) [...]. (2) Ανάλογη δυνατότητα επικοινωνίας με το διπλωματικό εκπρόσωπο του κράτους το οποίο μεριμνά για τα συμφέροντά τους ή με οποιαδήποτε εθνική ή διεθνή αρχή επιφορτισμένη με την προστασία τους παρέχεται στους κρατούμενους υπηκόους κρατών που δεν διαθέτουν διπλωματική ή προξενική εκπροσώπηση στη χώρα, καθώς και στους πρόσφυγες ή απάτριδες.

⁶³ Άρθρο 16 του Corpus αρχών για την προστασία των προσώπων που τίθενται υπό κράτηση ή φυλάκιση οποιασδήποτε μορφής, η οποία εγκρίθηκε από τη Γενική Συνέλευση των ΗΕ το 1988:

1.[...] 2. Αν ο τιθέμενος υπό κράτηση ή φυλάκιση είναι αλλοδαπός, ενημερώνεται επίσης αμελλητί για το δικαίωμά του να επικοινωνήσει κατά πρόσφορο τρόπο με [...] τον εκπρόσωπο του αρμόδιου διεθνούς οργανισμού, εφόσον είναι πρόσφυγας ή έχει τεθεί καθ' οιονδήποτε άλλο τρόπο υπό την προστασία διακυβερνητικού οργανισμού.

⁶⁴ Βλ. υποθέσεις του ΔΔ: *Παραγονάη κατά ΗΠΑ* (υπόθεση Breard), διάταξη της 9^{ης} Απριλίου 1998 (η υπόθεση ματαιώθηκε) και *Γερμανία κατά ΗΠΑ* (υπόθεση Lagrand) απόφαση της 27^{ης} Ιουνίου 2001. Επίσης, την πρόσφατη υπόθεση *Avena* και άλλων μεξικανών υπηκόων (*Μεξικό κατά Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής*), για την οποία αναμένεται να εκδοθεί διάταξη προσωρινών μέτρων στις 5 Φεβρουαρίου 2003.

αποτελούν ένδικο βοήθημα για το συγκεκριμένο άτομο που ήταν το θύμα της παραβίασης. Ακόμα και αν το κράτος καταγωγής του είναι διατεθειμένο να προσφύγει κατά του προσβάλλοντος κράτους, ο ενδιαφερόμενος δεν διαθέτει ουσιαστικό και πρακτικό ένδικο βοήθημα. Είναι συνεπώς σκόπιμο να εξεταστεί ποια ένδικα βοηθήματα θα πρέπει και θα μπορούσε να διαθέτει το άτομο στην προκειμένη περίπτωση.

Οι ύποπτοι και οι κατηγορούμενοι θα μπορούσαν να λαμβάνουν γνώση του δικαιώματος μέσω του Εγγράφου Δικαιωμάτων (Μέρος 5). Οι αστυνομικοί θα πρέπει να λαμβάνουν γνώση της ύπαρξης του κατά τη διάρκεια της κατάρτισής τους, εφόσον τα κράτη μέλη συνεργαστούν ώστε να εξασφαλιστεί ότι τα όργανα που προβαίνουν σε συλλήψεις διαθέτουν ειδική κατάρτιση ώστε να έρχονται σε επαφή με τις αρμόδιες προξενικές αρχές, εάν και εφόσον συλλαμβάνουν αλλοδαπό.

Ερώτηση 25:

Πρέπει να ζητείται από τα κράτη μέλη να εξασφαλίζουν ότι υπάρχει υπάλληλος επιφορτισμένος να φροντίζει για τα δικαιώματα των υπόπτων και των κατηγορουμένων σε ποινικές υποθέσεις στη χώρα υποδοχής, συμπεριλαμβανομένης της επαφής με τις οικογένειες και τους δικηγόρους τους;

Ερώτηση 26:

Πρέπει να απαιτείται από τα κράτη μέλη να εξασφαλίζουν ότι οι αστυνομικές αρχές τους συμμορφώνονται με τη Σύμβαση της Βιέννης περί προξενικών σχέσεων εξασφαλίζοντας ότι οι αστυνομικοί διαθέτουν σχετική κατάρτιση;

Ερώτηση 27:

Πρέπει να προβλέπονται κυρώσεις για τη μη συμμόρφωση με τη Σύμβαση και αν ναι, ποιες πρέπει να είναι αυτές;

8. ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΗΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ/ ΕΓΓΡΑΦΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

8.1. Εισαγωγή

Είναι σημαντικό τόσο οι ανακριτικές αρχές όσο και οι ανακρινόμενοι να έχουν πλήρη γνώση των υφισταμένων δικαιωμάτων. Η Επιτροπή προτείνει να θεσπιστεί σύστημα που να απαιτεί από τα κράτη μέλη να παρέχουν στους υπόπτους και στους κατηγορουμένους ένα έγγραφο σημείωμα για τα βασικά δικαιώματά τους - ένα “Έγγραφο Δικαιωμάτων”. Αυτή η εισήγηση έτυχε θετικής γενικά ανταπόκρισης, ενώ προτάθηκαν και ορισμένες παραλλαγές του θέματος. Πολλοί από όσους απάντησαν έκριναν ότι αν θεσπιζόταν ένα τέτοιο μέτρο, θα βελτίωνε σημαντικά τη θέση των υπόπτων και των κατηγορουμένων. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αντέδρασε θετικά στην πρόταση θέσπισης Εγγράφου Δικαιωμάτων και πρότεινε να διατεθεί προϋπολογισμός για τη χρηματοδότησή του. Η δημιουργία ενός τέτοιου εγγράφου δεν θα πρέπει να είναι δαπανηρή, ιδίως αφής στιγμής καλυφθεί το αρχικό κόστος σύνταξης.

8.2. Σχολιασμός και ερωτήσεις

Υποβλήθηκαν διάφορες προτάσεις, όπως η δημιουργία Εγγράφου Δικαιωμάτων με περισσότερα του ενός μέρη, από τα οποία ένα θα είναι κοινό για ολόκληρη την ΕΕ και ένα δεύτερο θα μπορεί να συντάσσεται από τα κράτη μέλη σύμφωνα με την εθνική τους νομοθεσία. Μια σημαντική σκέψη είναι να εξασφαλιστεί ότι το Έγγραφο Δικαιωμάτων μπορεί να γίνει κατανοητό, ακόμα και από ύποπτο/κατηγορούμενο που δεν γνωρίζει καλά ανάγνωση ή έχει χαμηλό δείκτη νοημοσύνης. Το Έγγραφο Δικαιωμάτων θα μπορούσε να αποτελείται από ένα κοινό Μέρος 1 και ένα Μέρος 2 που θα προταθεί από τα κράτη μέλη ώστε να λαμβάνει υπόψη τις εθνικές διατάξεις. Θα πρέπει να περιέχει αρκετές πληροφορίες ώστε να είναι χρήσιμο, αλλά να είναι διατυπωμένο σε απλή μορφή, ώστε να μπορεί να γίνεται

εύκολα κατανοητό. Ο στόχος θα πρέπει να είναι να παραμείνει όσο το δυνατόν πιο σύντομο. Θα μπορούσε να παράγεται σε όλες τις γλώσσες της ΕΕ κατά κάποιο συγκεντρωτικό τρόπο ή να προβλεφθεί κάποιος άλλος μηχανισμός που θα εξασφαλίζει την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ομοιομορφία του.

Το Έγγραφο Δικαιωμάτων θα πρέπει να δίδεται στον ύποπτο τη στιγμή κατά την οποία τα δικαιώματά του τίθενται για πρώτη φορά σε κίνδυνο και χρήζουν προστασίας. Η δυσκολία έγκειται στον προσδιορισμό αυτής της στιγμής. Μπορεί να είναι κατά τη σύλληψη ή πριν από αυτή. Το έγγραφο μπορεί να δίδεται μόλις ο ύποπτος τεθεί υπό κράτηση στο αστυνομικό τμήμα, αλλά όχι αργότερα, δεδομένου ότι, για να είναι χρήσιμο, πρέπει να εγχειρίζεται αμέσως μόλις το πρόσωπο τεθεί υπό κράτηση και ανακύνουν τα δικαιώματα των άρθρων 5 και 6 ΕΣΔΑ. Αν δεν δίδεται στον ύποπτο μέχρις ότου φθάσει στο αστυνομικό τμήμα, ανακύπτει το πρόβλημα να εξασφαλιστεί ότι γνωρίζει τα δικαιώματά του πριν το λάβει. Για πρακτικούς λόγους, φαίνεται λογικό να δίδεται στο αστυνομικό τμήμα, δεδομένου ότι τα αντίτυπα του εγγράφου στις διάφορες γλωσσικές εκδοχές θα τηρούνται κατά πάσα πιθανότητα εκεί.

Είναι δύσκολο να αξιολογηθεί αν θα πρέπει να ζητείται από τον ύποπτο να υπογράψει απόδειξη παραλαβής του Εγγράφου Δικαιωμάτων. Η Επιτροπή ζήτησε τη γνώμη εκπροσώπων των κρατών μελών για το θέμα. Πολλοί δεν έκριναν απαραίτητη την υπογραφή απόδειξης παραλαβής. Ορισμένοι εμπειρογνώμονες έθεσαν το ερώτημα ποιο θα είναι το καθεστώς το Εγγράφου Δικαιωμάτων και ποιες συνέπειες θα επέρχονται αν δεν δοθεί στον ύποπτο.

Η Επιτροπή αντιλαμβάνεται μερικές από τις δυσκολίες τις οποίες αναφέρουν τα κράτη μέλη. Ορισμένα, θεωρούν ότι η ΕΣΔΑ αποτελεί ήδη διακήρυξη δικαιωμάτων, ενώ άλλα ισχυρίζονται ότι η νομοθεσία είναι υπερβολικά πολύπλοκη ώστε να μπορεί εύκολα να περιληφθεί σε ένα συνοπτικό εύκολα νοητό έγγραφο ή ότι τα δικαιώματα του κατηγορουμένου μεταβάλλονται κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, ούτως ώστε ένα "Έγγραφο Δικαιωμάτων" να πρέπει να αποτελείται έως και από 50 σελίδες ώστε να καλύπτει όλες τις εναλλακτικές λύσεις και όλα τα στάδια. Εντούτοις, το πρόβλημα αυτό δεν πρέπει να ισχύει, εφόσον αφής στιγμής ο ύποπτος εκπροσωπείται από δικηγόρο (δικαίωμα το οποίο θα πληροφορηθεί από το Έγγραφο Δικαιωμάτων, αν δεν το γνωρίζει ήδη), ο δικηγόρος αυτός θα είναι σε θέση να του εξηγήσει τα δικαιώματά του.

Ερώτηση 28:

Είναι εφικτό να θεσπιστεί ένα κοινό Έγγραφο Δικαιωμάτων για ολόκληρη την ΕΕ και αν ναι, ποιο θα πρέπει να είναι το περιεχόμενό του;

Ερώτηση 29:

Πότε πρέπει να δίδεται στον ύποπτο το Έγγραφο Δικαιωμάτων;

Ερώτηση 30:

Πρέπει να ζητείται από τον κατηγορούμενο να υπογράψει απόδειξη παραλαβής του Εγγράφου Δικαιωμάτων;

Ερώτηση 31:

Πρέπει να έχει έννομες συνέπειες, και ποιες, η παράλειψη να δοθεί στον ύποπτο το Έγγραφο Δικαιωμάτων;

9. ΣΥΜΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ

9.1. Εισαγωγή

Αξίζει να επαναληφθεί ότι στόχος της πρωτοβουλίας για τις δικονομικές εγγυήσεις υπέρ υπόπτων και κατηγορουμένων σε ποινικές διαδικασίες σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση δεν είναι κατ' ουδένα τρόπο ή αντικατάσταση ή ακόμα και η συμπλήρωση του ΕΔΑΔ. Ελπίζεται ότι ως αποτέλεσμα της πρωτοβουλίας αυτής, τα κράτη μέλη θα επιτύχουν καλύτερα επίπεδα συμμόρφωσης με την ΕΣΔΑ στους τομείς που καλύπτει το παρόν Πράσινο Βιβλίο. Το ΕΔΑΔ δεν μπορεί να παίξει ρόλο δικτύου ασφαλείας για τη θεραπεία όλων των παραβιάσεων της ΕΣΔΑ. Η άποψη αυτή δεν είναι ρεαλιστική για διαφόρους λόγους. Το ΕΔΑΔ αποτελεί τον ύστατο βαθμό δικαιοδοσίας, ενώ επιπλέον, έχει εκφράσει ανησυχία όσον αφορά την ικανότητά του να διαχειριστεί τον διαρκώς αυξανόμενο φόρτο εργασίας του⁶⁵. Αν προβάλλονται επανειλημμένα ισχυρισμοί παραβιάσεων της ΕΣΔΑ, τα κράτη μέλη θα πρέπει να διαθέτουν ίδια μέσα θεραπείας τους. Εφόσον η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης μπορεί να εφαρμοστεί αποτελεσματικά μόνον αν υπάρχει αμοιβαία εμπιστοσύνη, είναι και γι' αυτό το λόγο σημαντικό, όπως προαναφέρθηκε⁶⁶, να τηρούνται αυτοί οι κοινοί στοιχειώδεις κανόνες. Το επίπεδο συμμόρφωσης πρέπει να είναι αποδεδειγμένα υψηλό. Για να μπορεί κάθε κράτος μέλος να είναι βέβαιο για το επίπεδο συμμόρφωσης των υπολοίπων κρατών μελών, πρέπει να υπάρχει κάποια μορφή αξιολόγησης. Η αμοιβαία εμπιστοσύνη πρέπει να υπερβαίνει τις αντιλήψεις των κυβερνήσεων των κρατών μελών – πρέπει να είναι παγιωμένη στο νου των νομικών της πράξης, των οργάνων επιβολής του νόμου και όλων όσων πρόκειται να λαμβάνουν σε καθημερινή βάση αποφάσεις βασιζόμενες στην αμοιβαία αναγνώριση. Κάτι τέτοιο δεν μπορεί να επιτευχθεί σε μια ημέρα και δεν θα επιτευχθεί ποτέ, αν δεν υπάρξει κάποιο αξιόπιστο μέσο αξιολόγησης της συμμόρφωσης προς κοινούς στοιχειώδεις κανόνες σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η απαίτηση αυτή θα προβάλλει ακόμα εντονότερα μετά την ένταξη των υποψηφίων χωρών. Επιπλέον, αφής στιγμής αποφασιστεί ένας μηχανισμός αξιολόγησης, η αξιολόγηση αυτή θα πρέπει να διενεργείται σε τακτική, συνεχή βάση.

Σήμερα, παρουσιάζεται αυξανόμενη ζήτηση για την αξιολόγηση μέτρων Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων. Πολλοί συμμετέχοντες στην Ομάδα Εργασίας Χ (“Ελευθερία, ασφάλεια και δικαιοσύνη”) της Συνέλευσης για το Μέλλον της Ευρώπης⁶⁷ έχουν ζητήσει την αξιολόγηση και την παρακολούθηση της υλοποίησης του Χώρου Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης. Η Ομάδα Εργασίας Χ συνεστήθη για να εξετάσει λεπτομερέστερα ζητήματα “Ελευθερίας, Ασφάλειας και δικαιοσύνης”. Ο αρμόδιος για τη Δικαιοσύνη και τις Εσωτερικές Υποθέσεις Επίτροπος, Antonio Vitorino, τάχθηκε υπέρ της “ενίσχυσης/[...], μηχανισμών παρακολούθησης και αξιολόγησης για τον έλεγχο της πραγματικής εφαρμογής της νομοθεσίας της Ένωσης σε επιχειρησιακό επίπεδο”⁶⁸. Άλλες προτάσεις περιλαμβάνουν

⁶⁵ Έκθεση της Ομάδας Αξιολόγησης τρόπων εξασφάλισης της συνεχιζόμενης αποτελεσματικότητας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Στρασβούργο, Σεπτέμβριος 2002.

⁶⁶ Βλ. Μέρος 1–“Ενίσχυση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης”

⁶⁷ Συνέλευση για το μέλλον της Ευρώπης – για πληροφορίες και έγγραφα επισκεφθείτε την ιστοσελίδα: <http://european-convention.eu.int/bienvenue.asp?lang=EN> Η ομάδα εργασίας Χ συστήθηκε για να εξετάσει λεπτομερέστερα ζητήματα “Ελευθερίας, Ασφάλειας και δικαιοσύνης”.

⁶⁸ Ομάδα Εργασίας Χ “Ελευθερία, Ασφάλεια και δικαιοσύνη”, έγγρ. εργασίας 17, 15 Νοεμβρίου 2002.

μηχανισμό έγκαιρης προειδοποίησης για παραβιάσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων⁶⁹ και αξιολόγηση με μεγαλύτερη συμμετοχή του ΔΕΚ⁷⁰.

9.2. Διενέργεια της αξιολόγησης

Η Επιτροπή κρίνει σκόπιμο να διαδραματίζει η ίδια τον πρωταγωνιστικό ρόλο στη διαδικασία αξιολόγησης και παρακολούθησης. Πρέπει να ενημερώνεται για τον τρόπο με τον οποίο τα μέτρα υλοποιούνται στην πράξη. Όταν εκδίδεται απόφαση πλαίσιο, μια από τις τελικές διατάξεις της θεσπίζει υποχρέωση των κρατών μελών να ενημερώνουν την Επιτροπή για τα μέτρα που λαμβάνουν όσον αφορά τη μεταφορά των υποχρεώσεων που απορρέουν από την απόφαση πλαίσιο στην εθνική τους νομοθεσία. Μια τέτοια διάταξη μπορεί, για παράδειγμα, να διατυπώνεται ως εξής:

*"Τα κράτη μέλη ανακοινώνουν στην [...] Επιτροπή το κείμενο των διατάξεων με τις οποίες μεταφέρονται στο εσωτερικό τους δίκαιο οι υποχρεώσεις της παρούσας απόφασης πλαίσιο. [...]"*⁷¹

Στη συνέχεια, η Επιτροπή έχει επίσης καθήκον να διασφαλίσει την πρόσφορη εφαρμογή της απόφασης πλαίσιο, δηλαδή να διασφαλίσει ότι η εθνική νομοθεσία επιδιώκει επιτυχώς το σκοπό του κοινοτικού μέτρου.

Συνεπώς, κρίνεται σκόπιμο να επεκτείνει η Επιτροπή το έργο συγκέντρωσης πληροφοριών για τη μεταφορά των κοινοτικών υποχρεώσεων στην εθνική νομοθεσία σε τακτική εργασία παρακολούθησης της συμμόρφωσης. Αυτό μπορεί να πραγματοποιηθεί επί τη βάσει της υποβολής από τα ίδια τα κράτη μέλη εκθέσεων ή στατιστικών τις οποίες θα εκπονούν οι εθνικές τους αρχές και θα υποβάλλονται προς συγκέντρωση και ανάλυση από την Επιτροπή. Η Επιτροπή θα μπορούσε επίσης να χρησιμοποιήσει τις υπηρεσίες ομάδας εμπειρογνομόνων. Πρόσφατα, συνεστήθη ένα ανεξάρτητο δίκτυο εμπειρογνομόνων για τα θεμελιώδη δικαιώματα, στο οποίο η ΓΔ Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων ανέθεσε "να αξιολογήσει τον τρόπο με τον οποίο κάθε ένα από τα δικαιώματα που απαριθμούνται στο ΧΘΔΕΕ εφαρμόζονται τόσο σε εθνικό όσο και σε κοινοτικό επίπεδο...[λαμβανομένων] υπόψη των εξελίξεων των εθνικών νομοθεσιών, της νομολογίας των συνταγματικών δικαστηρίων [...] καθώς και της νομολογίας του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων". Καθήκον της ομάδας αυτής θα είναι η εκπόνηση έγγραφης έκθεσης στην οποία θα συνοψίζεται η κατάσταση των θεμελιωδών δικαιωμάτων στο πλαίσιο τόσο του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και των εθνικών εννόμων τάξεων⁷². Το δίκτυο αυτό θα αναφέρεται στην Επιτροπή. Σήμερα, λειτουργεί επί τη βάσει σύμβασης πρώτης αξιολόγησης που θα καλύπτει περίοδο ενός έτους και μπορεί να παραταθεί έως και για πέντε έτη. Αν η έκβαση κριθεί ικανοποιητική, το ρόλος της εν λόγω ομάδας εμπειρογνομόνων θα μπορούσε να επεκταθεί ώστε να περιλάβει όλες τις διατάξεις ενδεχόμενης οδηγίας πλαίσιο για τις δικονομικές εγγυήσεις. Δεδομένου ότι το άρθρο 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ προβλέπει το δικαίωμα δίκαιης δίκης, το δίκτυο έχει ήδη λάβει την εντολή να μελετήσει πολλές από τις διατάξεις που

⁶⁹ Ομάδα Εργασίας X "Ελευθερία, Ασφάλεια και δικαιοσύνη", έγγρ. εργασίας 13, 15 November 2002

⁷⁰ Ομάδα Εργασίας X, έnth. αν., σχόλια της Ana Palacio, μέλους της Συνέλευσης, εκπροσώπου της ισπανικής κυβέρνησης στο έγγρ. εργασίας 05, 18 Νοεμβρίου 2002. Η κ. Palacio αναφέρει: "Όσον αφορά την επιχειρησιακή δράση, η βασική ευθύνη παρακολούθησης των κρατών μελών θα βαρύνει το Συμβούλιο, το οποίο θα πρέπει να εξασφαλίσει τον κατάλληλο έλεγχο μέσω συστήματος "αξιολόγησης εκ μέρους ομολόγων". Τέλος, στο πλαίσιο της νέας Συνθήκης, το Δικαστήριο θα διαθέτει πλήρεις αρμοδιότητες άσκησης δικαστικού ελέγχου σε θέματα ΔΕΥ, αντίστοιχες προς εκείνες τις οποίες διαθέτει σήμερα για θέματα του "πρώτου πυλώνα"

⁷¹ Άρθρο 34 της απόφασης πλαίσιο του Συμβουλίου της 13^{ης} Ιουνίου 2002 για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και τις διαδικασίες παράδοσης μεταξύ των κρατών μελών. ΕΕ L190 της 18.7.2002

⁷² Δίκτυο εμπειρογνομόνων για το Χάρτη που συνεστήθη τον Ιούλιο 2002, Μονάδα Α5, ΓΔ-ΔΕΥ· οι όροι αναφοράς του περιέχονται στην Προκήρυξη 2002/S60 – 046435, ΕΕ S60 της 26.3.2002.

περιλαμβάνονται στο παρόν Πράσινο Βιβλίο. Εν πάση περιπτώσει, η αξιολόγηση κοινών στοιχειωδών κανόνων για τις δικονομικές εγγυήσεις θα πρέπει να διενεργείται σε συνεχή βάση ανά τακτά διαστήματα και όχι μεμονωμένα ή σε *ad hoc* βάση. Κατ' αυτόν τον τρόπο, θα έλθουν στο φως ενδεχόμενες διαρκείς παραβιάσεις, καθώς και ενδεχόμενες παγιωμένες πρακτικές που υπολείπονται των συμφωνημένων στοιχειωδών κανόνων.

9.3. Εργαλεία αξιολόγησης

Η αξιολόγηση θα πρέπει να καλύπτει τη συμμόρφωση σε όλα τα επίπεδα και τα στάδια της διαδικασίας. Υπάρχουν πολλά πιθανά εργαλεία αξιολόγησης. Το προφανέστερο είναι οι στατιστικές που μπορούν να υποβάλλουν τα κράτη μέλη όσον αφορά τον αριθμό διαδικασιών και δικών, το ποσοστό κατηγορουμένων που διαθέτουν νομική εκπροσώπηση, το ποσοστό υποθέσεων όπου χρησιμοποιήθηκαν νομικοί μεταφραστές και διερμηνείς και άλλους παρόμοιους δείκτες. Εντούτοις, θα πρέπει να υπάρχει και μηχανισμός γνωστοποίησης και διερεύνησης καταγγελιών μη συμμόρφωσης. Οι ισχυρισμοί μη συμμόρφωσης, ιδίως αν αναφέρονται κατ' επανάληψη στον ίδιο οργανισμό (δικαστήριο, αστυνομικό τμήμα ή ακόμα και γεωγραφική ζώνη), αποτελούν ασφαλείς δείκτες υποκρυπτόμενου προβλήματος. Ορισμένα κράτη μέλη καταγράφουν (οπτικά και ακουστικά) τις αστυνομικές ανακρίσεις. Αυτό δεν προστατεύει απλώς τους αστυνομικούς από μεταγενέστερους ισχυρισμούς αθέμιτης μεταχείρισης, αλλά αποτελεί και εξαιρετικό αποδεικτικό στοιχείο για το τι πράγματι συνέβη. Αν τα κράτη μέλη δεχθούν την εισαγωγή της οπτικής και ακουστικής καταγραφής, θα μπορούσε να αποτελέσει καλό εργαλείο αξιολόγησης της συμμόρφωσης προς τις συμφωνηθείσες κοινές στοιχειώδεις εγγυήσεις.

Για να μπορέσει η αξιολόγηση να εξυπηρετήσει τον επιθυμητό στόχο της, πρέπει να δηλώνεται επακριβώς το εύρος και τα αναμενόμενα αποτελέσματά της. Έτσι, η σαφήνεια κατά την εκπόνηση των όρων αναφοράς του οργάνου παρακολούθησης αποτελεί απολύτως απαραίτητη προϋπόθεση.

9.4. Κυρώσεις

Το ζήτημα της αξιολόγησης και της παρακολούθησης θέτει επίσης το πρόβλημα της δράσης που πρόκειται να αναλαμβάνεται σε περίπτωση μη συμμόρφωσης ή διαρκούς αδυναμίας επίτευξης των συμφωνημένων κοινών προτύπων. Προβλέπονται ένδικο βοηθήματα για μεμονωμένες παραβιάσεις της ΕΣΔΑ, οι οποίες κρίνονται σε περιπτωσιολογική βάση από το ΕΔΑΔ. Το άρθρο 7 ΣΕΕ προβλέπει σοβαρότατες κυρώσεις για “σοβαρές και διαρκείς παραβιάσεις” εκ μέρους των κρατών μελών⁷³. Είναι απαραίτητο να εξεταστεί αν θα μπορούσε να προβλεφθεί κάποιο άλλο είδος κύρωσης, για παράδειγμα για διαρκείς παραβιάσεις που δεν είναι τόσο σοβαρές ώστε να υπαχθούν στο άρθρο 7 ΣΕΕ.

9.5. Συμπεράσματα

Η θέσπιση κοινών στοιχειωδών κανόνων για τις διαδικαστικές εγγυήσεις υπέρ υπόπτων και κατηγορουμένων σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση θα βοηθήσει να διευκρινιστεί τι αναμένεται από τις αστυνομικές και δικαστικές αρχές. Η αποτελεσματική και συνεχής παρακολούθηση θα εξασφαλίσει την πραγματική συμμόρφωση με τους κανόνες αυτούς.

Ερώτηση 32:

Αποτελεί η αξιολόγηση της συμμόρφωσης με κοινούς στοιχειώδεις κανόνες ουσιώδη συνιστώσα της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και συνεπώς και της αμοιβαίας αναγνώρισης;

⁷³ Βλ. ανωτέρω, Μέρος 1(2)

Ερώτηση 33:

Ποιες πληροφορίες χρειάζεται να διαθέτει η Επιτροπή ούτως ώστε να είναι σε θέση να αξιολογήσει αποτελεσματικά τη συμμόρφωση με τυχόν συμφωνημένους κοινούς στοιχειώδεις κανόνες δικονομικών εγγυήσεων;

Ερώτηση 34:

Είναι σκόπιμο να χρησιμοποιείται η καταγραφή των αστυνομικών ανακρίσεων ως εργαλείο για την αποτελεσματική παρακολούθηση; Ποια άλλα εργαλεία θα μπορούσαν να αποδειχθούν αποτελεσματικά;

Ερώτηση 35:

Είναι σκόπιμο να επιβάλλονται κυρώσεις σε περίπτωση που διαπιστώνεται ότι το επίπεδο παροχής υπολείπεται των συμφωνημένων κοινών στοιχειωδών κανόνων και αν ναι, ποιες πρέπει να είναι οι κυρώσεις αυτές;

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ :

Γενικά

- 1 Είναι σκόπιμο να αναληφθεί πρωτοβουλία στον τομέα των δικονομικών εγγυήσεων σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης;

Νομική Εκπροσώπηση

- 2 Για να εξασφαλιστούν κοινά στοιχειώδη πρότυπα συμμόρφωσης με το άρθρο 6(3)(γ) ΕΣΔΑ, θα πρέπει να υποχρεωθούν όλα τα κράτη μέλη να θεσπίσουν εθνικό σύστημα παροχής νομικής εκπροσώπησης σε ποινικές υποθέσεις;
- 3 Εφόσον απαιτηθεί από τα κράτη μέλη να θεσπίσουν εθνικό σύστημα παροχής νομικής εκπροσώπησης σε ποινικές υποθέσεις, θα πρέπει η απαίτηση να επεκταθεί και στην εξακρίβωση ότι η προσφερόμενη αμοιβή αρκεί για να καταστήσει τη συμμετοχή στο σύστημα ελκυστική για τους συνηγόρους υπεράσπισης;
- 4 Εφόσον απαιτηθεί από τα κράτη μέλη να θεσπίσουν εθνικό σύστημα παροχής νομικής εκπροσώπησης σε ποινικές υποθέσεις, θα πρέπει η απαίτηση να επεκταθεί και στην εξακρίβωση των ικανοτήτων, του επιπέδου εμπειρίας ή/και των προσόντων των νομικών που συμμετέχουν στο σύστημα;
- 5 Το άρθρο 6(3) της ΕΣΔΑ προβλέπει ότι όποιος κατηγορείται για ποινικό αδίκημα δικαιούται δωρεάν νομικής εκπροσώπησης “εν η περιπτώσει δεν διαθέτει τα μέσα να πληρώσει συνήγορον”. Πώς πρέπει να καθορίζουν τα κράτη μέλη αν ο κατηγορούμενος διαθέτει τα μέσα να πληρώσει για νομική εκπροσώπηση ή όχι;
- 6 Το άρθρο 6(3) (γ) της ΕΣΔΑ προβλέπει ότι όποιος κατηγορείται για ποινικό αδίκημα δικαιούται δωρεάν νομικής εκπροσώπησης “όταν τούτο ενδείκνυται υπό του συμφέροντος της δικαιοσύνης”. Πρέπει το δικαίωμα αυτό να περιοριστεί σε αδικήματα για τα οποία προβλέπεται στερητική της ελευθερίας ποινή, ή να επεκταθεί ώστε να καλύπτει, για παράδειγμα, τον κίνδυνο να απολυθεί κανείς από την εργασία του ή να πληγεί η υπόληψή του;
- 7 Εφόσον η δωρεάν νομική εκπροσώπηση παρέχεται για όλα τα αδικήματα εκτός από τα πταίσματα, ποιος ορισμός των "πταισμάτων" θα ήταν αποδεκτός από όλα τα κράτη μέλη;
- 8 Πρέπει να προβλέπονται κυρώσεις, εκτός της ενδεχόμενης καταδίκης από το ΕΔΑΔ, σε περίπτωση παράλειψης κράτους μέλους να παράσχει νομική συνδρομή και εκπροσώπηση σε πρόσωπο που τη δικαιούται;

Παροχή νομικών μεταφραστών και διερμηνέων

- 9 Πρέπει να υπάρχει επίσημος μηχανισμός εξακρίβωσης του κατά πόσον ο ύποπτος/κατηγορούμενος κατανοεί επαρκώς τη γλώσσα της διαδικασίας ώστε να μπορεί να υπερασπιστεί τον εαυτό του;
- 10 Πρέπει τα κράτη μέλη να υιοθετήσουν κριτήρια προσδιορισμού του τμήματος της διαδικασίας, συμπεριλαμβανομένης της προδικασίας, που πρέπει να καλύπτει η διερμηνεία για τον ύποπτο/κατηγορούμενο;
- 11 Ποια κριτήρια πρέπει να χρησιμοποιούνται για να προσδιορίζεται κατά πόσον είναι απαραίτητο να υπάρχουν ξεχωριστοί μεταφραστές και διερμηνείς για τον κατηγορούμενο και για την κατηγορούσα αρχή/δικαστήριο (ανάλογα με το νομικό σύστημα);
- 12 Πρέπει να απαιτηθεί από τα κράτη μέλη να παρέχουν μετάφραση ορισμένων σαφώς προσδιορισμένων διαδικαστικών εγγράφων στις ποινικές διαδικασίες, και αν ναι, ποια έγγραφα είναι τα ελάχιστα απαραίτητα για μια δίκαιη δίκη;
- 13 Πρέπει να απαιτηθεί από τα κράτη μέλη να καταρτίσουν εθνικά μητρώα νομικών μεταφραστών και διερμηνέων και αν ναι, θα πρέπει να δημιουργηθεί ένα σύστημα διαπίστευσης, ανανεώσιμης εγγραφής και συνεχούς επαγγελματικής εξέλιξης;
- 14 Αν τα κράτη μέλη δημιουργήσουν εθνικά μητρώα νομικών μεταφραστών και διερμηνέων, θα ήταν προτιμότερο να χρησιμοποιηθούν αυτά ως βάση για τη δημιουργία ενός ενιαίου ευρωπαϊκού μητρώου μεταφραστών και διερμηνέων ή να δημιουργηθεί ένα σύστημα πρόσβασης στα μητρώα άλλων κρατών μελών;
- 15 Θα ήταν σκόπιμο να ζητηθεί από τα κράτη μέλη να δημιουργήσουν ένα εθνικό σύστημα κατάρτισης νομικών μεταφραστών και διερμηνέων;
- 16 Πρέπει να απαιτηθεί από τα κράτη μέλη να ορίσουν έναν οργανισμό διαπίστευσης που θα διαχειρίζεται τυχόν σύστημα διαπίστευσης, ανανεώσιμης εγγραφής και συνεχούς επαγγελματικής εξέλιξης και αν ναι, είναι σκόπιμο να συνεργάζεται με το Υπουργείο Δικαιοσύνης ή Εσωτερικών, ούτως ώστε να εξασφαλιστεί ότι λαμβάνονται υπόψη τόσο οι απόψεις όσο και οι ανάγκες των νομικών και των γλωσσικών επαγγελματιών;
- 17 Εφόσον απαιτηθεί από τα κράτη μέλη να δημιουργήσουν ένα εθνικό σύστημα παροχής νομικών μεταφραστών και διερμηνέων σε ποινικές διαδικασίες, θα πρέπει η απαίτηση αυτή να περιλάβει και την εξακρίβωση ότι η αμοιβή αρκεί για να καταστήσει τη συμμετοχή σε αυτό ελκυστική για τους μεταφραστές και διερμηνείς;

- 18 Πώς μπορεί να εκπονηθεί και να ρυθμιστεί ένας Κώδικας Συμπεριφοράς και από ποιους πρέπει να γίνει αυτό;
- 19 Η Επιτροπή κατανοεί ότι υπάρχει έλλειψη νομικών μεταφραστών και διερμηνέων με επαρκή προσόντα. Τι μπορεί να γίνει για να καταστεί το επάγγελμα αυτό περισσότερο ελκυστικό;
- 20 Πρέπει να προβλέπονται κυρώσεις, εκτός της ενδεχόμενης καταδίκης από το ΕΔΑΔ, αν κράτος μέλος δεν παράσχει κατάλληλη διερμηνεία και μετάφραση σε πρόσωπο που την δικαιούται;

Προστασία ευάλωτων ομάδων

- 21 Είναι τα άτομα που εμπίπτουν στις ακόλουθες κατηγορίες ιδιαιτέρως ευάλωτα και αν ναι, μπορεί να απαιτηθεί από τα κράτη μέλη να τους προσφέρουν τον ενδεδειγμένο βαθμό προστασίας στις ποινικές διαδικασίες:
- (1) αλλοδαποί,
 - (2) παιδιά,
 - (3) άτομα που πάσχουν από ψυχική ή ψυχολογική αναπηρία, με την ευρύτερη έννοια,
 - (4) οι σωματικά ανάπηροι ή ασθενείς,
 - (5) μητέρες/ πατέρες μικρών παιδιών,
 - (6) άτομα που δεν γνωρίζουν ανάγνωση ή γραφή,
 - (7) πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο,
 - (8) αλκοολικοί και ναρκομανείς;
- Πρέπει να προστεθούν κάποιες άλλες κατηγορίες σε αυτόν τον κατάλογο;

- 22 Πρέπει να ζητείται από τους αστυνομικούς, τους δικηγόρους ή/και τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους να αξιολογούν σε ορισμένα στάδια της ποινικής διαδικασίας το κατά πόσον ο ύποπτος/κατηγορούμενος ανήκει τυχόν σε ευάλωτη κατηγορία και να καταχωρούν εγγράφως το πόρισμα της αξιολόγησής τους καθώς και, εφόσον έκριναν ότι συμβαίνει κάτι τέτοιο, τα μέτρα που έλαβαν σχετικά;
- 23 Εφόσον ζητηθεί από τους αστυνομικούς, τους δικηγόρους ή/και τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους να αξιολογούν σε ορισμένα στάδια της ποινικής διαδικασίας το κατά πόσον ο ύποπτος/κατηγορούμενος ανήκει τυχόν σε ευάλωτη κατηγορία, πρέπει να προβλέπεται μηχανισμός ανάληψης της ενδεδειγμένης δράσης μετά την αξιολόγηση;
- 24 Ενδείκνυται η επιβολή κυρώσεων, σε περίπτωση που οι αστυνομικές αρχές ή/και οι αρχές επιβολής του νόμου παραλείψουν να αξιολογήσουν σε ορισμένα στάδια της ποινικής διαδικασίας το κατά πόσον ο ύποπτος/κατηγορούμενος ανήκει τυχόν σε ευάλωτη κατηγορία και να καταχωρήσουν εγγράφως το πόρισμα της αξιολόγησής τους, και αν ναι, ποιες πρέπει να είναι οι κυρώσεις αυτές;

Προξενική συνδρομή

- 25 Πρέπει να ζητείται από τα κράτη μέλη να εξασφαλίζουν ότι υπάρχει υπάλληλος επιφορτισμένος να φροντίζει για τα δικαιώματα των υπόπτων και των

κατηγορουμένων σε ποινικές υποθέσεις στη χώρα υποδοχής, συμπεριλαμβανομένης της επαφής με τις οικογένειες και τους δικηγόρους τους;

- 26 Πρέπει να απαιτείται από τα κράτη μέλη να εξασφαλίζουν ότι οι αστυνομικές αρχές τους συμμορφώνονται με τη Σύμβαση της Βιέννης περί προξενικών σχέσεων εξασφαλίζοντας ότι οι αστυνομικοί διαθέτουν σχετική κατάρτιση;
- 27 Πρέπει να προβλέπονται κυρώσεις για τη μη συμμόρφωση με τη Σύμβαση και αν ναι, ποιες πρέπει να είναι αυτές;

Το Έγγραφο Δικαιωμάτων

- 28 Είναι εφικτό να θεσπιστεί ένα κοινό Έγγραφο Δικαιωμάτων για ολόκληρη την ΕΕ και αν ναι, ποιο θα πρέπει να είναι το περιεχόμενό του;
- 29 Πότε πρέπει να δίδεται στον ύποπτο το Έγγραφο Δικαιωμάτων;
- 30 Πρέπει να ζητείται από τον κατηγορούμενο να υπογράψει απόδειξη παραλαβής του Εγγράφου Δικαιωμάτων;
- 31 Πρέπει να έχει έννομες συνέπειες, και ποιες, η παράλειψη να δοθεί στον ύποπτο το Έγγραφο Δικαιωμάτων;

Αξιολόγηση και παρακολούθηση

- 32 Αποτελεί η αξιολόγηση της συμμόρφωσης με κοινούς στοιχειώδεις κανόνες ουσιώδη συνιστώσα της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και συνεπώς και της αμοιβαίας αναγνώρισης;
- 33 Ποιες πληροφορίες χρειάζεται να διαθέτει η Επιτροπή ούτως ώστε να είναι σε θέση να αξιολογήσει αποτελεσματικά τη συμμόρφωση με τυχόν συμφωνημένους κοινούς στοιχειώδεις κανόνες δικονομικών εγγυήσεων;
- 34 Είναι σκόπιμο να χρησιμοποιείται η καταγραφή των αστυνομικών ανακρίσεων ως εργαλείο για την αποτελεσματική παρακολούθηση; Ποια άλλα εργαλεία θα μπορούσαν να αποδειχθούν αποτελεσματικά;
- 35 Είναι σκόπιμο να επιβάλλονται κυρώσεις σε περίπτωση που διαπιστώνεται ότι το επίπεδο παροχής υπολείπεται των συμφωνημένων κοινών στοιχειωδών κανόνων και αν ναι, ποιες πρέπει να είναι οι κυρώσεις αυτές;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΙΣΧΥΟΥΣΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ

Διεθνές Σύμφωνο για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα

Άρθρο 9

"1. Κάθε άτομο έχει δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια του προσώπου του. Κανείς δεν υποβάλλεται σε αυθαίρετη σύλληψη ή κράτηση. Κανείς δεν στερείται την ελευθερία του, παρά μόνο στις περιπτώσεις και σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπει ο νόμος.

2. Οποιοσδήποτε συλλαμβάνεται, πληροφορείται, τη στιγμή της σύλληψής του, τους λόγους της σύλληψης και ενημερώνεται αμέσως για οποιεσδήποτε κατηγορίες εναντίον του.

3. Κάθε πρόσωπο που συλλαμβάνεται ή κρατείται για ποινικό αδίκημα, οδηγείται μέσα στην πιο σύντομη προθεσμία, ενώπιον δικαστή ή άλλης αρχής εξουσιοδοτημένης από το νόμο να ασκεί δικαστική εξουσία, πρέπει δε να δικαστεί σε εύλογο χρονικό διάστημα ή να αποφυλακισθεί. Η προφυλάκιση των υποδίκων δεν πρέπει να αποτελεί τον κανόνα, αλλά η αποφυλάκισή τους μπορεί να υποβληθεί σε εγγυήσεις εμφάνισής τους στη δίκη, σε οποιοδήποτε άλλο στάδιο της διαδικασίας και, ενδεχομένως για την εκτέλεση της απόφασης.

4. Οποιοσδήποτε στερείται της ελευθερίας του λόγω σύλληψης ή κράτησης έχει δικαίωμα να προσφύγει ενώπιον δικαστηρίου, προκειμένου αυτό να αποφασίσει χωρίς καθυστέρηση για τη νομιμότητα της κράτησής του και να διατάξει την αποφυλάκισή του εάν η κράτηση είναι παράνομη.

5. Κάθε πρόσωπο, θύμα παράνομης σύλληψης ή κράτησης, έχει δικαίωμα αποζημίωσης."

Άρθρο 10

"1. Κάθε πρόσωπο που στερείται της ελευθερίας του αντιμετωπίζεται με ανθρωπισμό και σεβασμό της εγγενούς ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

2. α) Οι κατηγορούμενοι, εκτός από εξαιρετικές περιπτώσεις, διαχωρίζονται από τους κατάδικους και υπόκεινται σε διαφορετική αντιμετώπιση, όπως αρμόζει στο καθεστώς τους ως υποδίκων,

β) Οι ανήλικοι κατηγορούμενοι διαχωρίζονται από τους ενηλίκους και η περίπτωση τους κρίνεται το συντομότερο δυνατόν.

3. Το σωφρονιστικό σύστημα προβλέπει μεταχείριση των κρατουμένων, ουσιαστικός σκοπός της οποίας είναι η βελτίωση και η κοινωνική επανένταξή τους. Οι ανήλικοι παραβάτες διαχωρίζονται από τους ενηλίκους και τυγχάνουν αντιμετώπισης ανάλογης προς την ηλικία και τη νομική τους θέση."

Καταστατικό της Ρώμης για την ίδρυση του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου

Άρθρο 55

"Δικαιώματα των προσώπων κατά την ανάκριση

1. Κατά την ανάκριση σύμφωνα με το παρόν Καταστατικό, ένα πρόσωπο:

- (α) Δεν εξαναγκάζεται να ενοχοποιήσει τον εαυτό του ή να ομολογήσει την ενοχή του,
- (β) Δεν υπόκειται σε καμιάς μορφής καταναγκασμό, πίεση ή απειλή, σε βασανιστήριο ούτε σε άλλης μορφής σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία,
- (γ) Αν ανακριθεί σε γλώσσα άλλη από αυτήν που πλήρως κατανοεί και ομιλεί, έχει, δωρεάν, τη βοήθεια κατάλληλου διερμηνέα και των μεταφράσεων που είναι απαραίτητες για την ικανοποίηση των απαιτήσεων της ορθής απονομής της δικαιοσύνης και
- (δ) Δεν υπόκειται σε αυθαίρετη σύλληψη ή κράτηση και δεν στερείται την ελευθερία του παρά μόνον βάσει των λόγων και σύμφωνα με τις διαδικασίες που προβλέπονται στο παρόν Καταστατικό.

2. Όταν υπάρχουν βάσιμες υπόνοιες ότι ένα πρόσωπο έχει τελέσει έγκλημα που εμπίπτει στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου και το πρόσωπο αυτό πρόκειται να ανακριθεί είτε από τον Εισαγγελέα είτε από τις εθνικές αρχές, μετά από αίτηση που έγινε κατά το Κεφάλαιο 9 του παρόντος Καταστατικού, το πρόσωπο αυτό έχει επίσης τα ακόλουθα δικαιώματα, για τα οποία πρέπει να ενημερωθεί πριν ανακριθεί:

- (α) Να πληροφορηθεί, πριν ανακριθεί, ότι υπάρχουν βάσιμες υπόνοιες ότι έχει τελέσει έγκλημα που εμπίπτει στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου,
- (β) να παραμείνει σιωπηρό, χωρίς να συνάγεται από την σιωπή του κρίση περί της ενοχής ή της αθωότητάς του,
- (γ) να έχει νομική βοήθεια της επιλογής του ή, αν δεν έχει νομική βοήθεια, να του παρέχεται νομική συμπαράσταση σε κάθε περίπτωση που το συμφέρον της δικαιοσύνης το απαιτεί, και να παρέχεται δωρεάν σε κάθε τέτοια περίπτωση αν το πρόσωπο δεν έχει επαρκή οικονομικά μέσα να πληρώσει για αυτήν και
- (δ) Να ανακρίνεται παρουσία συνηγόρου, εκτός αν έχει εκουσίως παραιτηθεί του δικαιώματος αυτού."

Άρθρο 67

"Δικαιώματα του κατηγορουμένου

1. Κατά την εκδίκαση οποιασδήποτε κατηγορίας, ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα διεξαγωγής της δίκης σε δημόσια συνεδρίαση, λαμβανομένων υπόψη των διατάξεων του παρόντος Καταστατικού, το δικαίωμα δίκαιης δίκης διεξαγόμενης αμερόληπτα και το δικαίωμα στις ακόλουθες ελάχιστες εγγυήσεις με πλήρη ιστιμία:

- (α) Να πληροφορηθεί αμέσως και λεπτομερώς την φύση, αιτία και το περιεχόμενο της κατηγορίας, σε γλώσσα την οποία ο κατηγορούμενος πλήρως κατανοεί και ομιλεί
- (β) Να του παρασχεθεί επαρκής χρόνος και όλες οι διευκολύνσεις για την προετοιμασία της υπεράσπισης και να επικοινωνεί ελεύθερα και με εχεμύθεια με συνήγορο της επιλογής του

(γ) Να δικασθεί χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση.

(δ) Με την επιφύλαξη του άρθρου 63 παράγραφος 2, να είναι παρών και να κατευθύνει την υπεράσπιση του προσωπικώς ή με συνήγορο της επιλογής του. να πληροφορείται, αν ο κατηγορούμενος δεν έχει νομική συμπαράσταση. για το δικαίωμα του αυτό και να του διορίζεται συνήγορος από το Δικαστήριο σε κάθε περίπτωση που το συμφέρον της δικαιοσύνης το απαιτεί, και δωρεάν αν ο κατηγορούμενος δεν έχει επαρκείς πόρους για να πληρώσει

(ε) Να εξετάσει, ή να ζητήσει την εξέταση των μαρτύρων κατηγορίας και να εξασφαλίσει την παρουσία και εξέταση μαρτύρων υπερασπίσεως, υπό τους ίδιους όρους με τους μάρτυρες κατηγορίας. Στον κατηγορούμενο δίδεται ακόμη το δικαίωμα να προβάλει υπερασπιστικούς ισχυρισμούς και να παρουσιάσει αποδεικτικά στοιχεία παραδεκτά κατά το παρόν Καταστατικό.

(στ) Να του παρέχεται δωρεάν η συνδρομή ικανού διερμηνέα και οι μεταφράσεις που είναι αναγκαίες για να ικανοποιηθούν οι απαιτήσεις της Δικαιοσύνης, αν κάποια διαδικασία ή έγγραφα που παρουσιάστηκαν στο Δικαστήριο δεν είναι σε γλώσσα την οποία ο κατηγορούμενος πλήρως κατανοεί και ομιλεί

(ζ) Να μην εξαναγκαστεί να καταθέσει ή να ομολογήσει την ενοχή του και να παραμείνει σιωπηρός, χωρίς η σιωπή του να θεωρηθεί αποφασιστική για την κρίση περί της ενοχής ή της αθωότητας του.'

(η) Να προβεί σε ανώμοτη προφορική ή γραπτή δήλωση για την υπεράσπιση του και

(θ) Να μην αντιστραφεί το βάρος αποδείξεως ή να φέρει το βάρος της αντικρούσεως.

2. Εκτός από οποιαδήποτε άλλη γνωστοποίηση που προβλέπεται στο παρόν Καταστατικό, ο Εισαγγελέας καθιστά προσιτά, το συντομότερο δυνατό, στην υπεράσπιση τα αποδεικτικά στοιχεία που έχει στην κατοχή του ή στον έλεγχο του, τα οποία πιστεύει ότι καταδεικνύουν ή τείνουν να καταδείξουν την αθωότητα του κατηγορουμένου ή να μετριάσουν την ενοχή του ή μπορούν να επηρεάσουν την αξιοπιστία των αποδεικτικών στοιχείων της κατηγορούσας αρχής. Σε περίπτωση αμφιβολίας ως προς την εφαρμογή της παρούσας παραγράφου, αποφασίζει το Δικαστήριο.

Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Άρθρο 40:

“1. Τα Συμβαλλόμενα κράτη αναγνωρίζουν σε κάθε παιδί ύποπτο, κατηγορούμενο ή καταδικασμένο για παράβαση του ποινικού νόμου το δικαίωμα σε μεταχείριση που να συνάδει με το αίσθημα της αξιοπρέπειάς του και της προσωπικής αξίας, που να ενισχύει το σεβασμό του για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες των άλλων και που να λαμβάνει υπόψη την ηλικία του, καθώς και την ανάγκη για επανένταξη στην κοινωνία και την ανάληψη από το παιδί ενός εποικοδομητικού ρόλου στην κοινωνία.

2. Για το σκοπό αυτόν, και λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές διατάξεις των διεθνών οργάνων, τα Συμβαλλόμενα Κράτη επαγρυπνούν ιδιαίτερα ώστε:

(α) Κανένα παιδί να μην καθίσταται ύποπτο, να μην κατηγορείται και να μην καταδικάζεται για παράβαση του ποινικού νόμου λόγω πράξεων ή παραλείψεων, που δεν απαγορεύονται από το εθνικό ή διεθνές δίκαιο κατά το χρόνο που διαπράχθηκαν.

(β) Κάθε παιδί ύποπτο ή κατηγορούμενο για παράβαση του ποινικού νόμου να έχει τουλάχιστον το δικαίωμα στις ακόλουθες εγγυήσεις:

(i) Να θεωρείται αθώο μέχρι να αποδειχθεί νόμιμα η ενοχή του,

(ii) Να ενημερώνεται χωρίς καθυστέρηση και απευθείας για τις εναντίον του κατηγορίες ή, κατά περίπτωση, μέσω των γονέων του ή των νομίμων εκπροσώπων του και να έχει νομική ή οποιαδήποτε άλλη κατάλληλη συμπαράσταση για την προετοιμασία και την παρουσίαση της υπεράσπισής του,

(iii) Να κρίνεται η υπόθεσή του χωρίς καθυστέρηση από μια αρμόδια, ανεξάρτητη και αμερόληπτη αρχή ή δικαστικό σώμα, σύμφωνα με μια δίκαιη κατά το νόμο διαδικασία, με την παρουσία ενός νομικού ή άλλου συμβούλου και την παρουσία των γονέων του ή των νομίμων εκπροσώπων του, εκτός αν αυτό θεωρηθεί αντίθετο προς το συμφέρον του παιδιού, λόγω κυρίως της ηλικίας ή της κατάστασής του,

(iv) Να μην υποχρεώνεται να καταθέσει ως μάρτυρας ή να ομολογήσει την ενοχή του, να υποβάλλει ερωτήσεις το ίδιο ή μέσω άλλου στους μάρτυρες κατηγορίας και να επιτυγχάνει την παράσταση και την εξέταση μαρτύρων υπεράσπισης κάτω από συνθήκες ισότητας.

(v) Εάν κριθεί ότι παρέβη τον ποινικό νόμο, να μπορεί να προσφύγει κατ' αυτής της απόφασης και κατά οποιουδήποτε μέτρου που λήφθηκε ως συνέπεια αυτής ενώπιον μιας ανώτερης αρμόδιας, ανεξάρτητης και αμερόληπτης αρχής ή δικαστικού σώματος, σύμφωνα με το νόμο.

(vi) Να έχει τη δωρεάν βοήθεια ενός διερμηνέα, σε περίπτωση που δεν καταλαβαίνει ή δεν μιλάει τη γλώσσα που χρησιμοποιείται.

(vii) Να αντιμετωπίζεται η ιδιωτική του ζωή με απόλυτο σεβασμό σε όλα τα στάδια της διαδικασίας.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη προσπαθούν να προαγάγουν τη θέσπιση νόμων, διαδικασιών, αρχών και θεσμών εφαρμοζομένων ειδικώς στα παιδιά που είναι ύποπτα, κατηγορούμενα ή καταδικασμένα για παράβαση του ποινικού νόμου και ιδιαίτερα:

(α) Τη θέσπιση ενός ελάχιστου ορίου ηλικίας κάτω από το οποίο τα παιδιά θα θεωρούνται ότι δεν έχουν την ικανότητα παράβασης του ποινικού νόμου.

(β) Την εισαγωγή μέτρων, εφόσον αυτό είναι δυνατόν και ευκαίιο, για την αντιμετώπιση τέτοιων παιδιών, χωρίς ανάγκη προσφυγής στη δικαιοσύνη, με την προϋπόθεση βέβαια ότι τηρείται ο απόλυτος σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα και στις νόμιμες εγγυήσεις.

4. Μια σειρά διατάξεων σχετικών κυρίως με την επιμέλεια, την καθοδήγηση και την επιτήρηση, τους συμβούλους, τη δοκιμασία, την τοποθέτηση σε οικογένεια, τα προγράμματα γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης και της άλλες εναλλακτικές δυνατότητες πλην της επιμέλειας, θα εξασφαλίζει στα παιδιά μια μεταχείριση που να εγγυάται την ευημερία τους και που να είναι ανάλογη με την κατάστασή τους και με την παράβαση.”